

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון ר"ד | פרשת חיי שרה | תשפ"ה

לונדון			ניו יורק			בני ברק			ירושלים			זמני כניסת ויציאת שבת קודש:
בנותים	אילת השבת	כניסת השבת	בנותים	אילת השבת	כניסת השבת	בנותים	אילת השבת	כניסת השבת	בנותים	אילת השבת	כניסת השבת	
17:13	16:56	15:47	17:44	17:22	16:14	17:50	17:17	16:15	17:54	17:15	16:01	

חשיפה: מה התבטא הגר"י הוטנר בעת שנחטף - ע"י בני ישמעאל | עמ' ב'
אור החיים הק': אם לא היו מתנגדים ללוט - היתה סדום ניצלת | עמ' ב'
אקטואליה: המעשן סיגריות בקביעות - האם פסול לעדות? | עמ' ט'

השבוע בגליון:

מסר מספרי אביר יעקב לפרשת השבוע עמ' ט"ז

פניני אביר יעקב עמ' ה'

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

מדוע המית המלאך את בתואל

וַיֹּאמֶר אֱחִיָּהּ וְאָמְהָהּ וְגו' (כד, נה). וברש"י: ובתואל היכן היה, הוא היה רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו.

נראה לי בדרך צחות, כי בתחילה אמרו (לעיל פסוק ג) "מה' יצא הדבר לא נוכח דבר וגו'", אך אחר כך נתישב בתואל בדבר, מפני שהוקשה לו על מאמר אליעזר שסיפר לו מדיבורי אברהם "הוא ישלח מלאכו לפניך", והוקשה לו היכן הוא המלאך אשר אמרת, הלא היה לו להמלאך להראותך את רבקה, ולמה היה לך צורך להסימנים (עיי' במד"ר שזימן לו הקב"ה ב' מלאכים), ומשום זה היה רוצה לעכב. ואז בא המלאך והמיתו, כלומר: הנני כאן ומזומן לעת הצורך...

קונטרס 'אמרי חנוך' להגר"ר חנוך לוי קרון זצ"ל (נדפס בסו"ס ארץ צבי מועדים), אות ה'

מה עשו צדיקים בכסף שקיבלו ממחללי שבת-בפריסה

וּלְבָנֵי הַפְּלִלְגִשִּׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נִתְּן אַבְרָהָם מִתְּנַתוֹ וְגו' (כה, ו). וברש"י דבר אחר מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם..

ונראה לי להביא סמך למה ששמעתי מכ"ק מורי חמי הרב הצדיק מופת הדור המפורסם מרן ר' ישעי' מקערעסטרי זצוק"ל שרבו הגה"ק מליסקא בעהמח"ס אך פרי תבואה זצלה"ה היה מדקדק שלא ליקח לעצמו מעות של מחללי שבת בפריסה, וכן הי נוהג אחריו כ"ק מו"ח הרה"צ הג"ל, שהיה

הנערים וכו', הרי שהוא בעצמו לא נהנה מחמת חומרא, אבל לנערים שלו הותר ליהנות ממעות סדום, וה"נ בנידן זה דנערים הלומדים בישיבה בודאי אין להחמיר להם.

מצאתי בחומשים של הגה"ק מקאמארנא זצלה"ה בפרשת תצא באוצר החיים בד"ה משורשי המצות אשת יפת תואר וכו', באמצע הדיבור כתב וז"ל: "אבל לא ימכרנה בכסף, שלא ליקח מרשעים אלו כסף, וכן ראיתי אצל צדיקים אמיתים שהי רשעים גמורים נותנין להם מעות, והיה משליכים את המעות לבית הכסא והוא מטעם זה, אבל רשעים שאין מכיר כלל אין מזיק כלל עיי"ש.

חתן ישעיה (להגה"צ ר' ישראל אברהם אלטר לנדאו אבד"ק עדעלין, וחתן הרה"ק רבי ישעיה מקערעסטרי) - בפרשתנו

מלקט ומברר איזהו מעות לעצמו ולביתו, ומעות מאנשים כאלו היה נותן לערלים למשל חוטבי עצים ושואבי מים או להאפאטעק (=רוקח) וכדומה. וסמך לזה הדבר מהרש"י הג"ל, הרי דאברהם אבינו עה לא הי רוצה ליהנות מהמתנות שקיבל מפרעה מאבימלך לעצמו, ונתן כל זה לבני הפלגשים, והנה כל זה רק לבני עלייה צדיקים ואנשי מעשה, אבל ראיתי בני עלייה והם מועטים ולא כל אדם יוכל לעשות כן להחמיר על עצמו נגד רצון כזה, ובפרט בחורים עניים שצריכין חיזוק ללימוד תורה לא צריכין לעשות חומרא זו.

וכן מצינו סמך בקרא בפר' לך שאמר אברהם אבינו למלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך, שלא רצה ליהנות ממעות אנשי סדום הרעים, מ"מ אמר בלעדי רק אשר אכלו

ונהנה זהו ההבדל בין ישמעאל ועשו, עשו הוא יורש ממש, "לעשו נתתי את הר שעיר לרשת אותו" (יהושע כג, ד) "ירושה לעשו נתתי את הר שעיר" (דברים ב, ה), ואילו על ישמעאל נאמר ההפך: "גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת" (בראשית כא, י). ועשו בתור יורש, מקבל כוח ירושה, במדה מסויימת, מאבות.

מי שיש לו אוזן קשבת לצללי המקרא יבחין בזה את חודו של ההבדל בין הנאמר בחשבון יחסי אלופי עשו "אלה אלופי אדם למשבתם בארץ אחוזתם", ובין הנאמר בנשיאי ישמעאל "אלה שמתם בחצריהם ובטירתם", איזה מין יחוד מקום הוא "בחצריהם ובטירתם" בקשר לנשיאי ישמעאל.

אלא שהם הם הדברים, עשו הוא יורש ויש לו מושב משלו ומקום משלו, ואילו ישמעאל אינו יורש ואין לו מקום משלו, ועל זה נאמר "בחצריהם ובטירתם", שענינם הוא ארעיות לעומת מושב ונחלה... ואילו עשו שהוא יורש לעצמו וקיבל ירושתו, אין לו לבוא ולטעון לחלק ירושתו. אבל ישמעאל בא בכל מלוא קנאתו וכעסו על ארץ ישראל: שלי היא. והיא החימה של מי שאין לו ירושה, שהופקע מירושה, ובא לקחת את חלק נחלתו של היורש מבן משפחתו, והוא היסוד לכל הרציחה והכעס שראינו במו עינינו בזמננו של בני ישמעאל על נחלה בארץ ישראל...

לאחר שנגמרו דברי המאמר ולאחר שנפרד מיושבי הסוכה, בקשנו לשמוע את הקשר בין דברי המאמר עם אותה אימרה באוירון. השיב: "על פניו היה אפשר לראות כבוד גרידא, כבוד שאינו מעורב עם כוח. כבוד יש לו, מלכות אין לו! ואילו בעשו בא הכבוד בלויית הכוח".

ספר הזכרון 'פחד יצחק' (עמ' נד)

ערכים, מעבירים אותם במעבר האוירון, בכדי להציג לראוה לפניהם את אוצרות הנצחון - החטופים. הכרת פניהם ענתה בהם - ברוב המשלחות - את ברכתם "פרא אדם".

אמנם פעם עבר עליו אחד מראשי משלחת, ולו תואר פנים של נסיכות, בהליכותיו בין מעבר מושבות האוירון, הרגיש הלה בנוכחות רבנו, התכופך בתנועת נימוס, ונעצר לכמה דקות להחליף שיחה אתו. לאחר עברו, העיר רבנו: "הפנים שלו הביעו פרינציפליטי, נסיכות של ישמעאל. פנים כאלו לא תמצאו בבני עשו. יש לו כל האופי הספיציפי של פנים ישמעאליים".

כששאלנו לפשר דבר ההערה, השיב שעל ישמעאל לא נאמר "אלופים", עדיין לא היו הדברים מחוורים לנו כל צרכם, אמנם השיב בתנועה של עוד חזון למועד.

ובאמת במועד הסוכות חזינו... אז בתוך מסגרת רחבה יותר, העיר שבחשבון משפחות ישמעאל מצינו לשון "נשיאים לאומותם" (בראשית כה, טז), ואילו בעשו נאמרה לשון "אלופים", אלופי עשו (בראשית לו, טו). ההבדל ביניהם משתרע על פני כל תקופות ימות עולם, ומשמש מקור ושורש לשינוי היחסים בין ישמעאל וזרע האבות לאלו של עשו.

ביאורו הוא על פי מה שקבעו לנו חז"ל הגדרת "אלוף" כ"מלכותא בלא תגא" (סנהדרין צט), עשו באמת זכה למלכות "ולאום מלאום יאמץ" (בראשית כה, כג), אמנם מלכותו מוגבלת היא, ומתמשכת רק עד תקופת "ועלו מושיעם בהר ציון לשפוט את הר עשו" (עובדיה א, כא). התגא בעצם, ובאמת, שייך ליעקב, ואילו לישמעאל ישנם רק נשיאים לשון של כבוד וגדולה, אבל בלי הכוח של מלכות.

"וכאביי ורבא אינו טוב...?"

וְלִקְהָתָּ אֲשֶׁה לְבְנֵי לְיִצְחָק (כד, ד).
מרון החזו"א זצ"ל שאל בחור שכבר הגיע לפרקו מדוע אינו עוסק בשידוכים.
ענהו הלה שהוא כבן עזאי שחשקה נפשו בתורה. החזירו החזו"א: "וכאביי ורבא אינו טוב...?"
(מעשה איש ח"ז עמ' קכה; הובא בלקט דברים של טעם)

מה התבטא מרן הגר"ם הוטנר בעת שנחטף - ע"י בני ישמעאל...

אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׂמֹתֵם בְּחֻצְרֵיהֶם וּבְטִירְתָּם (כה, טז).
הגל הראשון עבר עליו על הגר"ם יצחק הוטנר זצ"ל באלול תש"ל כשנחטף האוירון בו נסע חזרה לארה"ב ע"י חבלנים, רבנו, משפחתו, והנלוים אליו הוחזקו באוירון במדבר ירדן כשבע ימים, ואח"כ הועברו למקום סתר מחתרת לעוד שבועיים בתנאי מצוקה של רעב וצמאון ויריות מלחמה המקיפתם מכל צד, מהיסורים הקשים היה זה שהחבלנים החרימו את כתביו, בהם כתבים שעמל בהם שנים רבות, ואף לאחר שחרורה נשארו הכתבים בידם, וכל המשא ומתן אתם בדרכים שונים במישרים ובעקיפין על אודות פדיית הכתבים היה ללא הועיל. והנה בכ"ה אלול זכו ל"יהי אור" דציאה לחופש מיד השובים והגיעו חזרה לארה"ב.
יום יום היו מביאים החוטפים משלחות של

ווארט מהאור החיים הק'

אם היו מסכימים להכנסת אורחים אצל לוט היתה סדום ניצלת

וַיְבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה וְגו' וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וְגו' טָרַם יִשְׁכַּבּוּן וְגו' (יט, א-ד).
צריך לדקדק, אם לוט הגיד להמלאכים וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם, לחסרון ידיעתו, שלא ידע שהמלאכים באו בשביל להפוך את העיר סדום, לא היה להתורה לכתוב מילין דהדיוטא שנאמרו מחסרון ידיעתו.
ויש לומר, דאולי כבר שמע לוט מבית אברהם ענין הפיכת סדום, רק לפי שעיקר חטא סדום היה שנשבת רגל אורח מביניהם, ועל פי רוב יתבטל גזירה רעה מהעיר ע"י מעשה טוב שיעשה שם אחד מאנשי העיר, ויגן על כל העיר.
ובאמת כתב רבינו האור החיים (לעיל יח, כא) שלולא המעשה שעשו אנשי העיר טָרַם יִשְׁכַּבּוּן עדיין היה אפשר שתתבטל הגזירה יעו"ש, לזה אמר להם לוט שיסורו אל ביתו ויקיים בכך מצות הכנסת אורחים, וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם, כי לא יצטרכו לעשות שליחותם ותתבטל הגזירה. ומגיד הכתוב, שבאמת היה אפשר להיות כך, לולא כי טָרַם יִשְׁכַּבּוּן כו', וגם באומרים (יט, ט) הָאֶחָד בָּא לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עַמָּה נָרַע לָהּ מִקֵּם וְגו' הרעו ללוט על המעשה שעשה, לכן נעשה מה שנעשה, וק"ל.
(ערבי נחל בפרשתנו - דרוש ז')

מחוברים

הניוז היומי מבית עוז והדר - אור לישרים

מתחילים את היום!

להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

ישירות למייל האישי

בוא ברוך ה':

כשפגש את הפרופסור המלומד צווח עליו על שהעיז לשאלו שאלה במסדרון, כשהגיע לפרופסור השני זכה ליחס של כבוד, הסכיתו ושמעו איך לימוד דף גמרא מידי יום מעדן את הנפש:

מאדים ופרצופו סמוק. זעקותיו של הפרופסור הרעידו את חלל הפרוזדור הרחב. עוברים ושבים עצרו ממהלכם והתבוננו בנו בתדהמה. הפרופסור לא נרגע: "איך אתה מעיז לפנות אלי כך, במסדרון?! אתה לא מתבייש?! המום כולי ניסיתי להסביר לו, שכבר שעות אני מנסה לקבוע פגישה עם אחת משלוש מזכירותיו, אך לשווא. הפרופסור מיאן להירגע.

לבסוף, כאשר הבינותי, שאין סיכוי להרגיע את הפרופסור שגאוותו נפגעה, פניתי והסתלקתי כלעומת שבאתי. צעדתי לכיוון ממנו באנו, וכאשר עמדתי כבר לעזוב את המקום הגיעה לאוזני קריאתו של הפרופסור:
"בוא הנה רגע אחד".

נעצרתי, ולתומי סברתי, כי הנה, הפרופסור שהקזי את חמתו מתרכך ומתרחצ, ועתה יואיל לענות לי בטובו על שאלתי. בצעדים מאוששים חזרתי על עקבותי וניסיתי להגיש לפניו את הדף, אך הוא, כאחוז טירוף, בראותו את הדף אחוז בידי, כמעט ולקה בשבץ מוחי בו במקום. הוא צווח כמטורף: "שלא תעז להראות לי את המסמך! חצוף מחוצף!"

רציתי רק לשאול אותך שאלה. נעמדתי על מקומי, והפרופסור המשיך: "אם אני הייתי בא לשייבה שלך, והייתי שואל את ראש הישיבה שלך שאלה בתלמוד כשהוא הולך בפרוזדור או יורד במדרגות, האם הוא היה מסתכל עלי בכלל?!"

ליבי התמלא ברחמים גדולים על הפרופסור הגאה, ולא יכולתי שלא להטיח זאת בפניו. וכך אמרתי לו: "פרופסור נכבד, אני ממש מרחם עליך, שלא זכית להכיר את גדולי ישראל. הם היו קשובים ועיריניים לכל שאלה של ילד קטן שתפס אותם ברחוב".

כמובן, דבריי לא התקבלו על ליבו הנפוח של הפרופסור, שהסתלק מן המקום, כשהוא מנפנף בידיו כאחרון התגרנים בשוק: "חצוף, חצוף".

יצאתי מבית החולים כלעומת שבאתי, ומחשבות געגוע הציפו את מוחי. באותם רגעים נזכרתי בימי צעירותי, כאשר חבשתי את ספסלי הישיבה הקדושה "קול תורה", בימים בהם עוד הרביץ בה תורה פוסק הדור והדרו, רבי שלמה זלמן אוירבאך זצוק"ל.

פעמים רבות, נזכרתי, היינו מרטידים את ראש הישיבה בשאלות של נערים צעירים, שאלות שבקושי ובדוחק ניתן להדביק עליהן תיבת "שאלה". מעולם לא ראינו אצל ראש הישיבה קוצר רוח או חוסר סבלנות, תמיד היה ממתין במאור פנים עד שנסיים להרצות את "שאלותינו", ואחר היה משיב עליהם בטוב טעם ודעת, עד שהיה בטוח שהעומד לפניו קיבל את דבריו.

מאות פעמים עצרוהו אנשים ובחורים, בחדר המדרגות, בצאתו מן המכונית ועל מפתן הישיבה. מימיו לא הראה אותות מהירות וחיפזון, ותמיד היו עיתותיו בידו, עבור הכלל והפרט. מחשבותי נדדו אל ישיבת פוניבז', אשר בהיכלה הסתופפתי לאחר מכן, ודמותו של מרן ראש הישיבה, רבי אלעזר מנחם מן שך זצוק"ל, צפה ועלתה מיד לנגד עיני.

זכור נזכרתי כיצד היה מרן ראש הישיבה קשוב לשאלותינו, משיב במאור פנים ובאורך רוח, הגם שהשואלים היו בחורים צעירים, או ילדים ממש. בחדווה נזכרתי כיצד אז, בימי זקנותו של מרן הרב שך, כאשר בחורי הישיבה המבוגרים כבר לא הניחו לאף בחור צעיר לגשת אליו ולהטריד אותו בשאלות שונות ומשונות, ובהגיעו להיכל הישיבה - הקיפוהו מכל עבר, ידענו אנו, צעירי הישיבה, כי הזמן היחיד בו ניתן "לתפוס" את ראש הישיבה ולהתבשר מגדלותו וקומתו הענק שבו, הוא ברדתו במדרגות או בלכתו במסדרון...

רבי שלמה זלמן אוירבאך, הרהרתי לעצמי באותם רגעים, ידע והכיר בגדלות עצמו, הוא ידע גם ידע כי עשרות אלפי בתי אב בישראל מנהלים את אורח חייהם לפי מוצא פיו, ובכל זאת לא גבה ליבו ולא רמו עיניו, ולא הילך בגדלות ובנפלאות ממנו.

אין ספק, גם מרן הרב שך לא היה נחות בעיני עצמו. הוא הכיר וידע כי הוא מנהיג הדור, ובמקרים רבים התערב ופסק, גם כאשר לא נדרש, ביודעו כי משמים חפצים בכך. אלא שהדבר לא עורר בו ולו מעט גאוה, שפל

בספר "דרך עץ החיים" מביא סיפור מאלף שהתרחש עימו, הממחיש עד כמה אור התורה מחייה ומעדן את לומדה כאן בעולם הזה, ומאידך - ממחיש איך נראה אדם בלי קביעות עיתים לתורה. סיפור זה מוגש בהערכה רבה עד מאוד לכל בני התורה, שבחודש זה נכנסו לזמן חורף הארוך והמרומם, וכן ללומדי הדף היומי המתייגעים בעמקי הסוגיות במסכת 'בבא בתרא' הארוכה...

וכך הוא מספר: היה זה בצהרי יום בהיר אחד, כאשר הטלפון בביתי צלצל. מעברו השני של הקו היה אחד מראשי המוסדות לבעלות תשובה, קולו נשמע בהול במיוחד, ובפיו היה סיפור מוזר.

אחת הבנות הלומדת במוסד שבהנהלתו, עומדת לבוא בשעה טובה ומוצלחת בברית האירוסין עם בן תורה ירא ה', והיום בערב עתידה להיערך סעודת האירוסין. אלא מאי? על החתן נחה לפתע רוח טהרה וישרות לבב, והוא החליט ליידע את זוגתו לעתיד, כי בעברו סבל ממחלת לב, ובמשך כמה חודשים פרפר בין חיים למוות, לבסוף, כך סיפר, הבריאה לחלוטין וכיום אין הוא סובל ממאומה. בידו מסמך רפואי המאשר עובדה זו. מלכתחילה לא רצה החתן לדבר על כך עם המשודכת, אך לאחר שהבין כי הרבנים שיבואו למסיבת האירוסין שיחוו בוודאי אודות הנס שנעשה לו, לפני שנים, החליט להקדים ולספר על כך לכלה בעצמו.

מובן מאליו, שבני משפחת הכלה נלחצו מאוד מכל העיני, ועל אתר יצרו קשר עם מנהל המוסד בו לומדת בתם, על מנת להיוועץ בו מה לעשות. ברם, הוא, מנהל המוסד, אינו יודע לקרוא את השפה הרפואית והמסמך לדידו אינו אומר מאומה, ועל כן מבקש הוא את עזרתי. המקרה נגע לליבי, ומיהרתי להתקשר עם אחד מעסקני הרפואה הידועים בירושלים. הלה חקר מעט על פרטי המקרה, ונתן לי את שמו של פרופסור מהולל, ראש אחת המחלקות החשובות בבית חולים גדול בירושלים. "הוא, הפרופסור" הבטיח העסקן, "יוכל לומר לך בהצצה של רגע על המסמך - מהו מצבו הרפואי של הבחור". לא בזבזתי זמן ופניתי להתקשר לאותו פרופסור, אך לא עלה בידי להשיגו. בכל פעם נענית על ידי אחת משלוש מזכירותיו, כאשר פעם אחת נאמר לי כי הוא בביקור במחלקה, פעם אחרת נאמר לי כי הוא בעיצומה של התייעצות בחדר ניתוח, ופעם שלישית סתם כך, היה הטלפון תפוס.

כאשר חלפה מחצית השעה והטלפונים לא נשאו פרי, החלטתי לקום ולעשות מעשה. עליתי על מונית ונסעתי במהירות אל בית החולים כאשר כולי תקווה כי אצליח לאתר את הפרופסור לפגישה של רגע חטוף, על מנת שיוכל לומר לי רק, מה מצבו של החתן דגן. כאשר באתי בשערי בית החולים, עבר בגווי רעד קל. מולי חלף רופא שנראה כפרופסור מדופלם, והצצה קלה בתג הזיהוי שעל חלוקו העלתה כי מדובר בדיוק ברופא אותו אני מחפש.

ראיתי בכך את יד ההשגחה מכוונת ממעל, ניגשתי אל הפרופסור ביראת כבוד וסיפרתי לו, כי אני זקוק לו עד מאוד. הוא שאל מדוע, ואני סיפרתי לו את כל פרטי המקרה, על החתן והכלה העומדים לבוא הערב בברית האירוסין, כאשר החתן סיפר לפתע על בעיה רפואית ממנה סבל בעברו, וכי הכלה ובני משפחתה אינם יודעים כיצד להתייחס לכך.

כך אותה עת צעדנו, אני והפרופסור הנכבד, לכיוון המחלקה, ואני המשכתי ואמרתי, כי בני משפחת הכלה מוכנים לשלם ככל שיידרש מהם עבור קבלת חוות דעתו המלומדת אלא שהעניין דחוף ביותר.

"וזה אתה רוצה?" חקר הפרופסור בשלישית, ואז אז אמרתי לו, כי בכיסי מצוי המסמך הרפואי, וכי הנה, אוכל להראותו לכבוד הפרופסור.

שלפתי מכיסי את המסמך הרפואי, פתחתי את הדף המקופל, וביקשתי ממנו בעדינות, כי יואיל בטובו להעיף מבט במסמך, ולחוות את דעתו הנכבדה. לתגובתו הנוראה לא פיללתי בחלומותיי הגרועים ביותר. הפרופסור נעמד על מקומו כהלום רעם, כאילו מאן דהו היכה על ראשו בפטיש איתנים, ואז התפרץ כחיה פצועה.

"חצוף מחוצף שכמוך!", "פרא אדם, חסר תרבות!" צווח באוזני כשגרונו

רוח היה ולא החזיק טובה לעצמו, על כל מעלותיו, וכיוון שכך, היה סבלני וענוותן כלפי הכל.

על שני גדולי דור אלו, רבי שלמה זלמן אוירבאך והרב שך, אי אפשר לומר בשום פנים ואופן כי ענוותנותם היתה כרוכה בנחיתות עצמית. הם הכירו בגדולתם עד הקצה, אלא מאי? מימיהם לא החזיקו טובה לעצמם משום כך! וסבלנות אדירה היתה בהם, כלפי הילדים הרכים והבחורים הצעירים ביותר. אך בכך לא הסתיים המעשה. כאשר שבתי לבית, יצרתי קשר עם אותו עסקן רפואי ובישרתי לו, שלא הצלחתי להיעזר בפרופסור הנכבד. ביקשתי ממנו שיאתר עבורי פרופסור אחר, בו אוכל להיעזר על מנת להביא את הענין לסיומו הטוב.

על אתר הפנה אותי העסקן הנמרץ לפרופסור אחר, חשוב ונכבד לא פחות, והורה לי להתקשר למרפאתו בבית החולים. בלב מלא חששות התקשרתי למספר הטלפון, ומעבר לקו נעניתי בקולה של המזכירה. מה מאוד התפלאתי כאשר המזכירה העבירה אותי ללא המתנה ארוכה, היישר אל הפרופסור הנכבד, ששאל לרצוני בקול אדיב וחביב במיוחד.

הוא האזין בקשב לדברי, וכאשר סיימתי אמר: "אני יוצא לביתי ממש ברגעים אלו, שלח את המסמך לביתי בפקס, וכאשר אגיע בעוד שעה - אעניין בו ואשיב לך מיד". מיהרתי לעשות כדבריו, שלחתי את הפקס לביתו, וכעבור שעה התקשרתי אליו.

כפיו של הפרופסור היתה מוכנה הרצאה שלימה ומדוייקת על המחלה, פרטיה ואופני ריפוייה. בסבלנות החל להסביר לי שלב אחר שלב, את המידע שברשותו. אך אני, שידעתי עד כמה נפשם של בני משפחת הכלה יוצאת לשמוע את התשובה הסופית, לא הייתי מסוגל להאזין לכל זאת. בעדינות קטעתי את הפרופסור, והסברתי לו כי למעשה איני זקוק לכל ההסברים המפורטים, הגם שהם מרתקים בפני עצמם. זקוק אני לתשובה קצרה וחד משמעית על השאלה. האם הבחור בריא כיום, והאם יש ממה לחשוש בעתיד. שכן, בני משפחת הכלה ממתנינים בקוצר רוח ובמתח אדיר, איום ונורא,

לקראת התשובה שתקבע את גורל בתם.

הוא מאוד כעס עלי. "האם אתה לא חושב שלכלה מגיע לדעת את כל פרטי מחלת החתן?!" שאל. "הלא אם אענה לך כלאחר יד, עלולה הכלה לחיות כל חייה בתחושה שהיא נישאה בגלל תשובתו הלא מדוייקת של פרופסור עסוק אחד! הן גם אם אענה לך שהחתן בריא, ואתה תלך ותאמר זאת לבני משפחת הכלה, הכלה עלולה להיכנס לדמיונות שווא, ולקום בכל בוקר בבהלה, שמא בעלה אינו נושם עוד..."

"ובכל זאת" התחננתי לפני הפרופסור, "ששמא תואיל בטובך לענות לי, ורק לי, בקצרה, מהי התשובה?" "מוכן אני לכך", נשמעה תשובתו של הפרופסור, "ובתנאי שתבטיח לי שלא תטרוק את השפופרת ותרופץ לספר זאת למשפחת הכלה".

כאשר ניתנה הבטחת, נשמעה תשובתו של הפרופסור אשר הסירה אבן כבדה מעל ליבי. "הבחור בריא לחלוטין, ואין כל סיבה לחשוש למאומה!" הודיתי לרופא בכל פה, ולאחר שסיים להרצות לי על כל פרטי המחלה, לפני שהנחתי את השפופרת על כנה, אמרתי לו: "דע לך, אדוני הפרופסור, כי אני ממש מעריץ אותך ואת היחס שלך! אין לך מושג מדוע ולמה, אבל דע לך כי כך הוא". שתיקה קצרה שררה מעבר לקו, ואחריה נשמע קולו של הפרופסור: "אני מבין היטב למה אתה מתכוון, ואני רוצה לומר לך, כי יש סיבה להתנהגותי השונה מהתנהגותם של רופאים אחרים. בצעירותי למדתי ביישיבה, וכאשר עזבתי את הישיבה לטובת לימודי רפואה, הבטחתי לעצמי כי לא יעבור עלי יום בלא לימוד דף גמרא. וזה מה ששומר עלי עד היום. היה שלום!"

הנחתי את השפופרת במקומה, ליבי נפעם ונרגש ודמעת התרגשות בעיני, ומולי ריחפו דברי רבותינו (אבות ו, א): "רבי מאיר אומר: כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', ומלבשתו ענוה ויראה..."

(גלין קבלת שבת)

ועֵשָׂה חָסֵד:

מיהו הנדיב ששיבח הרב פינקוס בשבחים נפלאים על החסד העצום שהוא עושה מידי יום ביומו, ובלא לצפות לתשלום גמול:

'האמת שלא רק אני מכיר אותו, גם אתה... זה אני! הרי מדי בוקר עם שחר אני ממחר למכולת ורוכש מכספי את צרכי הארוחות למשך כל היום עבור כל בני המשפחה. גם במשך היום אני מסייע לא אחת, ובעיקר - מקפיד להושיט יד בבית ולהעניק מילה טובה וחיוך לכל אחד. אני הוא בעל החסד הזה!' אמר הרב פינקוס בהתלהבות.

למותר לציין כי הרב פינקוס לא ביקש להתהדר או להתגאות חלילה, לא היה עניו ופשוטן ממנו. בתיאור הזה הוא ביקש לפקוח את עין תלמידו בהסבר פשוט: אנשים נוטים לחשוב שכדי לעשות חסד צריך לפתוח ארגון! לשלוח אוכל לחזית! לארח משפחות מהצפון או מהדרום! להפעיל מערך של מכוניות ומתנדבים! לא ולא! בעל חסד אמיתי נמדד בבית פנימה, אין חסד גדול מזה! כל עזרה בבית, כל רכישת מוצרים, כל חיוך לאשה או לילד - אלו מעשי חסד כבירים, זה חסד במיטבו!

בתקופה כזו, כשאנו נדרשים להרבות בחסד - הבה נתחיל בבית!

על זאת מסופר כי הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל פגש פעם בתלמידו הגאון רבי נפתלי אמסטרדם זצ"ל, ושאל את רבי נפתלי אם הוא עוסק בחסד. רבי נפתלי השיבו שאין לו כסף ואין לו יכולת לגייס כסף, ולפיכך נמנע הוא מלעסוק בחסד. רבי ישראל סלנטר נזעק: וכי צריך כסף כדי להרבות בחסד? הרי לכל אחד יש אינספור הזדמנויות להרבות בחסד בתוך הבית שלו! להקל על האישה, לסייע לילדים, לרכוש משהו מפתיע שייתן תחושה טובה, לחייך ולשמור על אווירה נעימה. אין צורך לחפש את החסד אי שם רחוק מן העין, הרי קרוב אלינו הדבר מאוד, בבית של כל אחד מאיתנו!

(פניני פרשת השבוע)

שעת ערב נעימה בעיר אופקים, במעונו של הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל. בביתו ישב אחד מתלמידיו ושוחח עמו אודות נושאים שונים הקשורים בהנהגת הבית היהודי. לפתע פתאום נעץ הרב פינקוס את עינו בנקודה רחוקה בקצה האופק, ואמר לתלמידו:

'ראה נא, בנושא המדובר, אני חייב לספר לך שזכיתי פעם להכיר יהודי נדיב לב גדול, שאני כל העת מתפעל ממעשי צדקותיו. האיש לא מבקש כבוד, שמו לא מונצח באף מקום, ובד בבד - הוא איש חסד אמיתי, במלוא מובן המילה... - הרב עצר לרגע, והתלמיד התפלא מה לתיאור הנדיב האמור ולשיחה בה הם עוסקים, אולם המשיך להאזין בקשב.

'אני אומר לך, הוא מודל לחיקוי ממש. היהודי הנדיב הזה בעל חסד עצום. כל יום הוא מקפיד לרכוש את כל צרכיה של משפחה אחת בישראל, דואג לאם ולילדים לפת לחם, לארוחות בוקר וצהריים. הוא לא רק נותן מכספו - הוא גם טורח בעזרה פיזית, מתאמץ למענם במאוד מאוד, מסייע להם לסדר את הבית ומקפיד ליישב את ההדורים כדי שתהיה בבית אווירה טובה ושלוויה...'

אני מתפעל ממנו ממש! הוסיף הרב פינקוס להתלהב. 'הרי איש לא אומר לו תודה, מעולם לא תלו לו מודעת ברכה, ולפי שמועה ששמעתי - לפעמים יש תלונות עליו... אבל הוא בשלו - מחפש להיטיב לבני המשפחה שהוא בא לביתם, עושה הכל כדי להקל עליהם. אין ספק, זו דמות ראויה להערצה. כמה חסד הוא שופע!' התלמיד לא הבין, למה מספר לו הרב את כל זה? ואיך זה קשור לנושא המדובר?

ואז יישב הרב את סקרנותו:

פנינים על הפרשה:

טובים. וזהו תנו לי אחות קבר עמכם, כלומר, מעכשו מחיים ננהג בעצמנו ירשת הקבר כאלו אנהנו מתים ונקברנו, וזהו ואקברה מתי מלפני. דהינו מלפני מותנו נחשב כאלו מתנו ונקברנו:

(פיתוחי חותם פרשת חיי שרה)

הצדיק משבר את כח היצר

ועפרון ישב בתוך בני חת ויען עפרון החתי את אברהם באוני בני חת לכל באי שער עירו לאמר (בראשית כג י). בא לרמו, דהצדיק המתגבר על יצרו ואבריו נכנעים ונשברים מחמת ויראת ה' ושומעים לעצת הנשמה, גם תאוה המתגברת נשברת ונכנעת ושומעת לנשמה ומודה לה. וזהו ועפרון, שהיא התאוה המתגברת, יושבת בתוך בני חת, הם האברים שהם חתים ונשברים לעבודת ה'. ויען עפרון החתי, גם עכשו התאוה נשברת, כיון שהאברים נשברים והודו לנשמה גם התאוה נשברה והודית לנשמה. לפיכך קראו השתא עפרון החתי, מה שאין כן בתחלה קראו 'עפרון בן צחר' כמו שרמזנו לעיל, ועכשו נכנעה התאוה והודית לנשמה עם כל האברים. ויען עפרון החתי את אברהם שהיא הנשמה, באוני בני חת הם האברים שחתו ונכנעו, והם כגון העינים והאזנים והפה והידיים והרגלים, שיש כח בכל אחד מאלו לעשות פעולה, ושאר אברים המחברים בגוף, כלם בהסכמה אחת לשבירת התאוה:

(פיתוחי חותם פרשת חיי שרה)

הרב גומל חסד עם תלמידיו, וגם הם גומלים עמו חסד

ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת (בראשית כד ט). ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת. ותכל מלשון תאוה, כמו 'קלתה לתשועתך נפש' (תהלים קיט פא), וכא לרמו, כמו שהוא נתאוה ללמד, גם היא מתאוה ומשתוקקת ומלמדתו. ותאמר גם לגמליך אשאב, הם התלמידים, וגמליך מלשון גמילות חסדים, שהרב גומל חסד עם התלמידים והם גם הם גומלים עמו חסד, הוא גומל עמהם חסד בלמדם דעת ויראת ה', והם גומלים עמו חסד בעולם הזה ובעולם הבא, בעולם הזה כמו שנאמר (שם פסוק צט) 'מכל מלמדי השכלתי, ובעולם הבא כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ פה). כל המלמד בן חברו תורה וזכה ויושב בישיבה של מעלה. וזהו גם לגמליך שהם תלמידיך, אפתח לבם ויבינו עד אם כלו לשתת, כלומר ככל אשר התאוו לידע:

(פיתוחי חותם פרשת חיי שרה)

רצונות הנשמה והגוף בעולם הזה

ויקם אברהם מעל פני מתו, וידבר אל בני חת לאמר. גר ותושב אנכי עמכם וגו' (בראשית כג ג-ד). אפשר לפרש הפסוקים האלו בדרך רמז על הנשמה והגוף, ידוע דהנשמה נקראת בשם איש והגוף בשם אשה. והנה הנשמה כל חשקה ותאוה הוא באותו עולם, ואין לה תאוה וחפיץ בכל מה שעושה אדם לצרכי גופו כזה העולם (קה"ר ו' ט), רק כמה שמסגל בתורה ובמצות ובמעשים טובים. והנה אין ספק שאין אדם יכול להשיג מעלת התורה ומעשים טובים אם לא המית עצמו בעולם הזה, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות סג:) על פסוק (במדבר יט יד) 'אדם כי ימות באהל'. וכשמשים אדם עצמו כמת בעולם הזה, כזה נצל מיצר הרע ומתאוותיו (תמיד לב), וכמו שאנו מתפללים בכל יום 'ונפשי כעפר תהיה', וזהו חשקה של הנשמה, אם משים הגוף עצמו מת, דבזה יכול להרויח תורה ומעשים טובים:

ומטעם זה הרשעים אפלו בחייהם קרואים מתים (ברכות יח:), משום דהנשמה אינה שורה אלא במי שמשים עצמו מת בעולם הזה ומבקש כי אם העולם הבא, והרשעים שמבקשים תאוות העולם הזה וחיים שלהם לצרכי גופם, הנשמה בורחת מהם, ולפיכך נקראים מתים אפלו בחייהם. נמצא שני פעמים נקראים מתים, חד בעולם חיים וחד לאחר המיתות:

הנשמה סבוקת מהאברים שיחשיבו את עצמם כמתים

והנה הנשמה יש לה מנוחה ושמחה כשהגוף שומע לעצתה וחושב עצמו מת כדי לעבד ה' בתמימות. וזהו שאמר ויקם אברהם, היא הנשמה, מעל פני מתו, כלומר, קדם מיתתה, בעודה בחיים בעולם הזה, מיום בואה לאדם היא חושבת עצמה כאלו היא מתה. ואם האברים נשמעים לה, היא נוהגת להם עצה שיחשבו לה כאלו היא מתה וגם הם כאלו הם מתים, ובזה ירויחו תורה ומעשים טובים, וזהו וידבר אל בני חת לאמר, הם האברים, אם יש בהם חתת אלהים ויראת ה' ושומעים לעצת הנשמה, וזהו בני חת, האברים שיש בהם חתת ה':

ומסבירה לגוף שטובתו היא שיחשב כמת

[גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחות קבר עמכם ואקברה מתי מלפני]. ומה אומר להם, גר ותושב אנכי עמכם, כלומר גר ותושב אני ואתם. פרוש, אפלו אני נראים תושבים בזה העולם, גרים אנתנו, כי היום כאן ומחר בקבר, וכיון שכן הוא, אין לו תקנה, כי אם כשנחשב עצמו מעכשו מחיים, מתים, בזה נסלק עצמו מהנאות זה העולם ונמצא לסגל מצות ומעשים

עצות וסגולות:

ענייני לימוד התורה (ה')

הלומד בעת צרה, זכותו גדולה יותר

והתורה שלומד האדם בעת צרתו, גדולה זכותה הרבה, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (קה"ר ב ט) על מה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ב ט) 'אף חכמתי עמדה לי', 'חכמתי' שלמדתי באף' היא שעמדה לי, דהינו שלמד חכמה אף על פי שהיה בחרון אף וצרה גדולה. מכאן אתה למד, שגדול כח זכות הלומד תורה מתוך צרה, ללומדה מתוך מנוחה.

(אלף בינה אות כ"ף ג)

אם יכול ללמוד הרבה - חייב לעשות כך

כתב רש"י ז"ל על פסוק (תהלים קיט) 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'. דהעושה חק לתורה שלא ילמד בכל יום רק חק קצוב ולא יוסיף עליו, נקרא מפר תורה, רק חובה עליו ללמד כל היום אם יש לו פנאי (ר"ן נדרים ת. ד"ה הא קמ"ל).

(אלף בינה אות סמ"ך א)

כשמראה אדם את רצונו בתורה - היא פותחת לו

תורתנו הקדושה, בתחלה קדם שילמד האדם הדלת סגורה, וכשמבקש אנה ויכל לראות היא מדברת לו ברמז, וכשחוקר ברמז הוא לידע אותו על בריו מלב ומנפש אז רואה התורה הקדושה שחשוקו בה, פותחת לו ומגלית לו כל ריזה ויסודותיה (סנהדרין צט: וברש"י שם).

כשוראה התורה שהוא מתאוה ומשתוקק לדבריה, קוראה לו אדון ומכבדתו ומרוממתו ומלמדתו בלי טרח (מגילה ו: מדרש תהלים כו ב).

(פיתוחי חותם, פרשת חיי שרה)

העוסק בתורה צריך ליהרר יותר שלא לשקר

לא יוציא דבר שקר מפיו לעולם, אפלו במלי דעלמא, שאין לך דבר מגנה יותר מן השקר (סנהדרין צב. סוטה מב:), ובפרט מי שעוסק בתורת ה' תמימה, תורת אמת, ראוי לו להזהר הרבה שלא להוציא מפיו שום דבר שקר, כי איך מלאכתו כלה אמת והוא מוציא מפיו דבר שקר, נמצא בוהן מצד זה וסותר מצד זה.

(אלף בינה, אות ו"ו ג)

בלימוד התורה מעוררים הסוד שבה

כל התורה כלה שמותיו של הקדוש ברוך הוא (זהר ח"ב קכד), וכל אותיותיה צורתם ונקודתם וטעמיהם סוד, וכשהתניקות קוראים מעוררים כח הסוד הרמוז בקריאתם למעלה.

(דורש טוב, דרוש א' למתן תורה)

יודה לה' על שזכה לעוסק בתורה

כשיזכה האדם ויהיה חלקו מיושבי בית המדרש, צריך לתת הודאה להקדוש ברוך הוא שנתן חלקו מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, כתפלת רבי נחוניא בן הקנה (ברכות כח:), 'מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים וכו'.

(פיתוחי חותם פרשת בראשית, ד"ה ושם אחיו)

ישועות יעקב
דקה מתורתו של האביר יעקב'
לשומיעת השיעורים 02-803-9999

כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א: זהו לימוד עבורינו גם כן, אף שאיננו במדרגת בטחון הנעלה כצדיקים... מכל מקום עלינו להתאמץ בעבודת הבטחון, ולזכור שכל השפע הוא רק מהשי"ת ואינו תלוי כלל בהסיבה טבעית. ואפילו בהיותו בשפל המצב מתחזק כמה רגעים במדת הבטחון ומשתוקק להשי"ת, ומיד זוכה להארה עליונה ומתברך מהשי"ת בעצמו.

הבוטח בה' ומכיר שהשפע אינו תלוי בשום סיבה אלא בה', זוכה לשפע בלי גבול

וְאֲבָרְהֶם זָקֵן בְּאֵימִים וְהוּא בְּרַךְ אֶת אֲבָרְהֶם כָּל כָּד, א. וצריך להבין מהו המשמעות והכוונה של בא בימים. ומפורש בפסוק, שהשכר על זה שבא בימים הוא שנתברך מהשי"ת בעצמו. וגם זה צריך להבין מהו השייכות ביניהם.

ויש לפרש על פי המדרש (בראשית רבה ס, א) שדרשו בפסוק (ישעיה נ, י) 'מִי בָכֶם יֵרָא ה' - זה אברהם, 'שִׁמְעַ עֲבָדוֹ' - אשר שמע הקב"ה בקולו של עבדו, 'אֲשֶׁר הִלֵּךְ חֲשֵׁכִים' - שבא מאספמיא וחברותיה ולא היה יודע היכן, כאדם שהוא שרוי בחושך, 'וְאֵינֶן נֹגֵה לוֹ'. ומי היה מאיר לו, הקב"ה היה מאיר לו בכל מקום שהיה הולך. 'בְּטַח בָּשֵׁם ה' וְיִשְׁעוּן בְּאֵלֶיקוֹ' - ומצאת את לבבו נאמן לפניך.

במידת הבטחון יש כמה מדרגות, וכפי גודל הבטחון כן הוא ההשפעה מלמעלה. והמעלה העליונה ביותר בשלימות הבטחון הוא, כנודע מהבעש"ט זי"ע, שאף שיש סיבות טבעיות שדרכם מושפע השפע בעולם הזה, מכל מקום הוא בוטח בהשי"ת בעצמו, ללא כל התעסקות בהסיבות, ואינו מתייחס כלל להסיבות ולהחשיב אותם כחלק מההשפעה, אלא בטחונו בכל עת הוא רק על השי"ת בעצמו, מקור כל ההשפעות. וכלשון הפסוק "והיה ה' מבטחו", שגם המבטח שהוא הסיבות ודרכי ההשפעה, אינו רק בהשי"ת בעצמו. ועל ידי זה זוכה שמקבל השפע מלמעלה מהשי"ת בעצמו, בלי כל צמצומים, ומופשט מכל הלבושים החיצוניים, שהרי מאמין בהקב"ה בעצמו, ולא בכל הסיבות למיניהם.

וכפירוש הרבי ר' זושא זי"ע ('מאור עינים' ואתחנן) על הפסוק (מלאכי ג, י) "וְהִרְיִקְתִּי לָכֶם בְּרִכָּה עַד בְּלִי דָי", ש'והיריקותי' הוא מלשון אריק חרבי, והיינו שישפע שפע וברכה מרוקן ומופשט מלבושים מוגבלים, 'עד בלי ד' - שדי הוא מלשון הגבלה, והיינו שכל ההגבלות והצמצומים בטלים.

זה היה מדרגת אברהם אבינו ע"ה כפי שהפליגו חז"ל במדרש הנ"ל, שאף שהשי"ת ניתקו מכל משפחתו וסביבתו הטבעיים בצורה של חוסר ידיעה והסתר, עם כל זה אברהם אבינו ע"ה בטח בהשי"ת ללא כל חשבונות, וסמך עליו ית' לגמרי בנאמנות מוחלטת בכל המצבים, ולכן נתהפך כל ההסתרות לטובה ולאור השי"ת, ולישועות למעלה מהטבע.

וזהו כוונת הפסוק "ואברהם זקן בא בימים",

זה היה מדרגת אברהם אבינו ע"ה כפי שהפליגו חז"ל במדרש הנ"ל, שאף שהשי"ת ניתקו מכל משפחתו וסביבתו הטבעיים בצורה של חוסר ידיעה והסתר, עם כל זה אברהם אבינו ע"ה בטח בהשי"ת ללא כל חשבונות, וסמך עליו ית' לגמרי בנאמנות מוחלטת בכל המצבים, ולכן נתהפך כל ההסתרות לטובה ולאור השי"ת, ולישועות למעלה מהטבע.

ועל כן אף שאנו צריכים להשתדל על ידי עשיית הסיבות טבעיות, מכל מקום עלינו להתאמץ בעבודת הבטחון, ולזכור שכל השפע הוא רק מהשי"ת ואינו תלוי כלל בהסיבה טבעית. ואפילו בהיותו בשפל המצב מתחזק כמה רגעים במדת הבטחון ומשתוקק להשי"ת, ומיד זוכה להארה עליונה ומתברך מהשי"ת בעצמו.

(כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א - הדעה והדיבור ר"מ - גל' יחידתי)

שהאיר את כל סוגי הימים והזמנים, מכח האמונה והבטחון בהשי"ת, ואף זמני החושך, ללא התפעלות מהמציאות החיצונית. ועל כן זכה לברכת השי"ת בעצמו, ובכל האופנים והמצבים. כי זהו הנהגת השי"ת המושפעת ע"י שלימות הבטחון.

וזהו לימוד עבורינו גם כן, אף שאיננו במדרגת בטחון הנעלה כצדיקים. שהרי צריך שיגיעו מעשינו למעשי אבותינו, מלשון נגיעה כל שהיא.

הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ר"י עטרת שלמה: יש לבאר דלכן לא נטה אהל חדש לרבקה, כי אדרבה האהל של שרה הוא המקום של השראת השכינה, והוא הוא מקום המקדש, וכל הענין הוא רק שרבקה גם היא תבא למעלת האמהות להיות באהל השכינה, ולכן הביאה דוקא לאהל שרה אמו ולא עשה לה אהל חדש.

רחל הוא משכן שילה שבחלק יוסף, וגם נכלל בהם שהם כנגד נוב וגבעון ובית עולמים. ומבואר דהאהלים של האמהות הם בית המקדש.

וברמב"ן בתחילת חומש שמות כתב וכשבאו אל הר סיני ועשו משכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוק עלי אהלם והם הם המרכבה וכו'. ומבואר בדבריו שהמשכן שבו השראת השכינה הוא במקום אהלי האבות, ורק כשחזרו ישראל למעלת אבותם זכו למשכן ולהשראת השכינה כמו שהיה אצל האבות באהליהם. ומבואר מכלל זה דאהלי האבות והאמהות היה מקום של השראת השכינה וכמקום המשכן ובית המקדש.

ובזה יש לבאר דלכן לא נטה אהל חדש לרבקה, כי אדרבה האהל של שרה הוא המקום של השראת השכינה, והוא הוא מקום המקדש, וכל הענין הוא רק שרבקה גם היא תבא למעלת האמהות להיות באהל השכינה, ולכן הביאה דוקא לאהל שרה אמו ולא עשה לה אהל חדש.

(הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ר"י עטרת שלמה - גל' שיעורי חומש)

האלו.

ונראה לבאר הענין, דהנה בבעל הטורים בפרשת ויצא כתב שאהל לאה הוא המשכן שעשה בצלאל שבא משבט יהודה שיצא מלאה, ואהל

אהלי האמהות - מקום השראת השכינה

בעת שנשא יצחק את רבקה כתיב (כד, סז) 'וַיֵּבְאֶה יִצְחָק הָאֵהָלָה שְׂרָה אִמּוֹ, שֶׁהַכְּנִיס אֶת רַבְקָה לָאֵהָל שְׂרָה אִמּוֹ, וּבְרִשׁ"י הִבִּיא דְבָרֵי חֲז"ל שְׁכַל זְמַן שֶׁשְׂרָה קִיַּיְמַת הִיָּה נֵר דְּלוּק מֵעֶרֶב שֶׁבֶת לֵעֶרֶב שֶׁבֶת וּבִרְכָה מִצְוִיָּה בְּעִיסָה וְעַנְן קֶשׁוּר עַל הָאוֹהֶל וּמִשְׁמַתָּה פִּסְקוֹ, וְכִשְׁבַּאת רַבְקָה חֲזָרוּ.

וברמב"ן כתב כי מעת שמתה שרה לא נטו אהלה, כי אמרו לא תבא אשה אחרת אל אהל הגבירה הנכבדת, וכאשר ראה רבקה הביאה אל האהל ההוא לכבודה ושם לקחה. ומבואר שהיה ענין מיוחד באהל שרה, ורק את רבקה הביא לתוך האהל.

ויש להתבונן למה היה צריך להביא את רבקה דוקא לתוך אהל שרה אמו, ולמה לא נטה אהל חדש לרבקה, ואיזה ענין יש שתהיה דוקא בתוך אהל שרה. ואדרבה, אם מעלת רבקה מועלת שיהיה נר דלוק מערב שבת לערב שבת ויהיה הענן קשור על האהל והברכה תהא מצויה בעיסי א"כ בודאי שיכול היה לעשות בעבורה אהל חדש בפני עצמו, ויהיו שם כל המעלות והעניינים

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: שח לו האמרי אמת, אמרתי בליבי: אם מכל תושבי העיר ייצא לך לפגוש בדיוק את אותו יהודי שמצוי עימו בשלום ובשלווה, הרי זה סימן מובהק מהשמים שזהו השידוך הראוי לך...

גדול וסיפר לפניו את כל הסיפור, איך שבעצת הרבי נסע לעיירה ושמע מאדם אחד שבחים עליו, ומחמת כך הוא אכן השתדך איתו, והנה מתברר כי זהו מקח טעות גמור. נענה הרבי ואמר לו: הסכת ושמע, ידעתי בני ידעתי שאדם זה שעליו שאלת אותי מצוי במריבה עמוקה עם כל בני העיירה, אבל גם ידעתי שיש עדיין יהודי אחד ויחד שאיתו הוא עדיין לא מתקוטט.

אמרתי בליבי: אם מכל תושבי העיר ייצא לך לפגוש בדיוק את אותו יהודי שמצוי עימו בשלום ובשלווה, הרי זה סימן מובהק מהשמים שזהו השידוך הראוי לך. אולם אם זה אינו השידוך הראוי לך, הרי שבוודאי יסובבו מהשמים שתפגוש אחד מתוך רוב יהודי העיירה שבוודאי ידברו בו סרה וכך תדע לא לעשות את השידוך. כעת, משיודע אתה כי אכן משמים הוליכו את אדם לפגוש אותך ולספר לך על מעלותיו של מחותנך, בוודאי יכול אתה להיות סמוך ובטוח כי זהו השידוך שנגזר עליך ממרומים.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

סוף דבר, סיכם האיש את הגיגיו, שבוודאי כדאי לך להשתדך עמו, והרי זה כענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל. כיון שכן, החליט האיש לעיירה, והוא הודיע לשדכן כי הוא מוכן ומזומן להתקדם בשידוך על הצד היותר טוב.

אחר סגירת השידוך, שהתקיים באותה עיירה בה גרו הכלה ומשפחתה, נותר האיש ללון שם בלילה, אלא שלמחרת בבוקר, כשהלך לבית הכנסת בעיירה, נפל ליבו בקרבו: מכל עבר הוא שמע את כל התושבים, ללא יוצא מהכלל, מקללים את המחותן שלו, מחרפים ומגדפים אותו בכל מיני קללות שבעולם. בתדהמתו כי רבה הוא פתח בשיחה עם אחד האנשים שהיו שם, ואותו אדם שלא ידע כי הוא המחותן שלו הסביר לו בהרחבה את טיבו של האיש, את רוע מעלליו, ואת העובדה שכל בני העיירה מאד לא מחבבים את האיש. חשכו עיניו של האיש והחליט לנסוע תיכף ומיד אל האמרי אמת ולשאול בעצתו, מה כעת עליו לעשות.

כשנכנס האיש אל האמרי אמת, הוא פרץ בככי

השגחה פרטית בשידוכים

מה' יֵצֵא הַדְּבָר וְגו' (כד, נ).

אל הרה"ק האמרי אמת זיע"א הגיע יהודי אחד לשאול ולהתייעץ אודות הצעת שידוך שהציעו לו עם בתו של איזה יהודי מאחת העיירות שבפולין והוא אינו יודע האם להתקדם בזה ולומר לדבק טוב. אמר לו האמרי אמת: קום וסע לאותה עיירה בה מתגורר אותו יהודי, תברר שם אודותיו, ולפי זה תקבל את ההחלטה על השידוך.

ציית היהודי לדברי הרבי ונסע לאותה העיירה. עם הכנסו לעיירה הוא רואה מולו את אחד התושבים בעיירה מהלך אנה ואנה. חשב היהודי: מה לי להתעכב כאן, אשאל את אותו יהודי מה חוות דעתו על ההצעה ועל משפחת האיש, ונדע את אשר לפנינו. הנשאל נענה לשאלה בסבר פנים יפות ובמשך דקות ארוכות עמד והפליג במעלת האיש ומשפחתו. הוא הסביר לו כי מדובר באיש טוב ומטיב, אדם נפלא ומיוחס. גם בשבח משפחתו הפליג, ולא גמר את ההלל על המדוברת בעצמה, שכלילת המעלות היא.

תשובות אקטואליות

מבית הוראה אביר יעקב

השבוע במדור:

שמע מהשדכן שישיב לפניו באוטובוס פרטים שונים ויצר קשר עם המשפחה - האם צריך לשלם לשדכן | המעשן סיגריות בקביעות האם פסול לעדות | שאלה תכשיט לשם סגולה ונאבד

במקרה דידן השדכן לא 'ירד' לעשות שידוך עבור ראובן, אלא זה נעשה ממילא, על ידי שהזדמן ראובן למקום ושמע את השיחה, וזכה במידע מה'הפקר', וממילא אין כאן חיוב של תשלום דמי שדכנות.

ויעויין ביד אליהו (סימן עד) שכתב: "בודאי אם לא ידע בשעת השתדלותו מחבירו [שקיבל טובה על ידו], ולא נתכוון לו כלל, אך שמעצמו באה טובה גם כן לחבירו, שהכריע הרמ"א (חו"מ סימן רסד) שפטור, בזה יש טעם לפטור חבירו מלסייעו, כי הוה ליה האי טובה כאילו זכה דבר מהפקר, כי מה שהוציא חבירו, היה על דעת שלו לבד, ונתייאש בכל ההוצאה הנפסדת שהיה לו, כי לא ידע מחבירו כלום".

מעתה יש לשאול מה יהיה הדין במקרה שהשדכן לא הוציא את הפרטים מפיו, אלא רק רשם בפנקסו, וראובן התבונן היטב בפרטים, ולבסוף יצא השידוך, האם גם כאן פטור מלשלם לשדכן?

ונראה שבמקרה זה ראובן נטל את המידע מה'נכס' שעל ידו השדכן עובד, דהיינו, על הרשום בפנקס, יש לשדכן 'זכויות יוצרים', והוא אינו מוכן למסור את מקורות המידע הכתובים שם בחינם, אלא רק תמורת שכר שדכנות, ולכן, אין זה דומה לשאלה הנ"ל, בה ראובן לא עשה מעשה מיוחד על מנת לדלות מידע מהשדכן, אלא בסך הכל ישב ושמע את הדברים וזכה בהם מן ההפקר, מה שאין כן באופן שקורא את פנקס השדכן, שאז הוא עושה מעשה מיוחד בכדי לדלות מידע שעל ידו עוסק השדכן במלאכתו, ובוה נראה שצריך לשלם.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

זאת מעצמם, וזאת משום שחיוב התשלומים הוא מדין 'יורד לתוך שדה חבירו ונטעה', שמבואר בגמרא בבא מציעא (דף קא ע"א) שנוטל שכר מבעל הגינה עבור הנטיעות שנטע, כאשר היתה השדה עשויה לטעת. וכך גם בשידוך, אף שפעל השדכן מיוזמתו, ולא התבקש לכך על ידי ההורים, הרי הוא נוטל את שכרו, כשם שבעל הגינה משלם לגנן עבור ההנאה שקיבל בהשבחת גינתו, כך גם הצדדים ישלמו לשדכן עבור השידוך שמעוניינים בו. [ובמקרה שהשדכן ושני בני הזוג שייכים לעדה שונה בה לעשות שידוכים לשם מצוה בלבד, לא יקבל השדכן שכר עבור מעשהו].

שמע מהשדכן שישיב לפניו באוטובוס פרטים שונים ויצר קשר עם המשפחה - האם צריך לשלם לשדכן

שאלה: מעשה בראובן שחיפש שידוך לבנו, וביום מן הימים ישב באוטובוס, ולפתע מצלצל הטלפון הנייד של היהודי היושב במושב שלפניו. התברר שאותו יהודי הינו שדכן, והתקשר אליו אב מסויים העונה לשם שמעון, כדי להתעניין אודות שידוך לביתו. השדכן הוציא את פנקסו, והחל לרשום את פרטי המדוברת [תוך כדי שאומר אותם בפיו], ולאחר מכן בירר את פרטי הבחור המבוקש, ומאחור יושב ראובן ושומע את הדברים, ואורו עיניו, זה בדיוק מה שהוא חיפש לבנו, בסוף השיחה, ביקש השדכן משמעון את מספר הטלפון שלו, ותוך כדי שדקלם את הספרות בפיו ורשם בפנקסו, גם ראובן הוציא עט ורשם בפנקס שלו. עוד באותו היום ראובן יצר קשר עם שמעון, ואכן כעבור זמן לא רב, הבן והבת באו בברית האירוסין בשעה טובה ומוצלחת.

ועתה שואל ראובן, האם עליו לשלם לשדכן דמי שדכנות, מפני שעל ידו נעשה השידוך?

תשובה: מבואר ברמ"א (חו"מ סימן פז סל"ט) שחייבים לשלם שכר עבור שדכנות, ודינה שווה לכל דיני תביעות ממון הקיימים בחושן משפט. וכתב בבאור הגר"א (ס"ק קיז), שמגיע לשדכן או למתווך שכר גם כאשר לא פנו אליהם וביקשום שיעשו את השידוך או את התיווך, אלא הם עשו

שאלות ניתן לשלוח למייל: rav@abiryaakov.com

קו 'מחברים' לשאלות בהלכה 02-803-9999

תשובות בהלכה מפי הרבנים הגאונים שליט"א

הרב יצחק אברהמוביץ' | הרב יצחק מאיר אדלר | הרב אברהם מרדכי ארשטר | הרב פנחס בלוי | הרב ישראל ברלינר | הרב אהרן מרדכי גרין | הרב שבח דוידוביץ' | הרב ישראל הורנצ'יק | הרב ברוך וידיסלבסקי | הרב ישראל זילברברג | הרב שאול משה טיטלבוים | הרב אברהם מרדכי לוינגר | הרב יחיאל מיכל לנדאו | הרב יחיאל רבינוביץ | הרב רפאל יצחק רוזמרין | הרב שלמה חיים רוזמרין | הרב משה רוטשטיין | הרב שמעון רוסיק | הרב ישראל שאהן | הרב אברהם יהודה שטיין | הרב שמואל יוסף שטיינברג | הרב יוסף מרדכי שלמון

תשובות אקטואליות

מבית הוראה אביר יעקב

מהעישון שהרופאים אומרים שמזיק לבריאות, מ"מ בדבר שדשו בו רבים וכן גדולים וטובים לא ייתכן לפוסלם לעדות משום כך.

ומה מאוד נהניתי כשדיברתי בענין זה עם די"ן הרה"ג רבי אהרן גולדברג שליט"א מחשובי הת"ח בשכונתנו הק', אמר לי תיכף כי יש תח"י מכתב בכת"י זקינו הגרש"ז זצ"ל, ובו כותב: 'אני מסכים שצריכים לדבר השכם וערב על לב ההורים ומורים שלא יתנו לצעירים להתחיל בזה, ואף מי שכבר רגיל ג"כ חייב לנסות להגמל מזה, אבל לא עד כדי כך לחושבם כרוצחים ופסולי עדות עכ"ל.

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

המעשן סיגריות אם פסול לעדות

שאלה: ראיתי לחכם אחד שכותב בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאחד המעשן סיגריות בקביעות פסול לעדות, כיון שלדעת הרופאים זה סכנה והרי זה כרציחה, האם ההוראה כך למעשה.

תשובה: לענ"ד לא מסתבר שפסק זה יצא מפי מרן זצ"ל, כי אף שהיה מזהיר מאוד להתרחק

דין זה כשאלה ממש

אבל כשנתבונן בצדדי הבעיא בגמרא, מבואר שם, דהכא הוי כשאלה ממש. דזה לשון הגמרא, "שאלה ליראות בה מהו, ממונא בעינן והאיכא, או דלמא ממונא דאית ליה הנאה מיניה בעינן, וליכא" ע"כ. ופירש רש"י ז"ל "ליראות - שיהא נראה עשיר חשוב, ולא ימשכו בעלי בתים ידיהו ממנו להקיפו באמנה ובאשראי: הנאה מיניה - שנהנה בבהמה עצמה". עכ"ל. וכן כתבו התוס' (שם) "ממונא דמיתהני מיניה - פירוש שמשתמש בו". עכ"ל

הנה מבואר, דליראות בה איירי שאינו משתמש כלל בבהמה, אלא הוא מכניסה לביתו שיראה כעשיר. וצדדי הספק, אם הוי שואל כשאינו משתמש בגוף הבהמה, כלשון רש"י ותוס', וכן מבואר בשאר הראשונים.

אם כן בנידון דידן, הרי משתמש בגוף התכשיט ממש, שענדתה באצבעה, אלא שכונתה היתה לשם סגולה, ומלשון הגמ' מוכח שאין להסתפק אלא היכא שלא השתמשה כלל בדבר השאול, אבל כשמשתמשת ממש, אין להסתפק בזה כלל, ודינה כדין שואלת, וחייבת באונסין.

העולה מזה: מה שהסתפקו בש"ס בשואל כדי ליראות, היינו שאינו משתמש בדבר השאול, אלא מניחו בביתו שיחשבו שהוא עשיר, אבל אם משתמש ממש, בודאי שואל הוא וחייב באונסין.

הגאון רבי יצחק בירך דסקל שליט"א דיין ומורה הוראה, מח"ס בינת המשפט

שאלה תכשיט לשם סגולה ונאבד

שאלה: ישנה סגולה שמעוכבת שידוך שואלת מכלה בתוך ימי השבע ברכות תכשיט, ועונדת אותו לכמה שעות. בעיר שדרות, שאלה אחת מהכלה טבעת לסגולה זו, בזמן שענדת את התכשיט, התחילה הזעקה בגלל מטח טילים לשדרות, תוך כדי מנוסה למקלט נפלה מידה הטבעת. לאחר שנגמרה ההזעקה, חזרה ליטול את הטבעת, והטבעת איננה. האם היא חייבת על טבעת זו.

תשובה: שואל חייב באונסין וחייבת. **ביאור התשובה:**

צדדי הספק

אף על פי ששואל חייב באונסין, יש להסתפק בדין זה, דפסק המחבר (חושן משפט, שמו, י) "שאל פרה ליראות הרי זה ספק, ואין מוציאין מידו" עכ"ל, והוא בעיא בגמ' בבבא מציעא (צו, א), אם כן יש להסתפק, האם כאן הוי כשאלה ליראות בה, כיון שלא נתכונה להנאה אלא לענין הסגולה בלבד, או דלמא דינא כשואלת. ואם

תימצי לומר שאין דינה כשואלת, יש לברר, האם פטור בזה מדין שומר שפטור באונסין, או דלמא אינה פטורה, כיון שאין זה אונס בגופו של פקדון, וחייב, כדכתב המחבר בחושן משפט (שג, ב) לפי יש אומרים.

העולה מזה: צדדי הספק, האם היא כשואלת ליראות בה, דהוי ספק אם דינה כשואל.

שאלות ניתן לשלוח למייל: rav@abiryaakov.com

קו 'מחברים'

שע"י ממלכת התורה עוז והדר

02-803-9999

לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8

פניני הלכה מתוך תלמוד בבלי
המבואר מתיבתא על סדר הדף
היומי שילמד השבוע

פניני הדף היומי

מסכת בבא בתרא דף קנב-קנח

ששרו בגדיו במים, ואף על פי כן לא ניצל מן הטביעה. הרי שהקללה יש בה כח להזיק המקולל. וכן הקשו עוד אחרונים על דברי החינוך. ובספר יפה ללב (חו"מ סי' כז סק"ה) הקשה מדברי ספר חסידים (סי' תקע"ו), שכתב שכבר היו חכמים יושבים ובא אחד ושאל אותם למה אם הבן מכה את אביו לאחר מותו פטור ואם מקללו חייב, ואם מת האב ועושה בו חבורה ודם יוצא אמאי אינו חייב, מאי שנא אם בעבור ביזוי שמקללו גם זה ביזוי שמכהו לאחר מותו, ואמרו לו שטעם חיוב המקלל אינו משום הביזוי אלא משום שמועלת הקללה ועל ידה יש הזיק לאב לנשמתו, משא"כ בהכאה. ומבואר בדבריו שהקללה מזיקה למקולל, ורוב דברי ספר חסידים הם דברי הרמב"ם.

וכתב בחשוקי חמד (ברכות ז). שנפקא מינה במחלוקת הרמב"ם והחינוך לענין מי שעבר וקילל את חברו בלי שידע חברו מהקללה, שלא נתבהו חברו, אם צריך הוא לפייסו. שלדעת הרמב"ם אין נזק בקללה אלא למקלל שהרגיל עצמו במידות מגוננות, ואם כן תקנתו היא בתיקון נפשו שלו. אך לדעת החינוך הזיק לחברו בקללתו, ואם כן ראוי שיעשה עבורו סדר התרת קללות [כגון הסדר שסידר הרשב"ש להתרת קללות או הנוסח שנדפס במחזורי איטליא הקדומים] ויתן ממון לחכם כדי שיברכו.

איסור הלנת המת בני שאינו בן המשפחה

בגמ': ובאו ושאלו את רבי עקיבא מהו לבדוקו אמר להם אי אתם רשאים לנוולו ועוד סימנין עשויין להשתנות לאחר מיתה. (בבא בתרא קנד, א). בשו"ת חוות יאיר (סי' קלט) נשאל בדבר יהודי גנב שנתפס על ידי השלטון וענשוהו המלכות למיתה ותלוהו, והשר ביקש סך עצום על מנת להניחו להקבר בקבר ישראל, ונשאל אם מחוייבים היהודים מבני אותו מקום להוציא על זה סך רב, כמו שטענו בני המדינה הרחוקים יותר והתלונו עליהם על שאינם משתדלים בקבורתו, ואמרו להם כי מוטל עליהם להוציא לצורך הקבורה כל מה שיוטל עליהם מאחר שהפרצה היתה בגבולם. ובתשובתו האריך החוות יאיר תחילה ליסרם על שלא הצילו ממות ולא פדאוהו בחייו, ואחר כך דן בארוכה בגדר איסור בל תלין שממנו למדו שאסור להשהות המת בלי קבורה, אם שייך בנידון השאלה ואם חייבים להוציא ממון על זה.

וחדש החוות יאיר שאיסור בל תלין שייך רק כשיכולים לקבור המת בלי מונע ואף על פי כן אין קוברים אותו. אבל כשיש מעכב ומונע מלקברו, כמו בנדון השאלה, שוב אין איסור לא תלין אפילו על מי שמוטל עליו לקברו וכל שכן על אחרים. ואין לומר שזה שמוטל עליו לקברו חייב לבזבז כל ממונו כדי שלא יעבור על לאו זה, ויצטרך לפייס את השר בממון הרבה כדי שיניחנו לקבור, שכיון שאינו עובר על הל"ת בפועל אין זה אלא רק כמ"ע ואינו מחויב לבזבז

איסור קללת חברו וטעמו

בגמ': ההיא דאתאי לקמיה דרבא עבד לה רבא כשמעתייה הוה קא טרדא ליה אמר ליה לרב פפא בריה דרב חנן ספריה זיל כתוב לה וכו'. (בבא בתרא קנג, א).

כתב החינוך (מצוה רלא), שציותה התורה שלא לקלל אחד מישראל, בין איש בין אשה, ואף על פי שאין בנו כח לדעת באיזה ענין תנוח הקללה במקולל ואיך יש כח בדבור להביאה עליו, ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששין לקללות, בין ישראל בין שאר האומות, ויאמרו שקללת בני אדם, גם קללת הדיוט תעשה רושם במקולל ותדביק בו המארה והצער. ואחר שנדע דבר זה מפי הבריות, נאמר כי משרשי המצוה, שמנענו השם מלהזיק בפנינו לזולתינו כמו שמנענו מלהזיק להם במעשה. וכעין ענין זה אמרו (מועד קטן יח.) ברית כרותה לשפתים, כלומר שיש כח בדברי פי אדם. והביא החינוך שהרמב"ם אמר בטעם מצוה זו, שהוא כדי שלא ינעו נפש המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס, ועוד האריך בענין בספרו. וכתב החינוך שנראה מדבריו, שסובר שלא יבוא באמת נזק אל המקולל בקללה, אלא שתרחק התורה הענין מצד המקלל שלא ירגיל נפשו אל הנקמה והכעס ואל פחיתות המדות. וכתב על זה החינוך 'וכל דברי רבנו נקבל, עם היות לבנו נאחו במה שכתבנו יותר, שבהיות הנפש המדברת שבאדם חלק עליוני, וכמו שכתוב (בראשית ב ז) ויפח באפיו נשמת חיים, ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, נתן בה כח רב לפעול אפילו במה שהוא חוץ ממנה, ועל כן ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודבקותה בעליונים כנפש הצדיקים והחסידים, מהרה דבריהם לפעול בכל מה שיצדק עליהם, וזה דבר ידוע ומפורסם בין יודעי דעת ומביני מדע. ואפשר לומר עוד, כי הענין להשבית ריב בין בני אדם ולהיות ביניהם שלום, כי עוף השמים יוליך את הקול ואולי יבוא דברי המקלל באזני מי שקילל'.

ובשו"ת יגל יעקב (גוטליב, או"ח סי' כד עמוד מט) הקשה על דברי החינוך שנקט בדעת הרמב"ם שאין מגיע נזק אל המקולל בקללה, שהרי בסוגייתנו מבואר שבא דין תורה לפני רבא ופסק בו רבא לפי דעתו ולא כפי שהיה לו לפסוק, וקללה אותו בעלת הדין ואמרה שתיטבע ספינתו, וביקשו להציל את רבא מהקללה על ידי

שינוי נוסח התפילה בבית הכנסת היפך תנאי הבונה

גמ': מברחת דאמר מר מברחת צריכה שתכתוב כל נכסיה ובכולהו מטלטלי הוי שיעור לבר מכתובה. (בבא בתרא קנב, ב).

בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' לו) נשאל בדבר בית כנסת שנתרם על ידי נדיב שתיקן מפורשות בעת שנבד שיתפללו בבית הכנסת הזה בנוסח אשכנז. ואחר שנים רבות נפטר הנדיב, ומכל מתפללי בית כנסת הקבועים הזה נותרו מתי מספר, והיו חבורת חסידים ואנשי מעשה שמסיבות שונות נסגרו בית הכנסת בו התפללו, ולפיכך ביקשו להתפלל בקביעות באותו בית כנסת שנשארו בו מעט ממתפלליו הישנים, ומניינם של המתפללים החסידים גבוה בהרבה. ונשאל בחלקת יעקב אם כולם יסכימו לשנות הנוסח אם מותר בכלל לשנות מאשכנז לספרד, ואף אם מותר עדיין יש להסתפק אם מותר לעבור על התקנה של הנדבך שלא ישנו.

ובתחילה דן בחלקת יעקב אם בשל ההכרח יהיו רשאים החסידים להתפלל בנוסח אשכנז ולשנות בכך ממנהגם מקדמת דנא או לא. והביא החלקת יעקב, שמדברי הפוסקים מתבאר ששינוי כזה אסור לשנות, וכן מבואר בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' טו) ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' מג), שנקטו בפשיטות שאסור לאדם לשנות את נוסח תפילתו באופן קבוע מנוסח אשכנז לנוסח ספרד. ואף הדברי חיים (או"ח ח"ב סי' ח) שהתיר לשנות מנוסח אשכנז לספרד, לא התיר לשנות מנוסח ספרד לנוסח אשכנז, לפיכך אין לשנות.

וכיון שכן נמצא שכדי לאפשר להם להתפלל בבית הכנסת ולהציב גבול אלמנה, מן ההכרח לשנות את הנוסח של התפילה, ולפיכך נדרש החלקת יעקב לשאלה, אם אכן רשאים לשנות מרצונו של הנודר שהתנה כן בתנאי מפורש.

והביא את דברי השולחן ערוך (יו"ד סי' ריח ס"א), שבנודר או נשבע אנו הולכים אחר כוונתו של הנודר ובכך אנו מפרשים את דבריו, והביא השולחן ערוך כמה דוגמאות לדבר. וכתב בט"ז, שכאשר הנדר נוגע לאחר, אין די באומדנא רגילה בכדי לשנות ממשמעות נדרו, אלא צריך אומדנא דמוכה. והביא בחלקת יעקב דוגמא לדבר את הדין הנזכר בסוגייתנו בשטר מברחת, שבו אנו למדים, שאף על פי שהאדם עשה מעשה גמור שיש בו משום מכירה, אין כוונתו למכור אלא להבריח את נכסיו, משום שאנו סהדי שלא יתן לאחרים את כל נכסיו מבלי להשאיר דבר לעצמו. וזוהי אומדנא מוכחת המועילה גם כשהנדר נוגע לאחרים.

אך כתב בחלקת יעקב, שמדברי התוספות בכתובות (מז: ד"ה שלא) מבואר שכשהנדר אינו תלוי בדעת אחר, אין צריך גילוי דעת ומספיקה האומדנא, ולפיכך, נדיב זה שבנה את בית הכנסת, אף על פי שלא גילה דעתו בכך, אומדים אנו את דעתו שניחא ליה בשינוי תנאו, כיון שבכך ישמע קול תפילה ותורה בבית הכנסת ביתר שאת, ולפיכך רשאים לשנות הנוסח עך אף התנאי.

אמרינן רמות רוחא נקטיה ורק כשוטה יחשב לשיטת הרמב"ם שסובר שיכול להחשב כשוטה גם על ידי סימן אחר של שטות שאינו מהסימנים שנמנו במסכת חגיגה.

עד מתי היתומים נקראים יתומים

בגמ': אמר רב נחמן אמר שמואל בודקין לקדושין לגרושין ולחליצה ולמאונין ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים. (בבא בתרא קנו, א).

כתב הרמב"ם (דעות פ"ו ה"י), 'חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות מפני שנפשו שפלה למאד ורוחם נמוכה, אע"פ שהן בעלי ממון, אפילו אלמנתו של מלך ויתומיו מוזהרים אנו עליהן, שנאמר (שמות כב כא) **כָּל אֶלְמָנָה וְיָתוּם** לא תענן. והיאך נוהגין עמהן, לא ידבר אליהם אלא רכות, ולא ינהוג בהן אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופם בעבודה ולבם בדברים קשים, ויחוס על ממונם יותר מממון עצמו, כל המקניטן או מכעיטן או הכאיב להן או רדה בהן או אבד ממונן הרי זה עובר בלא תעשה, וכל שכן המכה אותם או המקללן, ולא זה אע"פ שאין לוקין עליו הרי עונשו מפורש בתורה (שם פסוק כג), וחרה אפי הורגתי אתכם בחרב, ברית כרת להן מי שאמר והיה העולם שכל זמן שהם צועקים מחמס הם נענים, שנאמר (שם פסוק כב) **כִּי אִם צַעַק יִצַּעַק אֵלַי שְׁמוֹעַ אֲשַׁמְעֶנּוּ**. אחד יתום מאב אחד יתום מאם. ועד אימתי נקראים יתומים לענין זה, עד שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך עליו ולאמנן ולהטפל בהן אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו כשאר כל הגדולים'. וכתב בעבודת המלך שמצא הדברים מבוארים במכלתא דרשב"י, 'ועד אימתי נקראין יתומים עד שיעמדו לעצמן, וזהו מקור דברי הרמב"ם.

ובשו"ת שבט בנימין (פונטריומולי, סי' רכט) כתב שאינו יודע מקור דברי הרמב"ם, אבל נכוחים הם בטעמם, ולדעתו הם הם דברי מהר"א גאליקו שהביא לעיל שם בתשובה ששיעור זה הוא עד שיהיו היתומים בני עשרים, ולמד כן ממה שאמרו בסוגייתנו שהקטן אינו יכול למכור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים, ומבואר שעד שיהיה בן עשרים אין דעתו שלמה לעשות כל צרכיו לעצמו, ולכן עדיין בכלל יתום הוא. ומשנעשה בן עשרים ויותר הרי הוא עושה כל דבריו לעצמו, ואינו בכלל יתום לענין לאו זה.

ובנו של השבט בנימין בספרו פתח הדביר (או"ח סי' קנו סק"ה), הביא דברי אביו, וכתב שנראה מדבריו שקצבה קבועה נקט שעד שיהיה בן עשרים בכלל יתום הוא. אך הביא דברי רב האי גאון שכתב אף לענין מקח וממכר שאם היתום חריף ובקי בטיב משא ומתן ממכרו ממכר אף קודם שיהיה בן עשרים, וביאר שגם אביו אינו חולק על סברא זו, אלא משנעשה בן עשרים לעולם כבר אינו בכחח יתום אפילו אם עדיין אינו חריף, אבל מי שהוא חריף ביותר אפשר שאינו בכלל יתום אפילו קודם שיהיה בן עשרים, ולכן לא כתב הרמב"ם בזה קצבה של שנים אלא תלה הדבר בשיעמדו היתומים לעצמם, כיון שאם עומדים הם לעצמם מתוך חריפותם שוב אינם בכלל יתומים אפילו טרם מלאו להם עשרים שנים.

בשאר ענינים כיוצא בזה, ובאותה עת היו בו גם סימני שוטה המבוארים בחגיגה (ג):, ולאחר כך נתרפא מהשגעון ורק עדיין ניכר בפניו חליו, וגם עדיין גאותו אתו לומר שהוא גדול הדור, אבל סימני שוטה המבוארים בחגיגה כבר לא היו לו, וגם היה כבר פיקח בכל הענינים הן במשא ומתן והן בשאר דברים שבעולם. וגירש את אשתו והסתפקו אם יש לערער על הגט. ושורש הנידון הוא אם סימן שטות שנשאר בו מעת שהיה שוטה, יש בו ללמד שעדיין שוטה הוא, או שמא כיון שכל סימני השטות המבוארים בחגיגה כבר נרפא מהם, לא יחשב לשוטה על ידי מה שנמצא בו סימן אחר. ובתשובתו הביא בדברי חיים המעשה בסוגייתנו הנזכר, במי שמכר נכסיו וקרוביו רצו לבטל את מכירתו, ולימדו אותו שיבוא לפני רבא ויאכל לפניו תמרים ויזרוק עליו את הגרעינים, וכאשר עשה כן דן רבא לבטל את מכירתו מחמת מעשה זה של זריקת הגרעינים, וכשידבר עמו וראה שמבין בעניני משא ומתן חזר בו ואמר שפיקח הוא, ומה שזרק את הגרעינים לא היה אלא משום חוצפה יתרה שהיתה בו. ולכאורה קשה מאוד איך סבר רבא להחזיקו לשוטה על ידי סימן שאינו מג' סימני השוטה המבוארים בחגיגה, ומה גם שלא עשה כן אלא פעם אחת ואין מחזיקים אדם לשוטה על סמך מעשה שטות שעשה פעם אחת, ואיך חזר בו רבא מכח מה שדיבר עמו בעניני משא ומתן וראה שמבין בהם, והרי השוטה אינו יוצא מהיותו שוטה במה שמבין בעניני משא ומתן, וגם מה תירץ בזה שמחמת חוצפה יתרה עשה כן, והרי במי שיש בו סימני שטות אין מיישבים מעשיו לומר שעשה כן מחמת איו מידה מגונה שיש בו, אלא מכריכים ששוטה הוא.

וביאר בדברי חיים, שסוגייתנו עוסקת בענין פתי שדעתו חלושה מתולדתו ולא מענין שוטה [וכדעת האחרונים שהובאו לעיל], ודינו ג"כ כשוטה [וכדעת הזכרון יוסף והדברי מלכיאל שהובאו לעיל]. ורבא סבר שיש להאמין לדברי הקרובים שאמרו שאיש זה מדלי השכל הוא, ולכן כשראה שזרק הגרעינים לפניו נטה לדברי הקרובים ותלה הדבר שעדיין לא נגמר שכלו והוא מדלי השכל וכשוטה יחשב. ואולם לאחר כך כשראה רבא שהוא בר הבנה כשמסבירים לו, א"כ אינו מדלי השכל, ויש רק לחשוש לזה שעשה שטות שזרק הגרעינים, ועל זה אמר רבא שכיון שהוא בר הבנה ורק שצריך לומר שנשתגע מכח דבר השטות שעשה בגרעינים, הרי על זה צריך להיות דרך שטות, וגם צריך להחזיקו בזה בכמה פעמים ולא בפעם אחת, ואם רק באקראי זרק הגרעינים בזה לא הוחזק לשוטה, אלא תולים שעשה כך מחמת חוצפה.

ולפי זה כתב בדברי חיים לענין אותו איש שהתגאה דרך שטות והוחזק בזה לדמות עצמו לגדול הדור, שכיון שברך שטות הוחזק בזה ולא בדרך פתי בעלמא, בודאי אין לומר שכבר הבריא לגמרי משטותו ועכשיו שמחזיק עצמו לגדול הדור אינו עושה כן מחמת שטות שנשארה בו אלא מחמת מידה מגונה שנוולדה בו, והרי זה ככל מקרע כסותו שהוא מסימני השוטה שנמנו במסכת חגיגה, שאין אנו אומרים שבעל מחשבות הוא אלא נוקטים ששוטה הוא, וא"כ בנידון דידן דאתחזק המגרש הזה בשטותו להחזיק עצמו לגדול הדור וכדומה בדרך שטות בודאי לא

על זה כל ממונו. ובזה ביאר מה שמבואר באור דרוע ובהגהות אשר"י בסוגייתנו, שהביאו שרבינו שמחה פסק במעשה שבא לפני ר"ת בראובן שהיה חייב לשמעון מנה ומת ראובן, וצוה שמעון שלא לקוברו עד שיפרע לו המנה שהיה חייב לו, והשיב רבינו שמחה שיכול מן הדין לעכב את קבורתו עד שיפרע לו, וקבל ר"ת את דבריו, ורק אם שמעון היה קרובו של ראובן בני משפחה מוחין בידו שלא לעכב את קבורתו שלא לנוולו. וכן פסק הרמ"א (חו"מ סי' קז ס"ב). וביאר החוות יאיר שכיון שבמקום שהמעכב אינו בן המשפחה אין מוטל עליו לקברו, והקרוב שמוטל עליו לקברו אינו עובר במה שמניחו כיון שיש מי שמעכבו מלקבור, אין בית דין מעכבים הבעל חוב מלעכב את הקבורה. וחידש החוות יאיר לפי זה שאפילו כשאין לבעל חוב טענה חזקה על הקרובים אלא רק שאינו רוצה לתת משכון, או שיש ללווה מעות ואינו רוצה לתת אותם אלא לתת משכון והמלוה אינו מרוצה במשכון, אין איסור בעיכוב הקבורה מאחר שזה שאינו קרוב הוא המעכב וכל שיש מעכב אין הקרוב עובר.

ומכל מקום מסיק בחוות יאיר בנידון השאלה, שכיון שניתנה רשות מאת השר לקבור את הגבגב התלוי, נמצא שעכשיו אין מעכב בדבר וחזר האיסור להליץ אותו, ומעתה בנו או הירשו עליו מוטל לקברו, ואפילו אם אינם יורשים אותו בפועל בשום ממון כיון שאין לו דבר מכל מקום חייבים הם בקבורתו כיון שראויים הם ליורשו, וכופים את היורש שיקבור. ואם אין לו גואל בעל יכולת, מוטל על כל בני ישראל לקבורו, ובפרט על הסמוכים והעשירים לפי היכולת, וגם הקרוב קרוב קודם, ולפי הקורבה והיכולת משערים כמה יתן כל אחד לקבורתו.

אך בשו"ת דברי חיים (יו"ד ח"א סי' סד) חלק על החוות יאיר, והוכיח שבמת שאין לו קרובים לקברו חל על בני העיר העשה ולא תעשה דלא תלין, וחשובים הם כמת מצוה וחל על בני העיר העשה והלא תעשה ואסור להלינו, ואף על פי שאינם מחוייבים לפזר מעות לקיים מצות עשה וכדברי הר"ן (סוכה טז. ד"ה ולהידור), מכל מקום על כל פנים כפי הנהוג בכל הקהלות ודרך העולם מוטל חיוב לתת עד חומש, ובפרט בצבור שלא שייך כלל זה ומחוייבים לפזר כאשר יוכלו ולא לעבור ח"ו בלא תעשה ועשה. וכתב שבנידון בעל חוב המעכב את הקבורה, שדן בו החוות יאיר, אם אין ביד הקרוב לסלק את הבעל חוב שוב נעשה כמת מצוה, ומוטל על כל בני העיר לעסוק בקבורתו וכ"ל, ואם אינם עוסקים בדבר הרי הם עוברים בלאו ועשה.

מי שנתרפא משגיונו ונשארה בו שטות אחת שהוא גדול הדור

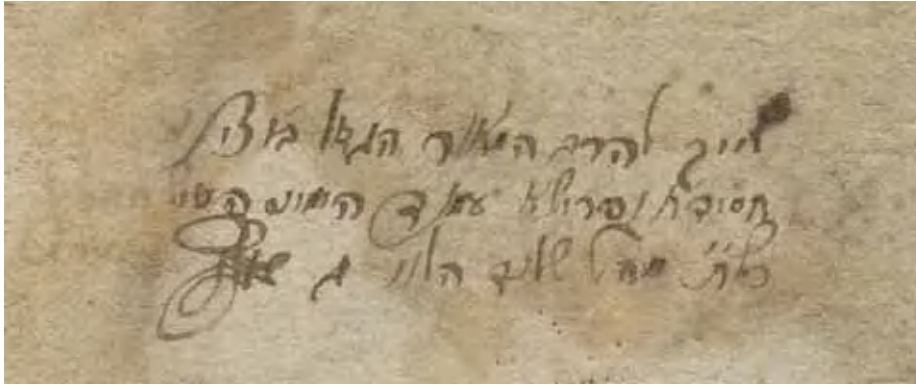
בגמ': ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי [אבוהו כגידל בר מנשיא] אתא לקמיה דרבא אמרו ליה קרוביה זיל אכול תמרי ושדי ביה קשייתא בי רבא עבד הכי אמר להו זביניה לאו זביני וכו'. (בבא בתרא קנה, ב).

בשו"ת דברי חיים (אה"ע ח"ב סי' עד) נשאל בדבר איש אחד שנשתגע, ובעת שגעונו זחה לבו עליו לומר שהוא אחד בדור בגדלו וכיוצא

הרה"ק רבי שלום הלוי רוזנפלד זי"ע

מקמינקא כ' חשוון תרי"ב

רבינו נולד בשנת תק"ס לאביו ר' יעקב יוסף מראווע ז"ל שהיה עשיר גדול, בן הגביר ר' שלום גראף ז"ל, כאשר חלה ר' שלום הסב, נסע בנו ר' יעקב יוסף אל הרה"ק רבי יעקב יצחק מלובלין זיע"א, לבקשו שיעתיר ויפעל רפואה שלימה עבור אביו החולה.

כאשר קרא החוזה את הפיתקא אמר, "כבר אין בידי להתפלל עבורו, הוא כבר עבר מכתר מלכות לכתר תורה", ר' יעקב יוסף לא הבין למה ירמוז דבריו, כאשר חזר לביתו נודע לו שבזמן שאמר הרבי את הדברים כבר שבק אביו חיים לכל חי, וכי אשתו ילדה לו בן, שנקרא על שם אביו, 'שלום'.

לימים הובנה כוונת החוזה, הגביר ר' שלום גראף היה בבחינת 'כתר מלכות' בהיותו עשיר גדול, ונשמתו עברה מכתר מלכות לנשמת נכדו שנועד להיות בבחינת 'כתר תורה', נתקיימה נבואתו, והילד שלום גדל וזכה לכתר תורה.

בימי ילדותו למד מפי רבי שלמה קלוגר וגיסו רבי צבי חריף, שהיו סמוכים על שולחן חותנם בעיר ראווע, כן שהה בה בעת ההיא הרה"ק רבי אליעזר בן הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זיע"א, שהיה סמוך על שולחן חותנו, רבינו התוודע אליו, והוא משכו בחבלי עבותות אהבה להסתופף בצל אביו ברופשיץ.

שם פגש בהרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"א, אחר פטירת רבם נסעו יחדיו אל הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זיע"א, אל הרה"ק רבי ישעיה אשר מרופשיץ זיע"א, אל הרה"ק רבי מרדכי מטשערנוביל זיע"א, ועוד צדיקים, שניהם אף עסקו רבות בפדיון שבויים ונסעו בצוותא רבות לאסוף כספים למטרה זו.

בשנת תקפ"ב בהיותו בן עשרים ושנים שנה נתקבל לרבנות יאריטשוב, אחר חמש עשרה שנים בשנת תקצ"ו עבר לקאמינקא, ועל שמה נקרא, כן קיבל כתב רבנות מעיר הקודש צפת, אך רבו הרה"ק רבי שלום מבעלזא הניאו מלקבל את המשרה על שכמו.

ענוותנותו היתה במידה מופרזת, כל ימיו היה צנוע ונחבא אל הכלים, לא רצה לחבר ספרים או להתנהג באדמורו"ת, והשתדל בכל עוז להסתתר מעיני אדם שלא יכירו בו.

סיפר ר' אבנר מהובניב משמשו, כי הוא ביקש מה' יתברך, שכל מי שידוע מדברי התורה שאמר ישכח אותם, ואכן הגם כי הרבה חידושים נפלאים נאמרו משמו, והיה בחידושי הרבה חריפות

החוזה, הביאו אביו לפני רב העיר רבי עזריאל הורוויץ בעל ראש הברזל, שיתהה על קנקנו.

הינוקא התפלפל עם הגאון בחריפות, ויצא ממנו מעוטר בזר נצחון, אחר הוליכו אביו אל החוזה וביקשו שינסה את בנו העילוי, שאל הרבי את הנער, בני, באיזה סידרה הננו עומדים השבוע, ענהו, בפרשת קדושים, אמר לו הרבי, בני, 'קדושים תהיו' מפרש רש"י, 'פרושים תהיו'.

מיד אחתו רעדה וארכובותיו דא לדא נקשן מרוב פחד, הרבי השפיע עליו יראת שמים במידה מרובה, עד כדי שאביו נאלץ להשיבו מיד אל האכסניה למען ינוח מהפחד.

(אוצר פניני החסידות)

ישלח את הנער

בשהותו ברימינוב בצל רבו רבי הירש, התוועדו גדולי החסידים בבית הרה"צ רבי נתן לייב בן הרה"ק רבי מנחם מנדל במוצאי שבת קודש לסעודת מלוה מלכה, בתוך הסעודה שאלו, את מי נשלח להביא מי דבש, אמר להם רבינו, תנו לי המעות ואשלח את נערי, חשבו כי יש עמו נער לשרתו, ונתנו לו מעות, אחר שעה קלה הביא בעצמו קנקן מי דבש.

שאלוהו, הלא כבודו אמר שישלח את הנער, השיב באמת כך עשיתי, כאשר נהייתי בן י"ג ובאתי לכלל גדלות, התניתי עם 'נערי' שלא יעזוב אותי עד זקנה ועד שיבה, הוא נמצא עימי ואני משתמש בו בכל עת מוצא, ואותו שלחתי זה עתה.

כך השפיל עצמו לשמש תלמידי חכמים, כאשר באותה עת כבר ידוע היה כגאון וצדיק מפורסם.

(אדמור"י בעלז)

ובקיאות, הכל נשכח מלב.

אחר הסתלקות רבי נפתלי, נסע אל הרה"ק רבי שלום מבעלזא זיע"א, אותו החזיק לרבו מובהק, בנוסף הסתופף גם בצל הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זיע"א, והרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זיע"א, וכן נסע אל הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א ועוד.

נסתלק בליל שבת קודש כ' במרחשוון תרי"ב בגיל חמישים ושתיים בעיר קאמינקא, ובה מנוחתו כבוד.

אמרו צדיקים שהיה לו ניצוץ משמואל הנביא, והדבר אף נרמז בשמו 'שלום', שהם רוב האותיות משם 'שמואל', על כן חי נ"ב שנה כשנותיו של שמואל הנביא. דברי תורתו לוקטו בספר אוהב שלום. (אוהב שלום)

השאי אחריו את בנו יחידו, רבי ישעיה זצ"ל, שמילא את מקומו ברבנות קאמינקא, כן היה לו בן נוסף שנפטר על פניו בדמי ימיו.

העילוי מראווע

הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל בעל הישועות יעקב מלבוז התבטא עליו שבארבע פינות מוחו מונחת כל התורה כולה, בפינה אחת ש"ס בבלי וירושלמי, בפינה שניה כל ספרי הפוסקים, בפינה שלישית כל ספרי קבלה, בפינה הרביעית כל מדרשי חז"ל וספרי אגדה, ובאמצע המוח נמצאת נקודת יראת שמים שמפיקה זוהרה על כל הפינות.

בהיותו נער רך בשנים, יצא שמו לתהילה בשם העילוי מראווע, כאשר בא בילדותו בפעם הראשונה עם אביו הגביר לובלינה אל הרה"ק

הגאון רבי דוד בן שלמה אבן זמרא זצ"ל

הרדב"ז

כ"א חשוון של"ג

לגנוב משל אביו ולהביא אליו את הגניבה, וכך עשה הילד שלש פעמים. נשאל הרדב"ז - מה יעשו בהם, בילד ובפריץ?

והשיב: מעיקר הדין אין בזה שליחות, שאם הבן גדול הרי אין שליח לדבר עבירה. ואם הוא קטן, הרי אין שליחות לקטן, ואינו בר חיובא, ויבוא בעל העונש ויפרע ממנו כפי משפטי הצדק!

אלא שיש לבית דין לגדור ולהעניש אותם כפי צורך השעה: מהילד, יוציאו מידו כל מה שקיבל מה"פריץ". ולא יהיה עוון זה קל בעיניך שיבוא להרגיל עצמו לגנוב משל אביו, שהרי כשלא ימצא מבוקשו, לבסוף ילסטם את הבריות, ועל כיוצא בזה נהרג בן סורר ומורה, על העתיד.

ואת הפרוץ-הפריץ ראוי להעניש בגופו ובמונו, כדי שלא יהיה רגיל בכך, שזה מביא תקלה גדולה ורעה רבה. וראיתי בזמני כמה נערים יצאו לתרבות רעה מסיבה זו, לפיכך ראוי לעשות גדר בדבר.

(שו"ת הרדב"ז תל"ב)

הגאון רבי דוד בן שלמה אבן זמרא נולד בספרד בשנת ה"א רל"ט. הוא יצא עם הגולה מספרד בשנת ה"א רנ"ב ועלה לצפת. בשנת ה"א רע"ג ירד ר' דוד מצרימה, שם היה לראש קהילת היהודים המקומית, ושימש כרב, אב בית - דין, ראש ישיבה וגבאי קופת הצדקה, וכל זה ללא תשלום עקב עשרו הרב, שבא לו מהצלחתו במסחר. לספרייתו הגדולה יצא שם בעולם.

הוא חזר לארץ בשנת ה"א שי"ג והתיישב שוב בצפת. מספר תשובותיו מגיע ליותר מ-עשרת אלפים.

ר' בצלאל אשכנזי, בעל השיטה מקובצת, היה תלמידו.

הרדב"ז נתבקש לישיבה של מעלה ביום כ"א חשוון בשנת ה"א של"ג בצפת.

להזהיר ילדים קטנים שלא לגנוב

מעשה באחד מה"פריצים" שהסית ילד קטן

הרה"ק רבי יששכר דב רוקח זי"ע

המהרי"ד

כ"ב חשוון תרפ"ז

בהגיע ליל ש"ק לסדר חיי שרה, כ"ב במרחשון תרפ"ז, הגיעה יריעת חייו לקצה, והוא נסתלק למתיבתא דרקייעא. אלפים לקחו חלק בהלוייתו שהתקיימה ביום ראשון, והוא נטמן בקברי אבותיו בבית העלמין בעיירת בעלזא.

בלשון חז"ל טלית - הכוונה לכל בגד

האדמו"ר רבי יששכר דב רוקח האדמו"ר מבבל היה בילדותו ילד מחונן מאד. כאשר שב מהתלמוד תורה ביום בו התחילו ללמוד מסכת בבא נמייעא, בקשו סבו הרה"ק השר שלום מבבל לבוא להבחן אצלו. פתח הילד במשנה של שנים אוחזין בטלית. במשנה נאמר שכאשר יש ויכוח בין שני אנשים הבאים לבית דין כאשר הם אוחזים בטלית זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי, וזה אומר אני מצאתיה וכולה שלי, הדין הוא זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו.

כאשר הילד שנה את משנתו בדין זה, שאלו סבו מה הכוונה שנים אוחזים בטלית, האם הכוונה לטלית כזו המקובלת עלינו כטלית, היינו הטלית בה אנו מתעטפים בתפילה או הכוונה לבגד רגיל, והמשנה קוראת לכל בגד בלשון טלית.

הילד ענה שהמלמד בת"ת לימד שטלית זו השניה במשנתנו אינה טלית של מצוה אלא בגד

שבהונגריה, ולאחר מכן עזב אותה והתיישב בעירה ראצפרט. עם סיום המלחמה חזר לגאליציה והתיישב בעיר הולושיץ עד לסיום התיקונים והשיפוצים בבית הכנסת של בעלזא שהפך לבית חולים שדה לחיילים בזמן המלחמה, וה"גרויסע שטוב" (בית האדמו"רים) שגם נפגע קשות.

הרה"ק רבי יששכר דב רוקח (המהרי"ד), נולד כבן שני לאביו הרה"ק רבי יהושע רוקח זי"ע מבעלזא (בנו של האדמו"ר הראשון ה'שר שלום' זי"ע). בשנת תרי"ד, ולאמו שהיתה מצאצאי הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע, ה"אוהב ישראל".

בהגיעו לפרקו נשא המהרי"ד לאשה את הרבנית ע"ה, בתו של האדמו"ר הרה"ק רבי ישעיה זושא טברסקי מטשרנוביל, בנו של הרה"ק רבי אהרן מטשרנוביל (בנו של המגיד רבי מרדכי זי"ע). ובזו"ש נשא לאשה את הרבנית ע"ה בת בן דודו האדמו"ר רבי אברהם שמואל פצ'ניק זי"ע מברז'נה, שהיתה מצאצאי הרה"ק רבי יחיאל מיכל זי"ע, המגיד מזלוטשוב.

לאחר הסתלקות אביו הרה"ק רבי יהושע זי"ע, ביום כ"ג בשבט תרנ"ד, הוכתר בנו המהרי"ד זי"ע כרב העיירה בעלזא (בגאליציה המזרחית) וכרבם ומנהיגם של חסידי בעלזא. מני אז ואילך נחשב היה כאחד ממנהיגי ישראל בגאליציה והונגריה, ואף נודע כפועל ישועות שאלפים פנו אליו להתברך מפיו ולבקש ממנו דבר ישועה ורחמים. הוא היה האדמו"ר השלישי בשושלת חסידות בעלזא, ונקרא בחסידות בעלזא "האדמו"ר הקודם" ("דער פריערדיגער רב").

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, ואחרי שהעיירה בעלזא הפכה לשדה קרב, נמלט רבי יששכר דב מהעיירה בעלזא, והתיישב בערים שונות. בין השאר ישב זמן מה בעיר מונקאטש

הרוב אנו טוענים שכל חפץ שנמצא בעיר שרובה עכו"ם זיל בתר רובא דוודאי נפל החפץ מגוי, ולגוי אין חיוב של השבת אבדה, אם כך אנו חייבים לומר שהטלית השנויה במשנה אינה טלית של מצוה, כיון שאילו היתה הטלית טלית של מצוה עדיין היו חייבים המוצאים את הטלית להשיבה לבעליה למרות שמדובר בעיר שרובה גויים, שהרי טלית מצויצת לא יתכן שתיפול מן הגוי, מנין לו לגוי טלית מצויצת. ע"כ כוונת המשנה לבגד סתם, ועל בגד סתם שפיר מיישב הרא"ש שמדובר בעיר שרובה עכו"ם.

(גל' עונג שבת בשם האדמו"ר מטאלנא שליט"א)

אומר אני מצאתיה ואיירי במקום שהיא של מוצאה כגון בעיר שרובה גויים, הגמ' אומרת להלן שעיר שרובה גויים אין דין של השבת אבדה, שהרי בתורה נאמר "לכל אבדת אחיך", מי שהוא אחיך במצוות יצא הגוי שאינו אח במצוות התורה, הוא מצווה רק בשבעה מצוות בני נח, לכן במשנתנו יש וויכוח בין המוצאים כשהכרעה ההלכתית היא שהמצאיה תתחלק בין המוצאים ואין כאן דין של השבת אבדה לבעליה משום שמשנתנו מדברת בעיר שרובה עכו"ם.

מדברי רא"ש אלו המשיך הילד המחונן: מה הסיבה בעצם שבעיר שרובה עכו"ם לא חייבים במצות השבת אבדה, מסתבר, טען הילד, שהסיבה היא, כיון שאנו הולכים אחר

רגיל. שאלו הסבא מנין ידע המלמד שהטלית הזו השנויה במשנתנו אינה טלית של מצוה. הרהר הילד דקות מעטות וענה כך: בעצם על משנתנו קשה קושיא חזקה, אם שנים באים לב"ד עם טלית כשכל אחד מהם טוען אני מצאתיה מדוע נאמר במשנה שהשנים חולקים את הטלית ביניהם, אנו הרי יודעים שהתורה ציוותה על השבת אבדה, אדם שמוצא בגד עליו להכריז על הבגד ולצפות שבעל הבגד יבוא וידרוש את אבדתו, אבדה אינה שייכת למוצא, היא שייכת לבעל האבדה. כיצד א"כ מתבאר במשנתנו שבגד זה שנמצא מתחלק בין המוצאים אותו.

עמד על כך הרא"ש במשנה וכך כותב הרא"ש: שנים אוחזים בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה

הראשל"צ הגאון רפאל יוסף חזן זצוק"ל

בעל חקרי לב כ"ג חשוון תקפ"א

רבינו נלקח לבית עולמו ביום כ"ג חשוון תקפ"א ומנוחתו בהר הזיתים בירושלים. כשהוא משאיר אחריו יבול תורני מבורך, את הספרים: 'מערכי לב' - דרושים, 'חקרי לב' - שו"ת מקיף על סדר משנה תורה לרמב"ם.

מריץ תורה יפסע לאחוריו כבר ב'אלקי נצור' משום טירחא דציבורא

העיד הגר"ח פלאגי זצ"ל בשם זקיניו בספרו כף החיים (או"ח סימן טו אות מד) דמריץ תורה יפסיע כבר ב'אלקי נצור' וז"ל:

מריץ תורה יפסיע ב'נצור לשוני', משום טירחא דציבורא, וכך נהג התייר הגדול פאר הדור, הגאון מרן זקני בעל חקרי לב, זכר צדיק וקדוש לברכה, כל עשרים שנה שהיה רב באזמיר יגן עליה אלקים, ושמונה שנים שהיה בעיר הקודש תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן, והוא יותר טוב ממה שכתב בספר חסד לאלפים (דף סט סוף עמוד א), דאם רואה בעצמו שמאריך בתפילתו, דיצוה שלא ימתינו, יעוין שם עכ"ד.

לציון, חכם יעקב קוראל, הגיעו חכמי ירושלים לחברון, ומינו את רבינו לראשון לציון. לאחר מכן עבר להתגורר בירושלים.

הראשון לציון חכם רפאל יוסף חזן נולד לאביו חכם חיים חזן, בשנת תק"א באיזמיר שבטורקיה.

אביו נפטר עליו בהיותו רך לימים. לעזרת משפחתו עמדו קרוביו וגבירי העיר, ביניהם חכם דוד מורדוך, חכם דוד אליהו חזן וחכם דוד פאלאגי, ובזכותם התמסר ללימוד התורה.

בשנת תקל"ח, בהיותו בן ט"ב שנה, החל רבינו לדרוש בציבור, ושימש בתפקידים שונים בקהילתו.

בשנת תקל"ד, מונה ע"י חכם חיים אבולעפיה, רבה הזקן של העיר איזמיר, כאחד משלושת דיני העיר. כשהוא הצעיר ביניהם.

בשנת תקנ"ד, ראש הרבנים באיזמיר חכם חיים מודעי, עלה לצפת, ורבינו יחד עם חכם רפאל יצחק מאוי נתמנו על ידי טובי העיר כרבני העיר איזמיר.

בתו נישאה לתלמידו המובהק בשיבתו, הרב יעקב פאלאגי. ונולד להם בנם הגה"ק המפורסם רבי חיים פאלאגי זצ"ל.

בשנת תקע"ג עלה חכם רפאל יוסף חזן לארץ ישראל, התיישב בחברון והתקבל שם כאב בית הדין. בשנת תקע"ח, לאחר פטירתו של הראשון

תורה לשמה

מתחלקים ומתפררים ביאורי הלשמה' לכמה אופנים, דהיינו במה שלומד לעצמו ובמה שלומד על מנת לדרוש ברבים.

והנה הגאון הזה, הישועות יעקב, היה רב ואב"ד בלמברג, שהיא עיר גדולה לאלקים, והיה צריך ללמוד הרבה פעמים בבחינה הקטנה של לשמה. והרה"ק מקאמינקא הרגיש שפלפול זה נכתב בקטנות הבחינה, אבל חס מלומר שהישועות יעקב לא למד תורה לשמה, דברוב לימודיו למד כראוי וכיאות בבחינת לשמה היותר גדולה ('אוהב שלום' עמוד צב).

על הפסוקים (בראשית כד כג-כו): 'וַיֹּאמֶר בֵּת מִי אֵת הַגִּידִי נָא לִי הַיֵּשׁ בֵּית אַבִּיךָ מִקֹּדֶם לָנוּ לְלִין. וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֵּת בְּתוֹאֵל אֲנֹכִי בֶן מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנַחֲוֹר. וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם תְּבִן גַּם מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַם מִקֹּדֶם לָנוּ. וַיִּקְדֵּ הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהּ'. פירש הרה"ק האביר יעקב זיע"א שהתורה באה ללמדנו אודות לימוד תורה לשמה שזוכה להיות כמעין המתגבר בתורה.

ואלו דבריו בספרו 'פתוחי חותם': בא לרמוז דידוע דהלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, כמו שאמר רבי מאיר במסכת אבות (פ"ו מ"א), ומכללם מגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר. והדברים שאמר רבי מאיר זוכה להם הלומד תורה לשמה, ידע אדם בעצמו, אם יש בו מדות ההם, בוודאי דהלומד לשמה הוא. ואי לא בר הכי הוא, עדיין מבחוץ הוא ויוסיף יראה וקדשה עד שייגיע לשמה.

ומן התורה ידע אם הוא כמעין המתגבר ומגלין לו רזי תורה. וזהו 'ויאמר בת מי את', כלומר, נעשה כאומר לתורה ושואלה ממש אם הוא לומדה לשמה או לא. דהאמת כך הוא, ממנה יודע לו אם הוא לומדה לשמה או לא. וזהו 'ויאמר בת מי את', הודיעני אם אני לומדך לשמך או לא. 'היש בית אביך' שהוא הקדוש ברוך הוא, אם יש לי חלק באותו עולם ואמצא גם אני מקום ללין שם להנות מזוי השכינה לחזות בנועם ה'.

'ותאמר אליו' מבשרתו ואומרת לו, אתה לומדני כי אם לשמי. וזהו 'בת בתואל', בתו של אל אנכי, אינך לומדני כי אם לשם אל. ועוד, 'בן מלכה' היא השכינה הנקראת מלכות, וזהו יחוד קודשא בריך הוא. וזה לך האות: 'אשר ילדה לנחור', 'נחור' מלשון חורר הדברים, שהוא מחור דברי תורה ומבררם באר היטב, וזו סיעתא דשמיא, היא שהופיעה עליו רוח ממרום. מחמת שלומדה לשמה, סיעתו השכינה. וזהו השכינה הנקראת מלכה, היא אשר סיעתך וילדה לנחור, שאתה מחורר הדברים דבר דבור על אפנו.

ותו 'גם תבן גם מספוא', לפי שפשט התורה, כמו הסיפורים, נחשבים לעין הרואה כתבן וקש, אבל הם מלבושים למה שבתוכם, שהם הרמזים והסודות, כמו תבן וקש שהם מלבוש לחיטה. והזוכה ללמוד תורה לשמה, יתגלה לו מה רמוז ומה גנוז בתוך הסיפורים ההם. ואז יבין וישכיל דדבר גדול התבן ההוא שהוא הספור. וזהו 'גם תבן גם מספוא', שהם הסיפורים, 'רב עמנו', כלומר, דבר גדול היא אצלנו ברמזים וסודות שיש בהם, ואתה זכית להתגלות לך. וכיון שכן, בוודאי זהו לימוד תורה לשמה ובוודאי יש לך באותו עולם גם מקום ללון לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. כיון שזכה הלומד הזה לזאת המעלה, 'ויקוד האיש וישתחוה לה'.

(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

פעם כתב הגאון בעל ישועות יעקב פלפול חריף ומחודד מאד, ולאחר שגמר לכתבו ראה כי אין הפלפול נכון לאמיתה של תורה, כי יש לדחות אותו בדיחוי חזק.

כאשר היה הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זיע"א בביתו, רצה הגאון בעל ישועות יעקב לנסות אותו אם ירגיש בהדיחוי, ונתן לו את הכתב ואמר לו: פלפול זה שלח לי הגאון מאוהל, רבי משה טייטלבוים, הוא הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל, יעבור נא כבודו על דבריו ויאמר לי מה דעתו. לקח הרה"ק מקאמינקא את הכתב מידו, עיין בו במשך זמן ואחר כך אמר: פלפול זה יפה הוא מאד. נענה הישועות יעקב ואמר: אבל לדעתי אין הדבר עולה יפה, דהרי אפשר לדחות את כל יסודו כך וכך, והמשיך הישועות יעקב לומר בדרך שחוק: הנה הגאון ר' משה טייטלבוים הינו חסיד, מסתמא באה אז אשה לפניו עם 'פיתקא' והוא התפלל עליה בעת שכתב את הפלפול הזה ולא הרגיש בהדיחוי הלו.

לקח הרה"ק מקאמינקא שנית את הנייר בידו, עיין בו שוב והעלה בידו תירוץ לפירכת הישועות יעקב על הפלפול, אבל הישועות יעקב לא היה שבע רצון בזה ואמר לו שגם הוא כבר רצה לתרץ כך אבל אי אפשר לומר כך מכח סברא אחרת.

כשמוע הרה"ק מקאמינקא את דברי הישועות יעקב וראה שצודק הוא בדבריו, לקח שלישית את הכתב בידו, עיין בו היטב ופתאום קפץ ממקומו ואמר: דבר זה אמר הגאון מאוהל? בוודאי שלא! מוכן הייתי לישבע אם דבר זה אמר מי שלומד תורה לשמה!

כשמוע הישועות יעקב את דברי הרה"ק מקאמינקא הודה ולא בוש כי באמת אין זה פלפולו של הגאון מאוהל, רק הוא עצמו כתב פלפול זה ואחר כך הרגיש כי אפשר לדחותו כמו שאמר.

כשסיפר הרה"ק הקדושת ציון מבאבוב זיע"א הי"ד עובדא זו, היה מרגלא בפומיה להסביר ענין הבטת הרה"ק מקאמינקא פעם שלישית בתוך הנייר, ואמר: זה כלל גדול בתורה שהנגלה והנסתר צריכים להיות תואמים יחדיו, וכל דבר הנראה אמת בתורת הנגלה צריך להיות אמת גם כן בתורת הנסתר. ואם בחלק הנסתר מופרך ענין זה, הרי זה סימן מובהק כי גם בחלק הנגלה לא הוטבע על אדני האמת.

ולכן הסתכל בפנימיות הדבר וראה שבנסתרות התורה אין לחידוש זה יסוד וקיום, ומזה ידע לשפוט בדעתו שאין הגאון מאוהל בעל מאמר זה.

לאחר שהרה"ק הקדושת ציון סיים לספר זאת, שאל אותו בנו הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זיע"א: האיך אפשר לומר שהגאון בעל ישועות יעקב לא למד תורה לשמה, הלא ידענו מן המקובל אצלנו שהרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"א אמר פעם, שכל הספרים המקובלים בקרב ישראל מימים קדמונים עד הישועות יעקב, ועד בכלל, נאמרו ברוח הקודש, ואם כן איך אפשר לומר שהוא לא למד תורה לשמה? ותירץ לו הרה"ק הקדושת ציון, דיש כמה וכמה בחינות ב'לשמה', דמי שלומד לעצמו יכול ללמוד בבחינה גבוהה של לשמה, דהיינו בלי שום פניה כלל, ולעומת זאת מי שמרביץ תורה ברבים צריך ללמוד לפעמים על מנת לחדש חידושים ולדרוש ברבים, וקשה לצמצם עצמו שלא יהיה כוונתו גם כן לישא חן בעיני השומעים, ובאותו איש עצמו

מחבורים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיניפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • **בית שמש:** שדרות האמוראים 63 | נחל ניצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • **בני ברק:** רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • **מודיעין עילית:** שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • **אלעד:** יהודה הנשיא 94 • **אשדוד:** יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנוס 8 • **ביתר עילית:** 9 | **חיפה:** מיכאל 27 • **נתיבות:** הרמב"ם 1 • **נתיבה:** הס 18 • **פתח תקוה:** רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

מלוך יקרוך ויהיושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצדק שליט"א

מִי־הֵיאָה

חֹזֶה־הָאֵל

חֹזֶה־הָאֵל דְּאֹרֵי־הָאֵל
יְסוּד חֹדֶשׁ וְנִפְלֵא עַל הַפְּרָשָׁה

אף שלא הולך כרצונו - על האדם לקום להתחזק ולהמשיך

ההספד של אברהם. אלא שהתיבות שנכתבו לאחר מכן הם דברי ההספד, שההספד הוא 'ויקם אברהם מעל פני מתו', 'ויקם' לשון תקומה כמו שפירש רש"י להלן (פסוק יז) על הפסוק 'ויקם שדה עפרון' תקומה הייתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך. והענין הוא, שכל הנכסים וחפצי העולם הזה משתוקקים להיכנס לרשות הצדיק, שעל ידי שהצדיק עובד ומשתמש עמם לעבודת ה' הוא מעלה אותם ומביאם לתיקונם השלם כי זהו שלימותם ותכליתם.

וזה מה שאמר אברהם אבינו בדברי ההספד שלו על שרה, 'ויקם אברהם' תקומה הייתה לו שזכה למדרגות גדולות באמונה ובגמילות חסדים ועוד, וכל מה שזכה לתקומה זאת הוא 'מעל' - בזכות, 'פני מתו' - בזכות שרה שתמיד עזרה לו וסייעה לו בעבודתו הקדושה. ועל דרך שהביאו בגמרא (ב"ב נח.) רבי בנאה היה מציין מערות קבורה וכשהגיע למערת המכפלה מצא לאברהם דגאני בכנפה דשרה, ובא לרמוז שבזכותה של שרה הייתה לו הגנה ותקומה.

שרה הייתה במדרגה למעלה מאברהם ויש לבאר עוד על דרך זה, שהרי אמרו אברהם היה טפל לשרה בנביאות ולמדו זאת ממה שאמר הקב"ה לאברהם (לעיל כא יב) 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה'. וזה הכוונה 'ויקם אברהם' תקומה הייתה לו, 'מעל פני מתו' שמעליו ולמעלה הימנו היה דרגת פני מתו, היינו שרה שהיה טפל לה בנביאות. ומה שתלה הכתוב בפניה, היינו כמו שאמרו 'בת ק' כבת כ' לחטא, ובת כ' כבת ז' ליופי, ומה בא לומר שהיה לה יופי של בת ז'. רק הכוונה ליופי רוחני כשל ילדות שאינו גורם הרהור, ולכן נקראת 'יסכה' שהכל סוכין ביופיה (מגילה יד.). ויש להבין מהו השבח שתולים חז"ל דבר האסור בשמה של שרה. אלא הוא גופא שהייתה בת כ' כבת ז', כלומר, היה זה יופי רוחני שאינו מביא להרהור, ואכן זהו שבח ומעלה גדולה ועצומה עד מאד.

הייתה לו, כי לא נתן אל לבו דבר ולא חש על כל אשר קרהו. ודברי פי חכם חן ושפתיים ישק.

ומזה לימוד לנו שלא עלינו להתפעל חלילה כשקורה מקרה שלא כרצוננו, ואף אם האדם מרגיש שהנה מתאמץ הוא בעבודתו יתברך ועומד בניסיונות עצומים, ובכל זאת לא עולה בידו כרצונו, אל ישית לבו על כך ויחזיק חזק לעמוד בניסיון שכזה ויישאר דבוק באמונתו ובצדקותו כאברהם אבינו, ובעבור זה יזכה לדביקות עצומה ולהתעלות נפלאה בקרבת ה'.

אברהם התעלה בכוחה של שרה

ביאור נוסף ראיתי, בשם בעל השם שלמה נכדו של הבני יששכר ז"ל, שאמר בהספד על זוגתו הרבנית ע"ה. דייקו בספרים שלכאורה התורה לא כתבה כלום מה היה

ויקם אברהם מעל פני מתו וגו' (כג ג). לימוד גדול יש לנו מאבינו אברהם ע"ה, וכפי שדרש הרה"ק רבי זאב וואלף מסטריקוב זי"ע תלמידו של השרף מקוצק זי"ע בספרו **זר זהב** (חיי שרה ד"ה ויקם), שאחר הניסיון העצום של העקידה, ואחר ששמע מהמלאך 'כי ירא אלהים אתה' שעל ידי זה הרבה ארבה את זרעך ויתברך בכל הברכות, ושני פעמים התגלה לו המלאך שנברא מהמצוה בשלימותה, והמלאכים הזדעזעו בשמים ממעשה העקידה, ונזקפה זכות עקידה זו לדורות עולם. ועם כל זאת תיכף בשובו לביתו קרהו פטירת שרה אשתו, והיה מקום ליצר לעררב דעתו חלילה.

על כך בא הכתוב להעיד עליו ולומר 'ויקם אברהם מעל פני מתו', אברהם משל ברוחו ולא הירהר חלילה אחר מידותיו של הקב"ה, אלא 'ויקם' הרהיב בנפשו עוז, ותקומה

מִילְתָּא דְּפַלְיָאָה

שרה השלימה שנותיה קודם העקידה

וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֵׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה (כג, א).

הקשו רבים, מה בא לומר כשכפל דבריו ואמר 'שני חיי שרה'. כתב לבאר **בשבות יהודה למהר"י אלבאז זי"ע** שאחר שאמרו חז"ל (פרקי דר"א פל"ב) שע"י בשורת העקידה פרחו נשמתה ומתה, ויעלה על הדעת ח"ו לומר שמתה קודם זמנה ולא השלימה שנותיה. והלא על הצדיקים נאמר (ר"ה יא.) שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, וכמו אברהם אבינו ע"ה שנאמר בו 'ואברהם זקן בא בימים', וכמו שנאמר בדוד (מלכים א' א) 'והמלך דוד זקן בא בימים'.

התורה מעידה שלא נחסרו מימי שרה

לפיכך - כיון שיש מקום לטעות שמתה קודם זמנה בבשורת העקידה - חזר וכתב 'שני חיי שרה' לומר שהם הם השנים הקצובות לאותה הצדקת ולא מתה קודם זמנה. והוא עצמו מה שדרשו חז"ל על שרה (ב"ר נח א): 'יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה' (תהלים לו יח) כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים. דהיינו שלמים ללא חסרון ופחת בשנותיה. שזהו זמן פטירתה הקצוב לה, רק שגילגל הקב"ה מיתתה ע"י העקידה.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

סדר פטירת שרה אמנו ע"ה

עול מלכות שמים, שאלו אותו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך' (דברים ו ה) אפילו הוא נוטל את נשמתך, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו. היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד.

הקשה על כך הרה"ק רבי ישראל מרז'ין ז"ע, לכאורה אצל רבי עקיבא דבר קטן הוא, שהרי אפילו פחותי ערך מרבי עקיבא מקבלים עליהם עול מלכות שמים בשעת הריגתם על קידוש ה' יתברך. וכן הוסיף להקשות על כך שיצאה בת קול ואמרה 'אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד', מה באה הבת קול להשמיענו הלא ראו את זה כולם בעיניהם. והקשה עוד כמה קושיות יעויין שם בדבריו.

ותירץ שהחידוש שהיה אצל רבי עקיבא שרצה שתידבק נשמתו באלופו של עולם בדביקות כל כך עד שתצא נשמתו מחמת הדביקות ולא מחמת הסריקות של ברזל שסרוקוהו. ולכן יצתה בת קול אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד, שהודיעה לכל שאכן כך היה כרצונו, שיצאה נשמתו בדביקות באחד, ולא מחמת הסריקות.

שרה כל ימיה היו הוויה אחת של דביקות

והוא הדבר שמצינו ראינו אצל אמנו שרה ע"ה, שאמרו בזוהר (חיי שרה קכה). שלא הייתה מיתתה בידי מלאך המוות, ויצאה נשמתה ביחוד קריאת שמע ובדביקות בד' שמות הוי"ה, ועוררה בשעה זו יחוד נשגב בעליונים ובתחתונים. וכדרך שמצינו ברבי עקיבא 'כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא לידי' כך גם שרה אמנו ע"ה כל ימי חייה וכל חיותה היה כדי להידבק ולהתחבר בה' יתברך בחייה ובמותה, ולכן אמר לשון 'ויהיו' שזה היה כל הווייתיה בכל ימי חייה. שכל ימי חייה היו בדביקות מוחלטת בשמות הקדושים, וכנאמר 'ויהיו חיי שרה' רמז לשם הוי"ה ברוך הוא, ואף מנין שנותיה כתב זקני מן האביר יעקב ע"ה (פתוחי חותם ד"ה ותמת) שעולים כמנין ארבעת שמות הקודש.

כדכתב רש"י (לעיל כב ב) מחז"ל: 'העלהו', לא אמר לו 'שחטהו', לפי שלא היה חפץ הקדוש ברוך הוא לשחטו אלא שיעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו אמר לו הורידהו.

דרך ב' - מתה מדביקות הייחוד שהייתה בשעת העקידה

שבעים פנים לתורה, ויש עוד לאלוה מילין מפי כתבי הצדיקים, דהנה, דבר פטירתה בשעת העקידה לא לחינם הוא, כמו שכתב המגיד רבי ישראל מקוז'ניץ ע"ה לתרץ הקושיות שפתחנו בהם, ואלו הם דבריו הקדושים (עבודת ישראל חיי שרה ד"ה ותמת): איתא שבישר השטן את שרה שנעקד יצחק בנה וכמעט שנשחט ופרחה נשמתה. וצריך הענין ביאור, הלא הצדיקים כל רצונם וחיותם לעשות רצון קונם ומוסרים נפשם ומאודם ויוצאי חלציהם בעבור כבודו יתברך שמו, ואיך יתכן לומר על שרה אמנו הצדקת אשר היה אברהם אבינו טפל לה בנביאות שכשמעה מעקידת יצחק פרחתה נשמתה מחרדה ובהלה כדרך פשוטי בני אדם אשר כל חיותם לגדל זרע ולהרבות הון ובפירוד הבנים או הממון כמעט ימותו.

אמנם לא כן שרה אמנו, חלילה לה. רק נוכל לומר, כי בשמעה מעשה העקידה שעוקד אברהם את יצחק בנה לעולה לה' והבינה בקדושתה שנעשה על ידי זה יחוד גדול וקדוש, והמקום ההוא היה רחוק ממנה ללכת שמה להתדבק עם אב ובנו בקדושת היחוד, לכן על כל פנים מרחוק מסרה נפשה באהבה ובטהרה להפרד מעולם הזה בעת רצון ושעה קדושה כזאת, והקב"ה הסכים על ידה ויצאה נפשה בקדושה בשעה זאת. וזה נרמז 'ותמת שרה בקרית ארבע', רומז מקום הקריה שמתה, היה על פי ארבע, שהם ארבע אותיות אדנ"י שבהם כוונת מסירת נפשות וקבלת עול מלכות שמים. עד כאן לשון קדשו.

רבי עקיבא ציפה כל ימיו שימות מחמת הדביקות ולא מחמת הייסורי

ואיתא בגמרא (ברכות סא:): על רבי עקיבא שסרקו את גופו במסרוקות של ברזל, קרא קריאת שמע והיה מקבל עליו

ותמת שרה בקרית ארבע וגו' ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה (כג, ב). דרשו חז"ל (ב"ר נח ה) והביא רש"י את דבריהם, שלכך נסמך ענין מיתת שרה לפרשת עקידת יצחק, לפי שעל ידי שמעה את בשורת העקידה פרחתה נשמתה ממנה ומתה.

ולכאורה הענין תמוה, הלא כבר נודע גודל צדקתה של שרה אמנו שהסתלקה מעולם הזה נקיה ללא חטא, ושהייתה בעלת מדריגה גדולה בנבואה עוד יותר מאברהם אבינו, ואיך יתכן לומר שמתה כפשוטי בני אדם מחמת צערה על שנקרב בנה לקרבן לפני השם יתברך, והרי ראוי היה לה לשמוח ולהודות על הזכות שנפלה בחלקה.

ועוד יש להבין, הרי לא מתה שרה אמינו בקצור ימים ח"ו מחמת צערה, אלא השלימה ימי חייה הקצובים לה בתמימות, וצער העקידה היה רק הסיבה שעל ידה נסבב מותה בזמן הראוי, ומדוע אם כן הסתובב הדבר שתמות על ידי סיבה זו בדוקא.

דרך א' - מתה מחשש שמא מעשה העקידה מצד הסט"א

והנה מרן בעל האמרי אמת מגור ז"ע דרש בזה דברים נאדרים, וכך אמרם משמו בנו האדמו"ר בעל הפני מנחם ז"ע (פני מנחם חיי שרה תשנ"ד), דאיתא בגמרא (סנהדרין פט:): שמה שנגלה לנביא אחד ברוח הקודש נודע גם לנביאים אחרים, כדכתיב (עמוס ג ז) 'כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים', ואין דבר שנודע לנביא אחד שאין שאר נביאים יודעים אותו. ואיתא (שמו"ר א א והובא ברש"י לעיל כא יב) שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות, ואם כן כל נבואה שהיתה לאברהם אבינו היה נודע גם לשרה.

כשמעה על העקידה סברה שבודאי לא ציווה ה' יתברך כן, שהרי לא שמעה נבואה כזאת, וחששה שמעשה זה הוא מצד הסטרא אחרא ועל ידי זה יהיה היזק בעולם הזה ובעולם הבא, שיאבדו אברהם אבינו ויצחק אבינו חלילה, ולכן פרחתה נשמתה. אולם באמת מה שלא ידעה מכך, שהרי לא היה כלל ציווי לשחטו באמת, אלא לניסיון בעלמא,

אברהם הספיד את שרה על כח המסירות נפש שהורשה ליצחק בנה בחינוכה

בעולם. ומאידך שרה אמנו היתה בבחינת הגבורה והדין, כמו שמצינו שהייתה מרחקת את ישמעאל מביתה, ולא כמנהגו של אברהם שדרכו לקרב כל באי עולם לה' יתברך.

וכמו שהייתה שרה אמנו משלימה במידת הדין את מידת החסד של אברהם אבינו, כך מצינו גם אצל בניהם שהיתה רבקה משלימה את מידתו של יצחק, כי יצחק אבינו היתה חפשי למצוא בה את מידת החסד, ודוקא על ידי יחוד מידת הדין עם מידת החסד יהיה זוגם עולה יפה.

שני הפכים משלימים זה את זה

וכן לעולם שלמות כל דבר תלוי בשילוב שני ההפכים, כמו שמצינו בבריאת העולם שמתחילה עלה במחשבה לבראו במידת הדין, וכיון שראה שאין העולם מתקיים במידת הדין לבדה, הקדים את מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, וכן הוא לעולם שילוב מידת הרחמים עם מידת הדין הוא הנותן קיום ושלימות בכל.

ניסיון העקידה לערב את הגבורה עם החסד

והנה במעשה העקידה הייתה עבודתו של אברהם לכפות את מידת החסד ולערב עמה את מידת הגבורה כדי להקריב את בנו לעולה, וכמו שפירש ב**אלשיך הקדוש** (בראשית כב א) שלפיכך היה ניסיון העקידה קשה מכל עשרת הניסיונות שקדמו לו, כי אברהם אבינו הייתה עיקר עבודתו להשפיע טוב וחסד על כל סביביו, וכאן נדרש ממנו לשלוח יד בבנו יחידו ולכבש אהבתו ורחמיו אליו, וזה היה ניסיון קשה מן הכל לעבוד את ה' בהיפך מידתו וטבעו, וזו הייתה שלימות עבודתו לערב הגבורה עם החסד ולעשות שלום ביניהם.

בשעת העקידה נשלמה עבודתה של שרה

ועל פי כל דברינו הנ"ל יובן ששרה אמנו היתה בבחינת הדין, והיא שהשלימה את מידת החסד של אברהם אבינו, אמנם כיון שעמד אברהם אבינו בניסיון העקידה וכבש רחמיו לעשות רצון ה', ובכוח מעשיו עירב מידת הדין והחסד בשלימות, בכך הגיעה עבודתה של שרה לשלימות, וכיון שהשלימה שליחותה בעולם הסתלקה ופרחה נשמתה, נמצא שבניסיון העקידה הגיעו ימי חייה לשלימותם, ולפיכך הייתה עקידת בנה סיבה לכך שתסתלק במידת ימיה שנקצבו לה.

היובל המה יעלו בהר' (שמות יט ג), כיון שהסתיים מעמד הר סיני לא נשארה בו קדושה.

המשיך הרה"ק מצאנו לומר, יכולני להעיד על הרה"ק מויז'ניץ שפושט את צווארו בכל רגע ורגע למען קדושת שמו יתברך, לפיכך מיד כשהבחנתי בו הלכתי לקבל פניו. ממעשה זה נוכל להשכיל מדוע בחר אברהם אבינו להספיד את שרה אמנו דווקא בעניין מסירות נפשו של יצחק שהיה מכוח שרה אמו ומחינוכה, כי הוא הדבר הנשאר לדורות עולם.

וכן כתיב בעקידה (לעיל כב יד) 'ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה', ופירש רש"י: 'ה' יראה - פשוטו כתרוממו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכנתו ולהקריב כאן קרבנות.' אשר יאמר היום' שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקדוש ברוך הוא לעמו. וכו'. ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי ש'יאמר היום' הזה בכל הדורות הבאים 'בהר ה' יראה', אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה'. שמכח מסירות נפשו של יצחק אבינו ע"ה נמשך כח הקדושה לדורות עולם ומעשה אבות סימן לבנים שנמשך כח מסירות נפש בעזרת ה' יתברך לדור דורים עד סוף כל הדורות.

על פי זה יבואר הפסוק שדרשו במדרש על אברהם ושרה, 'יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם וזהו' שכיון שהם תמימים ומסור נפשם בשלימות על קדושת שמו יתברך, לכך 'ונחלתם לעולם תהיה' שכח מסירות הנפש שהיא נחלת הצדיקים אמנו שרה ובנה יצחק אבינו עליהם השלום, נמשך לדורות ולעולם תהיה'.

אברהם ושרה היו משלימים זה את זה בעבודתם

ובזה יש לבאר מדוע עת פטירתה של שרה הייתה דווקא בשעה זו שעת העקידה. ובשביל כך עלינו להתבונן תחילה במהות עבודתה בעודה בחייה, ועל פי זה נוכל להבין באר היטב גם סיבת מיתתה. כי אברהם ושרה רומזים לשתי בחינות מנוגדות זו לזו, והיו משלימים זה את זה בעבודת הקודש. אברהם אבינו הוא יסוד מידת החסד כמו שאמר הכתוב (מיכה ז כ) 'חסד לאברהם', ואמרו חז"ל (בר"ס ב) שבשבילו היה החסד מתגלגל

ויבא אברהם לספד לשרה ולבכיתה (כג, ב). איתא במדרש (בר"ס נח ה), על הפסוק שלפננו: 'ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכיתה'. והקשו במדרש 'מהיכן בא' שהיה קשה למדרש מדוע לא נכתב 'ויספוד לשרה'. אך אינו מובן מהי אכן הנפקא מינה מהיכן בא. ויש לומר ולבאר ששאלת המדרש היא שכאשר בא אברהם להספיד לשרה שהייתה כל כך צדקת מהיכן בא להספידה, מאיזה מידה שבה בחר אברהם להספידה. ותירצו מהר המוריה בא, מהמעשה הנזכר בהר המוריה שזכתה שבנה הסכים ברצון לעקידה.

ואינו דבר של מה בכך, אברהם הלא שמע מה' יתברך, אך יצחק לא נצטווה מאת ה' ולא שמע מהקב"ה רק שמע מאביו, ויודע הוא שעל פי התורה אסור להקריב אדם לקרבן, ובכל זאת הסכים כי כך צויה ה' לאביו, ולא זו בלבד אלא שביקש שיעקדנו חזק שלא יפסל חלילה ע"י פרכוס. ומכאן בא להספיד, שכן הרבה שבחים היו לה מצד שעמדה בכל עשרה נסיונות. אך שיצא ממנה כזה בן קדוש זהו ההספד הכי גדול שיש, שאברהם תלה זאת בזכותה וחינוכה של אמו, 'שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן' (משלי א ח), שכל מסירות נפשו של יצחק בזכותה של אמו.

מסירות נפשה היא המידה הנשארת לדורות ולכן הספידה על כך

מסירות נפש הוא המידה שבחר בה אברהם להספידה כי היא המידה הנשארת ונותנת כח לדורות עולם וכמסופר שפעם נפגש הרה"ק הדברי חיים **מצאנו זי"ע** עם הגה"ק בעל הכתב סופר **זי"ע** בעת ששהו יחדיו במקום אחד לצורך מנוחה, והנה עודם מדברים בשיחת מלאכי השרת בא לקראתם בעל הצמח צדיק מויז'ניץ **זי"ע**, שהיה אז צעיר לימים משניהם, מיד פסק הדברי חיים מדבריו והלך לקבל את פניו.

לימים שאלו את הדברי חיים מה ראה על ככה להפסיק בשיחה עם אדם חשוב כהכתב סופר שהיה מגדולי פוסקי הדור וגם גדול הרבה בשנים מהצמח צדיק. השיב הרה"ק מצאנו, הטעם שלא בנה בית המקדש על הר סיני ששם קיבלנו את התורה הקדושה משום שבחר הקב"ה בהר המוריה שבו פשט יהודי את צווארו למען קדושת שמו יתברך, ולכן דווקא במקום של מסירות נפש נשאר קדושה לתמיד ולכן שם בחר הקב"ה להשרות שכנתו בבית המקדש. מה שאין כן בהר סיני אמרו חז"ל (תענית כא): 'במשוך

אֵלֶּזְנֹת

פֶּרֶשֶׁת חַיֵּי שְׁפָרָה

לְשִׁמְנוֹ שֶׁבֶת

כס"ד, ז' אב תשס"ח

חיים' מויזניץ זיע"א: אוהב אני כשמשפריים עבדות מעניני תקון המדות כגון פעם וגאות וקנית מדות טובות. ופעם אחת בליל ששי הביע הרה"ק האמרי חיים' את דברו זה, והחל לספר את העבדה הידועה מהרה"ק הרבי ר' מיכלי מזלוטשוב זיע"א שהעני והמחסור שרר בביתו, נטל תפליז ומשפנס כדי לקנות אתרוג בערב חג הסוכות. פעסה עליו הרבנית ונשכה את הפסם מהאתרוג והוא הצדיק לא הגיב מאומה, רק אמר תפלין כבר אין לי, אתרוג גם אין לי, ולבטל ממני שמחת יום טוב חלילה. אלף לי לבית המרחץ. אטבל ואכין עצמי לקראת החג. וסיים האמרי חיים': לשלט על עצמו ועל מדותיו שלא להתרגז ולא להראות שום שמץ של כעס במצב כזה, מדרגה זו גדולה מלהחיות מתים. איני מתפעל מהמראה מופתים, אני מתרגש לשמע משהו על מי שבכחו להשתלט על עצמו ולהעביר על מדותיו ('מים מקדם' עמ' עג).

ועוד היה מרגלא בפומיה דה'אמרי חיים' זיע"א: אפשר ללמד ולהתפלל ולילך למקוה, און אז עם קומט צו שבירת המדות איז קייער נישט אין דער היים [-וכשמגיע לשבירת המדות אף אחד איננו בבית] ('מאיר חיינו' עמ' רנא בשם הרה"ח ר' חיים גרוס).

על הפסוק 'וירץ העבד לקראתה' (בראשית כד יז), מפרש רש"י על פי המדרש, לפי שראה שעלו המים לקראתה. תמה הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א, לאחר שנוכח אליעזר וראה ברבקה מופתים גלויים, מה צריך היה לבחון עוד אם היא גומלת חסדים, וכי לא די במה שראה שהיא במדרגה גבוהה כל כך. אלא שמכאן אנו למדים, שמדות טובות עדיפים על עשית מופתים.

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

לא ידע, וברבות הימים השפיר את עצמו לבעלי העגלות של העיר להפות את הסוסים. כאשר העגלון מתעפי, התישב הוא להחליף אותו ולהחליף את הסוס. אפשר לתאר לעצמו איך היה נראה אותו אהרן.

אחד מבעלי העגלות בעיר היה אפוטרופוס עליו. וכאשר הגביר אבי המדברת הציע את בתו באוני העגלון, הוא לא הביע את הסכמתו על אתר, רק לאחר שבוע נתן את הסכמתו, ואז הם באו בבית הארוסין. הימים חלפו. יום הנשואין הגיע. בת הגביר עם אהרן דער שמייסער. העלבון היה גדול.

בני הקהלה התאספו בחצר בית הנכסת לעריכת חפה וקדושים כאשר שמחה ועלבון משמשים בערבוביא. רגעים ספורים לפני שהחתן בא לכסות את פני הכלה, נעמדה הכלה על רגליה ובמעמד כל האורחים שהצטופפו באולם, דברה לפני מי שאמר והיה העולם הקרוב לכל אשר יקראוהו באמת, וכה אמרה: 'יבוננו של עולם אתה יודע כי אני בת ישראל כשרה ונקיה מכל רבב. אתה יודע ועד על כך. לכן בזכות זאת, אני מבקשת ממך, שתתן לי ילדים כשרים ונקיים מכל רבב. והדמעות עלו עד לב השמים.

ואכן מאותו זוג נולדו לה ארבעה ילדים. שארבעתם היו גדולי הדור, אחד מהם הסובאלקער רב: הגאון בעל "עמודי אור" זצ"ל. ומכאן רמז לחתימתו בכל תשובותיו "העלוב". בזכות העלבון שלנה את אמו, הוא ואחיו וכו' למה שזכר.

מדות טובות עדיפות על מופתים

הנה מרגלא בפומיה של הרה"ק האמרי

גדולי הדור שיצאו מזווג פשוט מה' יצא הדבר וגו' (כד, נ).

ספר הגאון רבי יעקב מיינצקי זצ"ל: בעיר סובאלק התגורר אדם רב גדול מגאוני הזמן שחבר את הספר 'שאלות תשובות עמודי אור'. בכל 'תשובה' הלכתית בספרו הוא מסים בחתימת שמו בתוספת 'העלוב', אודות הסבה לדבריו ספר רבי יעקב 'מעשה שהיה': סבו של רבה של סובאלק, היה גביר ונגיד נכבד. הוא התפרנס ממרכז מכירות גדול של הימים ההם, בו בקרו רבים ונכבדים שרכשו את סחורתם. גם הגבירים הגויים נכנסו בשערי מרכז המכירות. הפריצים של העירות מסביב בקרו הרבה בחנות. וילך האיש הלוח וגדול, עשירותו הייתה לשם דבר. והקנאה בעקבותיה... כאשר הקנאה אוכלת את הלב, החלו לדבר סרה על בתו של הגביר.

הבת, עסקה גם היא במכירת סחורות בחנות של אביה. ובעלי לשון הרע ומוציאי שם רע הוציאו דבתה רעה, ולשונם הרע התפשט כאש בנערת, עד שכל שדוך שהציעו לה, צד הבחור התעניין בעיירה ומיד שמע את הרנונים עליה, ותכף ירד מהענין.

השנים חלפו. שנה שנתיים, חמש שנים. הבת כבר בגרה והכאב גדל. האב היה יהודי ירא שמים ומדקדק במעשיו, וידע כי בת ישראל אין לה לשבת גלמודה, וכדאי לה שדוך פשוט ובלבד שלא תשב בדם, ועל פו התאמץ להשיג לה לכל הפחות שדוך פשוט. אף גם שדוך כזה היה קשה למצא לה. מי יהיו להתחתן עם בת ישראל לא כשרה. בסופו של דבר הוא מצא בחור שנאות להנשא עם בתו - "אהרן דער שמייסער" (-אהרון המצליף), בחור שמגיל שנה שנתיים הסתובב ללא מסגרת, ללמד

חידון אֵלֶּזְנֹת - נושא פרסים היכן מזכר בפרשתנו המספר 10? (3 תשובות. כתבו לפחות 2)?

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו אי"ה בגליונות הבאים הפותרים נכונה יכנסו להגרלה אי"ה על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר". את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני למספר פקס: 077-470-26-81 או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון. בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

פתרון החידה - פרשת עקב:

ש. איזו קבוצה של 7 דברים מופיעה בפסוק אחד בפרשה זו. ת בדברים ח פסוק ת, מוזכרים יחד כל שבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל: חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זית שמן ודבש (תמר)

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת עקב: ה' אפרים מנדל מקרית צאנו נתניה.

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ה'

פרשת חיי שרה | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקֵי אֲבְרָהָם הֲקֵרָה נָא לְפָנַי הַיּוֹם וְעֵשֶׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אֲבְרָהָם" (כד, יב).

בטוח היה אליעזר באדונו, שתפלתו מקובלת, אשר התפלל (לעיל פסוק ז): 'הוא יִשְׁלַח מַלְאָכָי' וגו'. והוסיף הוא להתפלל שיהיה הוא ראוי ליעשות הדבר על ידו, כי ימצא לפעמים שתהיה מניעה לקיים דברי התפלה מצד האמצעי, לזה התפלל לאלקי אדונו שיקרה לפניו (אור החיים).

"וַתִּשָּׂא רַבֵּקָה אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת יִצְחָק"

וַתִּפֹּל מֵעַל הַגְּמֹל" (כד, סד).
וַתֵּרָא אֶת יִצְחָק - בעודו עומד ומתפלל, והיה אז כמלאך אלקים נורא מאד, וכמבואר ברבה (כראשית רבה ס, טו) שראתה ידיו שטוחות בתפלה, על כן נבעתה מאד (העמק דבר).

וְהִיא הַנְּעִרָה אֲשֶׁר אָמַר אֲלֶיהָ הֲטִי נָא כְּדָר... וְקָה אֲדַע פִּי עֲשִׂיתִי חֶסֶד עִם אֲדֹנָי" (כד, יד).
ופירש"י [תיבות] וְקָה אֲדַע': [לשון תחינה, שה' יודיע לו בה את הנכוחה, ואם תהיה ממשפחתו והוגנת לו' [לשון רש"י] - היינו כששאל אותה ותגיד לי כן, 'אז אדע כי עשית חסד', ובאם לא, ודאי לא יקחה. ועל כל דבר ודבר היה כאן תחינה ותפלה ובקשה מיוחדת (דעת תורה לר' ירוחם ממיר).

צהר לתיבה

הארת מושגים ומנחים בתפילה

מנחה

בפרשתנו נאמר (כד, טו): **"וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹחַ פְּשָׁדָה לְפָנָיו עֲרֹב"**, ומכאן דרשו חז"ל (מדרש תנחומא מקץ סימן יא): **"יצחק תיקן תפלת מנחה"**.

תפילה זו נתייחדה בכך שיש לה שני זמנים אפשריים, והם - מנחה גדולה [החל ממחצית השעה לאחר חצות] ומנחה קטנה [בעת 'פלג המנחה' - שעה ורבע (ומנית) קודם סוף היום].

לדעת רבותינו בעלי התוספות (פסחים קז, א ד"ה סמוך למנחה), מקור שמה של תפילה זה הינו בקרבן 'מנחת חבתין' שהיו מקריבים בבית המקדש בזמן זה ביום. אולם מאידך סבור האבודרהם כי שם זה אכן מתייחס לזמן מסוים ביום. כהוכחה לדבריו הוא מביא את דברי אונקלוס על הפסוק: **"וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹקִים מִתְּהַלֵּךְ בְּגַן עֵדֶן הַיּוֹם"** (בראשית ג, ח), שתרגם: 'למנחה יומא', ואלו דבי האבודרהם (ספר אבודרהם תפלת מנחה): **"ונקראת זאת התפלה מנחה מפני שבשעה עשירית מן היום שנברא בו אדם הראשון חטא"**.

הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע כותב (בפרשתנו) כי בניגוד לתפילות שחרית וערבית בהן מודים אנו לבורא עולם - בשחרית על שהחזיר לנו את הנשמה ובערבית על כך שאנו מאמינים שיחזיר לנו אותה, לעומתן תפילת מנחה אין היא מחויבת מסברא, והרי היא 'מנחה', תשורה יתירה לבוראנו.

תפילת בית המדרש

למעשה, השם 'תפילת בית המדרש' מתייחס לשתי תפילות הנאמרות במהלך

בוא האדם לבית המדרש, אחת בכניסתו ואחת ביציאתו.

יש להבהיר, כי תפילות אלה אינן קשורות לבית הכנסת - מקום התפילה, כי אם דווקא לבית המדרש המיועד ללימוד התורה. אם כי בדורות האחרונים חל שינוי בנושא זה, לאור העובדה שמרבית בתי המדרש משמים גם כבית כנסת וכן להיפך.

לתפילה זו הוד קדומים, ויסודה בתנא הקדוש רבי נחוניא בן הקנה שתיקנה. המשנה בברכות מבארת את מהותה של תפילה זו (משנה ברכות ד, ב): **"רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו, מה מקום לתפלה זו. אמר להם, בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי"**.

הגמרא (ברכות כח, ב) מרחיבה בפרוטרוט בתוכנה של תפילה זו, מבהירה במה שונה חלק אחד ממשנהו ומביאה את הנוסח המלא.

חלקה הראשון של התפילה, הנאמרת בכניסה לבית המדרש, הינו בקשה שלא ייכשל בלימודו ולא יכשיל אחרים, לא יתיישב כתוצאה מטעויות הלכתיות ולא יבייש אחרים מאותה סיבה. לעומת זאת, החלק השני הנאמר ביציאה מבית המדרש, מהותו כולה שבת והודיה להשי"ת על שזיכה את הלומד להימנות עם תלמידי החכמים ולא עם יושבי הקרנות, תוך פירוט ההבדלים ביניהם בכמה היבטים.

במהלך הדורות נכנסה התפילה כחלק בלתי נפרד מסידורי תפילה רבים, וכן הודפסה בכרכי הגמרא, כשלידים אף נוספת תפילה שייסד רבנו הט"ז (שו"ע או"ח קי"ח ס"ח), אשר לדבריו היא 'נוסחא אחת קצרה כוללת הרבה'.

אגב, הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל כותב (העמק דבר בפרשתנו): **"שעדיין לא נתקן תפלת המנחה עד שבא יצחק, ואברהם היה נוהג להתפלל בלי תקנה"**.

ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בהפרשה

"וַיִּבְרַכְנוּ אֶת רַבֵּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אַתְּ הִי לְאֵלֵינוּ" (כד, יד).

חז"ל דורשים על ברכת פנה בן עלייה אחד, מאותם התרים ומחפשים בחורים ובסדקים ובודקים השכם והערב בעומק ליבם אחר כל סרך של פגם שבידם לתקן, לרבו הגדול הרה"ק ר' נחמן מברסלב זי"ע, ותינה את כאבו בפניו.

'מבקש אני להתפלל, לשפוך שיח' התמרמר החסיד, אך מחשבותיי נודדות אי שם אל המרחב הבלתי-נודע ומטיילות בכל מקום מלבד

בתיבות התפילה הקדושות'.
'התפללת על זה?' חקר הרבי.

החסיד הביט נכחו בתימהון, הן זה עתה שיתף את רבו בכך שתפילתו נעשתה חולין ואין לה ולכוונה הרצויה מאום. 'מה לי להתפלל על כך?' תהה הלה, 'הרי תפילה זו לכאורה גם היא תעלה בתוהו?'

'תפילה פועלת' פסק הרבי. קיבל האברך את הדברים, ופנה למשימתו החדשה - להפיל תחינה כי יפתח לבו בתפילה ויזכה לראות את האור הגנוז בה, עד שלא ימשכוהו מחשבותיו לאף מקום זר בתפילתו.

אולם אך חלף שבוע, והנה הוא מתייצב שוב אצל הרבי. 'התפללתי על כך' כמעט בכה, 'אולם ככל הנמצא אינני ראוי להיענות. המצב נותר כשהיה, ואם לא אוכל להתדבק בקוני ולהתחבר לעבודת התפילה - למה לי חיים?'

'לא התפללתי' הגיב הרבי נחרצות. 'הנך חושב שהתפללתי' הואיל הרבי להסביר, 'אולם לא תיתכן מציאות שכזו. תפילה בכוחה לפעול, ואם לא

'ראשית, אצא מוקדם ככל האפשר, כדי להספיק את היריד בפתיחתו טרם תיחטף הסחורה הטובה. לאחר מכן אשהה מעט בעירי הגדולה ואסדיר את ענייני שם, ולאחר מכן אשוב הביתה עם הסחורה על מנת למוכרה כאן לכל המרבה במהיר' השיב הסוחר.

'ומה עוד?' בירר הרבי. 'נדמה לי שלא השמטתי דבר' הגיב החסיד במבוכה, ולוח הזמנים - מתחילתו ועד סופו.

'אין עוד משהו?' תהה הרבי

המשך בעמוד הבא

ספר ויהלום

אוצרות ורעיונות במעלת התפילה

בפרשתנו מתואר מעמד נורא הוד הנותן את אותותיו עד עצם היום הזה, והוא - מעמד תיקון תפילת מנחה לדורות על ידי יצחק אבינו עליו השלום.

וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֶה לְפָנֹת עֶרְבַּי (כד, טו), ודרשו חז"ל (ברכות כו, ב) כי אותה 'שיחה' לצורכה יצא יצחק אל השדה היא השיחה המרוממת והנוראה עם בורא עולם וקונה הכל, הלא היא תפילת המנחה.

עוד דרשו חז"ל (ברכות ו, ב): "לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה". ולא בכדי הדבר, אלא דווקא משום הקושי הגדול שיש בהקפדה על תפילת מנחה בזמנה - בשל היותה בשעה שהכל עסוקים בענייניהם באמצע היום, התגברות האדם על יצרו בשעה זו חשובה וחביבה עד למאד, וכוחה עצום עד לאין שיעור.

מסופר על אותו בחור שזכה והתגשמה משאלת לבו, כשהתקבל כתלמיד מן המניין בישיבה המעטירה בראדן, אצל הכהן הגדול מאחיו מרן החפץ חיים זי"ע.

בבואו לראדן לראשונה, היה הבחור תשוש מהנסיעה הארוכה, וכל איברי גופו שיועו למנוחה ותנומה בטרם יעשה דבר מה. כך אכן עשה הלה, תר אחר המיטה הפנויה הקרובה ונתן מנוחה לעצמותיו הדואבות וגופו המותש.

אך אולי, לאחר זמן מה התעורר בבהלה ונזכר כי ברוב תשיותו ורצונו לישון - פרח לחלוטין מזיכרונו כי הגיעה עת תפילת המנחה, והוא החמיץ את התפילה. לא מצא הבחור מנוחה לנפשו, והוא חש מהר אל החפץ חיים כדי להתעורר על עונו ולבקש דרך תשובה.

תפילותיו, מן הסתם נד החפץ חיים בראשו ברחמים מהולים בכאב, 'אינן יקרות וחשובות בעיניך, ולפיכך מלאך ליבך לשכוח ולו פעם אחת להתפלל. אם היו תפילותיך חביבות בעיניך, לעולם לא היה הדבר נשמת מזיכרונוך'.

'אולם אל יאוש' לאט לו בחיבה, 'הלא הסיבה לכך שתפילותיך אינן כה יקרות בעיניך, הינה משום שתפילות אלה אינן נאמרות בכוונה הראויה מספיק ואינן נראות כשל הצדיקים הקדמונים, הלא כן?'

הנער הנהן בראשו במבוכה.

'משל למה הדבר דומה' המשיך החפץ חיים, 'לאדם שעבר ברחובה של עיר והנה הוא רואה מטבע על הקרקע, חלודה וחסרת חן'.

'אם אכן מדובר בימים כתיקונם, אותו אדם לא יתבזה בכך שיתכופף להרים את המטבע הפשוטה' סיים החפץ חיים, 'אולם בימי רעב - שוטה ופתי יהיה זה שאינו רוכן להרים אותה! כך הדבר בענין התפילה - נכון שבדורות הקודמים נראתה התפילה נעלית בהרבה, אולם בדור יתום זה - כל תפילה חשובה, חביבה ויקרה לאין ערוך, ויש לחטוף אותה!'

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד קודם

שוב, הפעם בפנים חמורות סבר.

החסיד לא ידע מה להשיב, והרבי מצידו שילחו לדרכו.

חלפה תקופה, והנה הופיע הלה בפני הרבי וסיפר בשבר קול כי הפעם הכל נכשל, עסקיו כולם ירדו לטמיון ולא זו בלבד אלא שממון רב הופקד בידו והתנדף ביריד כלא היה, ובשל כך הוא נקלע לחובות עצומים.

'היה עוד משהו' רענן הרבי את זכרונו, 'בעזרת השם'.

'אם רק היית מוסיף לדברייך בפירוט התוכנית את צמד המילים 'בעזרת השם', היה הכל הולך כשורה. אולם כבר אז, כשנכחתי לראות כי רם לבבך שכחת את ה' אלקיך, ידעתי שלא יצלח בידך מאומה'.

אליעזר עבד אברהם, מסתבר, ידע היטב רו זה, ואכן אלה היו דבריו: 'ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם אִם יִשָּׁף גַּם מִצְלִיחַ דְּרָפִי אֲשֶׁר אֲנִי הַלֵּךְ עֲלֵיהָ'.

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

ידועה דרשת חז"ל (ברכות כו, ב) על הפסוק (כד, טו): "וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֶה לְפָנֹת עֶרְבַּי", כי הכוונה לתפילת מנחה שתיקן יצחק אבינו.

הגאון ר' שלמה אפרים מלונטשיץ זצ"ל (כלי יקר כאן) מתייחס דווקא להמשך הפסוק: "וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וַיִּהְיֶה גְמִלִים בְּאֵימִים", ומוכיח בדרך מתוקה מדבש כי מכאן יש סמך למאמר חז"ל (ברכות ו, ב): "לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה".

הנה נאמר (בראשית כו, יב): "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֵמָר וַיִּמְצָא בְּשָׂדֶה הַהוּא מְאָה שְׁעָרִים וַיִּבְרָכֵהוּ ה'", הרי שזכה יצחק לברכה יתר על המידה בשדותיו. אי לכך, האמין יצחק בפשטות כי אם השי"ת העניק לו ברכה מרובה בשדותיו - על אחת כמה וכמה שיברכהו באשה שזרעה זרע עולם, ויתן לו את הזיווג הנכון. מסיבה זו בחר יצחק להתפלל דווקא בשדה, ובזאת עלה זכרון זה לפני הקב"ה ונתעוררו רחמיו על יצחק.

הנה יצחק עומד ומתפלל, ועיניו למטה כנדרש (עיי' יבמות קה, ב), ותיכף בסיום תפילתו הוא נושא את עיניו - ורואה אורחת גמלים לפניו, מביאים עמם את זיווגו הקרוב. תפילתו, התברר, נענתה כהרף עין. מכאן למדו חז"ל עד כמה גדול כוחה של תפילת המנחה.

בטעם כוחה הגדול של תפילה זו כתב הכלי יקר: 'לפי שמדת הדין מקטרג דוקא בלילה, ועל כן תפילת ערבית הסמוכה ללילה, וכן תפילת שחרית גם כן סמוכה ללילה שעברה, אבל מנחה רחוק משני לילות על כן אין בתפילה זו שום קטיגור'.

קרבת אלוקים

לאורם של גדולי הדורות

הגאון ר' אהרן לייב שטיינמן זצ"ל, כך התפרסם בערוב ימיו, היה תתן - חסר חוש ריח. ולא רק הוא, אלא גם הרבנית לקתה אף היא בבעיה זו.

תחילת הסיפור נעוצה אי שם עשרות שנים אחורה, בעודו אברך צעיר והתגורר בשוויץ. מפעם לפעם היו הרב וזוגתו הרבנית מריחים ניחוח כבד של בשמים, ובאחד הימים התברר להם למרבה הזעזוע כי מקור הריח בקטורת שהוקטרה מדי יום בכנסייה המקומית - הממוקמת ממש מול הבית.

תקציב לשכירות חילופית לא היה לזוג חסר האמצעים, אי לכך הם מצאו פתרון פשוט בהרבה. הרב והרבנית ניצבו באחד הימים, איש בפנינתו, והעתירו בדמעות שלישי לפני היושב במרומים כי יקח מהם את הניסיון הנורא הזה, בכך שיינטל מהם חוש הריח! ואכן, כך היה - הן הרב והן הרבנית הפכו באחת לתתנים, וכך נותרו עד אחרית ימיהם.

הלכה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

פלג המנחה, והשלכותיה ההלכתיות

אחד הזמנים הנוגעים במישרין לתפילת המנחה, עליה למדנו בפרשה, הינו זמן 'פלג המנחה', הממוקם על פי סדר השעות הזמניות [היינו - חלוקת שעות היום ל-12 שעות שוות וכן שעות הלילה, שלא כשעון זמננו] שעה ורבע קודם שקיעת החמה - לדעה אחת, או שעה ורבע קודם צאת הכוכבים - לדעה אחרת.

'פלג', בארמית: 'חצי'. הכוונה לשעה בו חולף מחצית מפרק הזמן בו ניתן להקריב את קרבן התמיד של בין הערביים. הקרבת הקרבן הינה החל בשעת 'מנחה קטנה' - שעתיים וחצי לפני סוף היום, ולפיכך 'פלג המנחה' הינו שעה ורבע לאחר מכן. כתוצאה מזמן הקרבת התמיד נגזרת גם ההלכה לענין תפילת מנחה.

לזמן מסוים זה השלכות הלכתיות נוספות, מלבד לענין התפילה וקרבן התמיד, להלן נפרט חלק מהן.

לדעת רבנו תם, זמן קריאת שמע של ערבית נכלל אף הוא באותה הגדרה, והוא מתחיל לאחר פלג המנחה. אולם הרא"ש חולק עליו וסובר כי אין קשר בין קריאת שמע לזמן המנחה, אלא יש לקוראה בעת שנהגו בני אדם לשכב לשנת ליל.

כך גם לגבי תפילת ערבית, יש המתירים להתפלל תיכף לאחר פלג המנחה - מתוך תפיסת הזמן המדובר כשעה בה הסתיים היום זה מכבר. אכן, למעשה ניתן להתפלל אף את תפילת המנחה בזמן זה, אם כי בהתאם לכך יש המסייגים את ההיתר להתפלל ערבית לאחר פלג המנחה, ומגבילים אותו למי שמעודו לא התפלל מנחה לאחר זמן זה.

בשלחן ערוך (או"ח רסג, ד) נפסק כי אין לקבל שבת לפני זמן פלג המנחה, הגם שיש ענין ומצוה בתוספת שבת, משום שטרם לכן נחשב הדבר שקיבל את השבת בעוד היום גדול.

מילתא חדת"א

פניני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

מרבח לסלח'

אָנוּ מְבָרְכִים שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם 'חֲנוּן הַמֶּרְבֵּחַ לְסַלַח', וְיֵשׁ לְעֵין בְּדָבָר מֵהוּ הַלְשׁוֹן 'מֶרְבֵּחַ', וְאִף אִם הֶרְבֵּחַ בְּחֻטָּאִים הֲלֵא גַם הֵם נִכְלָלִים בְּסְלִיחָה אַחַת, שֶׁהָרִי פְּשׁוּלַח נְסַלַח הַכֹּל.

תְּרוּץ נִזְרָא קָתֵב עַל כָּךְ בְּזֵרַע קֹדֶשׁ (חֲנוּכָה לִיל ה' ד"ה מאי חֲנוּכָה), וְנִבְאָר שֶׁ'מֶרְבֵּחַ' פְּרוּשׁוֹ לֵאל לֵאל גָּבוּל וְלֵאל שְׁעוֹר וְעֶרְךָ, וְהֵינּוּ שְׁבַע עֲמֻדוֹת לְבִקְשׁ מַחִילָה אֵינְנוּ יוֹדְעִים כָּלֵל מֵהוּ הוּא הָעֶרְךָ שֶׁל הַחֻטָּא וּמֵהוּ הֵיא גְדֵל הַסְּלִיחָה הַנִּצְרָכָת עַל חֻטָּאֵנוּ, וְכֵן מֵהוּ שְׁאֵנוּ מְבַקְשִׁים הוּא רַק כְּפִי קֶצֶר הַשְּׁגָתָנוּ, וְה' יִתְבָּרַךְ בְּטוֹבוֹ מֶרְבֵּחַ לְסַלַח אִף עַל סְלִיחָה שְׁאֵין אָנוּ מְבַקְשִׁים כָּלֵל מִקֶּצֶר הַשְּׁגָתָנוּ.

מִמְשִׁיל עַל כָּךְ הַזֵּרַע קֹדֶשׁ מִשָּׁל, לְבֵן כֶּפֶר שְׁזָרַק אָבוּ בְּפִלְטְרִין שֶׁל מְלֶךְ וְשֶׁבֵר אֶת הַחֲלוֹן הַמְּשֻׁבָּח וְהַמְּפָאָר הַמְּשֻׁבָּץ בְּאַבְנֵי טוֹבוֹת מִמִּינֵים שׁוֹנִים לְאֵין שְׁעוֹר, וְהִנֵּה לְבוּ הַכֶּפֶר הָרִי אֵין מְשֻׁבָּץ בְּעֶרְךָ וְחֻשְׁבוֹת הָאַבְנֵים הַטּוֹבוֹת, וּמִשְׁהַתְּחַרֵּט עַל מַעֲשֵׂיו הֵבִיא לְמֶלֶךְ חֲלוֹן מְזֻכָּרִית פְּשׁוּטָה, וּבִקְשׁ מִהַמְּלֶךְ שִׁימַחֵל לוֹ, וְהַמְּלֶךְ בְּטוֹבוֹ קָבַל מִמֶּנּוּ וּמַחֵל לוֹ, וְצִנָּה לְעַבְדּוֹ שִׁישְׁבָצוּ אֶת הַחֲלוֹן הַפְּשׁוּט בְּאַבְנֵים טוֹבוֹת כְּבַתְחֵלָה, לְאַחַר שֶׁרָאָה בֶן הַכֶּפֶר אֶת הַחֲלוֹן הַמְּשֻׁבָּץ הֵבִין שִׁמְהָ שֶׁהֵבִיא לְמֶלֶךְ, הוּא כְּאֵין וְכֹאפֵס לְמַה שֶׁהִזִּיק וְשֶׁבֵר, וּמִשְׁהֵבִין זֹאת נִפְל לְפָנָי הַמְּלֶךְ לְהַתְחַנֵּן בְּפָנָיו שׁוֹב שִׁימַחֵל לוֹ.

וְזֶה בְּאוֹר לְשׁוֹן הַתְּפִלָּה 'הַמֶּרְבֵּחַ' לְסַלַח, שֶׁאִף שְׁבַנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמִנָּם שְׁבִים בְּכָל לַב, אֲךָ אֵין לָנוּ כָּלֵל מְשֻׁבָּץ מֵהוּ הוּא חֻטָּא וְעַד הֵיכָן פְּגַמְנוּ, אֲךָ אָנוּ עוֹשִׂים אֶת אֲשֶׁר בְּהַשְּׁגָתָנוּ וְה' 'מֶרְבֵּחַ' אֶת הַמַּחִילָה גַם לְדַבְרֵים שְׁאֵין לָנוּ הַשְּׁגָה וְאֵינְנוּ יוֹדְעִים כָּלֵל אֶת עֶרְכָּם שְׁנִתְחַרֵּט עֲלֵיהֶם, וְאֵז בְּשִׁעָה שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבְּלֵנוּ בְּתִשְׁבּוּבָה אִף שֶׁהֵיא בְּמִדְרָגָה נְמוּכָה, וּמְקַרְבֵּנוּ אֵלָיו וּמְתַקֵּן לְפִי הָאָמֶת יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָאָדָם מְשִׁיג וּפּוֹקֵחַ אֶת עֵינָיו בְּכָל עֵת יוֹתֵר וְיוֹתֵר, אָנוּ מְבַיְנִים יוֹתֵר מֵהוּ פְּגַמְנוּ וְעַד כְּפֹה בְּקִשְׁתׁ הַמַּחִילָה שֶׁבְּקִשְׁנוּ עֲדִין הֵיא רַק תְּחִלְתָּהּ שֶׁל חֲרֻטָּה שְׁעַדֵּין אֵינָה תְּשׁוּבָה הָרְאוּיָה הַנִּצְרָכָת עַל עֲוֹנוֹתֵינוּ.

לשכני תדרשו

פולמוס, דרישה וחקירה בנושא התפילה

ישנן תפילות בעלות הוד קדומים אשר יסודם למעלה בקודש, מאת רבותינו הראשונים ואף הגאונים, האמוראים והתנאים. אולם תפילה אחת אותה אנו אומרים מדי יום, ובה אנו חותמים את התפילה - הלא היא תפילת 'עלינו לשבח', הינה ככל הנראה אחד מקטעי התפילה הקדומים ביותר בתולדות עם ישראל.

אם כי יש הרבה במה להאריך בנוגע לתפילה זו, אולם אנו נתמקד במסגרת יריעה קצרה זו בכמה היבטים מסוימים כדלהלן.

מחבר תפילה זו, כפי המקובל במסורת מפי גדולי האומה (ראה למשל תשובות הגאונים שערי תשובה סימן מג), היה לא אחר מאשר יהושע בן נון, אשר בשלב כזה או אחר בעת כיבוש ארץ ישראל חיבר נוסח זה, וכפי שנראה להלן - לדעות מסוימות אף עשה שימוש בכוחה הגדול של תפילה זו כדי להיעזר בכיבוש הארץ.

רבי אלעזר אזכרי כתב (בהקדמה לספר חרדים) כי את התפילה אמר יהושע בעת הקפת חומות יריחו, וביתר פירוט כתב על כך רבי משה בן מכיר בספרו 'סדר היום' - כי בעת הקפת החומות אמרו יהושע ישר והפוך במשך שבע פעמים, וכך נפלה החומה.

שמו של יהושע בן נון אף נרמז בראשי תיבות בתוך הנוסח: 'עלינו לשבח, שלא עשנו, ואנחנו כורעים, הוא אלקינו', כשמו המקורי לפני שנשתנה: 'הושע'. על זו הדרך מובא בספר 'סדר היום' כי חלקה השני של התפילה: 'ועל כן נקוה', מיוחס לעדכן בן כרמי - אשר ידו היתה במעל ביריחו, ואף שמו מרומז בתחילת קטע זה: 'על כן נקוה'. אולם דעה נוספת הינה של רבי מנשה בן ישראל, הטוען כי התפילה נתקנה על ידי אנשי כנסת הגדולה.

התפילה במהותה מתייחסת למלכותו של הקב"ה בעולם והאמונה השלימה בו, אך בפועל ישנו הבדל בין קטעי התפילה עצמה.

החלק הראשון נוקט בגישה של הודיה ושבח להש"ת על שזיכה את עמו ישראל לדבוק בו, שלא להיות כגויי הארצות וכמשפחות הלאומים המאמינים בהבל וריק, אלא לכרוע ולהשתחוות לפני בורא השמים ויוסד הארץ.

פרט מעניין בחלק זה של התפילה הינו, כי בניגוד לשאר התפילות המנוסחות בגוף שני, כביכול משוחח האדם עם קונו, הרי שתפילה זו מנוסחת כולה (בחלקה הראשון) כלפי הקב"ה בגוף שלישי.

לעומת זאת, חלקה השני של התפילה מנוסח בסגנון תפילה ובקשה מלפני ה' - שיגדיל ויחזק מלכותו בעולם, יעביר עבודת גילולים מן ויתקן מלכותו בעולמו. חלק זה פותח את פילת 'מלכויות' בתפילת מוסף של ראש השנה, כחלק בלתי נפרד מהתפילות להמלכת הקב"ה בעולם כולו.

בתפילה, כפי המקובל בידינו מפי הקדמונים (מחזור ויטרי ועוד), רמוזה התייחסות לאותו האיש שר"י ולדתו המסולפת. במילים 'שהם משתחוים להבל וריק' מתייחדת המילה 'וריק' הוזהה בגימטריה לשמו של אותו האיש.

ישנן דעות המרחיבות את הפרשנות אף יותר, וכוללות ברמז זה אף את מייסד האסלאם, שהרי צירוף המילים 'להבל' ו'לריק' עולה בגימטריה: 'ישו מחמד'. כמו כן הובא בספר הכלבו (סימן קכב) כי המילים 'לא-ל לא יושיע' מרמזים דבר-מה בגימטריה, וביאר הגאון ר' חיים נאה זצ"ל (קצות השלחן סי' כ"ט ס"ק לט) כי המספר עולה בגימטריה 'מחמד'.

דא עקא שהנוצרים אף הם נחשפו, באדיבות משומדים נאלחים כאלה ואחרים, לרמזים נסתרים אלה. בהתאם לכך גזר פרידריך הראשון מלך פרוסיה כי יש להשמיט את המילים 'שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל א-ל לא יושיע' מתוך התפילה, וכפה על היהודים לומר את התפילה כולה בקול - כדי שלא יבליעו מילים אלה בלחש.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

פסק הלכה מעניין הבא לידי ביטוי בקהילות ועדות רבות, קובע כי במצבים מסוימים מותר להתפלל 'מנחה קצרה', אשר כשמה כן היא - קצרה משמעותית לעומת התפילה הרגילה.

בעוד שתפילת המנחה באופן רגיל כוללת - מלבד 'אשרי' [וסדר קרבנות בחלק מהקהילות] - את תפילת שמונה-עשרה בלחש ובנוסף חזרת הש"ץ, הרי שבתפילת המנחה בגרסתה המקוצרת אומר שליח הציבור בקול את שלושת הברכות ראשונות בלבד, וכולל בתוכן את אמירת קדושה עם הציבור, לאחר מכן ממשיך הציבור ובתוכם החזן את תפילתם בלחש.

במקור (עיי' שו"ע או"ח רלב, א) הותר להתפלל כך רק כשהזמן לחוץ והשקיעה קרובה, אולם ברבות משייכות ליטא נהגו כן מדי יום בהוראת רבותיהם, בטענה כי תפילה ארוכה תגרור בעקבותיה ביטול תורה.

סדרא דצלותא

מתוך מבוא לסידור מתיבתא עוז והדר

לצד סידורי תפילה עתיקים המיוחסים למאורי האומה הקדמונים, שונה ומיוחד במינו סידור התפילה המכונה 'נוסח ארץ ישראל'.

למעשה, קשה להגדיר את נוסח ארץ ישראל כסידור תפילה של ממש, משום שלא נשתמר בידינו כרך מסודר הערוך כסידור תפילה בסגנון המוכר לנו מסידורים ומחזורים אחרים, אלא כל המידע המצוי בידינו מקורו בגניזה הקהירית, וממנו יש ללמוד אודות אותו נוסח קדום ביותר אשר זה מכבר פס כמעט לחלוטין מקהילות ישראל.

נוסח רווח בתקופת גאוני ארץ ישראל ועד ראשית ימי הראשונים, אז נתקל הנוסח בהתנגדות מצד רבי אברהם בן הרמב"ם וגדולים נוספים לצידו, עד שנדחק הצידה ותחתיו הופיעו ובאו הנוסחים השאובים מסדר התפילה הבבלי - עליהם אנו למעשה מתבססים כיום, במידה זו או אחרת.

מאפיין ייחודי בנוסח זה הינו החלל הריק שנותר, במתכוון, בתוך חלקים מסוימים בתפילה. זאת מתוך תפיסה שמותר ואף מומלץ להוסיף מדי פעם פיוטים והוספות מסוימות בתפילה, מבלי להיות כבולים לסדר קבוע ובלתי-ניתן לשינוי.

בנוסח תפילה זה, לעומת הנוסח המוכר כיום, ישנן שינויים מרחיקי לכת. אין כאן המקום למנות את כולם, אולם מן הראוי להתייחס לכמה מהם.

כך למשל נחתמת ברכת הגאולה בברכות קריאת שמע במילים: 'צור ישראל וגואלו', תחת החתימה שהתקבלה בעם ישראל: 'גאל ישראל'.

הבדל נוסף ומרתק הינו העובדה שבנוסח ארץ ישראל כוללת תפילת שמונה-עשרה אכן שמונה עשרה ברכות ותו לא, כשמחד כלולה בה ברכת המינים, אך מאידך מחוברות ברכות 'בונה ירושלים' ו'מצמיח קרן ישועה' ליחידה אחת ארוכה. בנוסח זה אף נהוג היה לכפול בכל ימות השנה את המילה 'לעילא' שבתפילת קדיש, ולומר 'למעלה למעלה'. מרתק גם לראות את נוסח ברכות השחר, הכולל בתוכו בין השאר ברכה בנוסח זה: 'אשר בראת אותי אדם ולא בהמה, איש ולא אשה, ישראל ולא גוי, מהול ולא ערל, טהור ולא טמא'.

קריאת התורה, כמוזכר בגמרא ביחס למנהג ארץ ישראל, התקיימה במחזור בן שלש וחצי שנים ולא במחזור שנתי, וכך הגיעו לסיימה של תורה מדי שנה שלישית ומשהו, שלא בתאריך קבוע.

כך או כך, מלבד אי אלו שרידים שנותרו ונטמעו אף בנוסחים המאוחרים יותר ובסידורי ומחזורי התפילה של גדולי הדורות המאוחרים, אולם רוב רובו של הנוסח לא שרד בקרב מרבית קהילות ישראל.

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

בקהילות רבות נהגו לומר מדי שבת וחג, תיכף לאמירת ברכת 'ברוך שאמר', את הנוסח נורא ההוד: 'האדרת והאמונה', הכולל בתוכו שבחים וקושר כתרים והילולים לשמו יתברך.

מקור הפיוט הקדוש בספר היכלות (פרק כח), וכתב המהרי"ל (הלכות יו"כ אות ח): 'האדרת והאמונה אומר שליח ציבור בנעימות, כיראה וככוונה גדולה, בכפיפת ראש ובהשתחויה [אם כי בשם מרן הגרי"ש אלישיב הובא כי לא נהגו כן למעשה], כי הרבה שמות וסודות כלולים בו'. לדעת המהרי"ל אף אין לאומרו בציבור כי אם ביום הכיפורים, לרוב קדושתו.

הובא בספר אור הישר (עמוד העבודה סי' ז ח"ב ס"א) כי בשעה שמתחילים ישראל לומר 'ברוך שאמר', פותחים המלאכים במרום באמירת 'האדרת והאמונה'. ונהגו לאומרו טרם 'ברוך שאמר', וסמיכות לזה מצאו המקובלים בעובדה שיש בפיוט זה פ"ז תיבות (אם כי לנוסח המקובל כיום יש פ"ח תיבות) כמנין התיבות שב'ברוך שאמר'.

עוד הובא בספר ערוגת הבושם (ח"ג עמוד 149), כי על יד הקב"ה ניצבים שני מלאכים - אחד אומר 'האדרת והאמונה', ואילו השני אומר 'ברוך שאמר'.

יד ושם

פסוקי שמות והטמון בהם

טוביה

"טַעֲמָהּ כִּי טוֹב סַחְרָה לֹא יִכְבֶּה בְּלִילָה נְרָה" (משלי לא, יח).

סיפר כ"ק מרן האדמו"ר מבעלזא שליט"א אודות הרה"ק ר' חיים מצאנז זי"ע, אשר השיב לאחד שהתלונן כי בנו אינו חושק בלימוד התורה הקדושה: 'וכי ניסית ללמוד עם בנך ולעורר לראשונה את אהבת וחשקת התורה שבו? קודם תנסה, ותראה כי האש תלהט בו מכאן והלאה'.

לפי זה ביאר האדמו"ר שליט"א את לשון הכתוב: "טַעֲמָהּ כִּי טוֹב סַחְרָה", היינו ברגע שהאדם טועם את טעמה המתוק של התורה, או אז "לא יִכְבֶּה בְּלִילָה נְרָה", הוא יעסוק בתורה בלילות לאור הנר ולא ישים לבו לשעות החולפות, מתוך חשקת התורה שתעורר בו ביותר.

היכן מצאנו תפילה בעלת אופי שלילי בפרשתנו?

(א) ה' אֲשֶׁר הִתְּלַחְתְּ לִפְנֵי יִשְׁלַח מִלְאָכֹוֹ אֹתָךְ וְהִצְלִיחַ דְּרָכְךָ" (כד, מ).

(ב) "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבָרְכֶם הַקְּרָה נָא לִפְנֵי הַיּוֹם" (כד, יב).

(ג) "אֲחַתְּנוּ אֶת הַיָּד לְאֶלְפֵי רַבָּהּ וַיִּירֶשׁ זָרְעֶךָ אֶת שְׂעָרֵינוּ" (כד, ט).

תשובה מגיליון קודם - פר' וירא

דיבור, אמירה, פילול ועמידה.

"וַיִּגַּשׁ אֲבָרְהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפֶּה צְדִיק עִם רָשָׁע."

"וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֹגְלֵי מִצְאֹון שָׁם אֲרַבְעִים" וגו'.

"וַיִּשְׁפֹּם אֲבָרְהָם בְּבִקְרֵי אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם."

"וַיִּתְפַּלֵּל אֲבָרְהָם אֶל הָאֱלֹהִים" וגו'.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב

לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה:

- יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
- לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'.
- בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תעריך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

הפלא ופלא

שאלות וחידות בנבכי הפרשה ומעשיה

יוסף דעת

עיון בעומק הפרשה

אמרו חז"ל (תענית ז, א): "שלושה שאלו שלא כהוגן... ואלו הן, אליעזר עבד אברהם [שביקש כי הנערה הראשונה שתצא וכו'] תינשא ליצחק, ושמה תצא חגרת או סומא" וכו'.

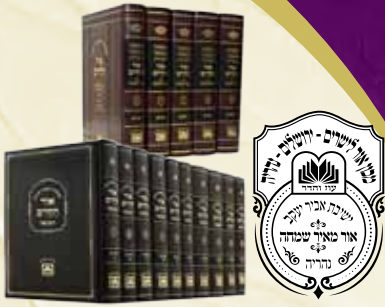
השאלה המתבקשת אפוא היא - האם אכן יש איסור של ממש לבקש שלא כהוגן, או שמא אין זה אלא לא ראוי. ושמה אף בגדר 'לא ראוי' אין הדבר, אלא רק דרך טובה ומומלצת, שלא ייענה האדם בתפילה היכולה להיות שלילית עבורו.

תשובות יתקבלו על ידי הקוראים, ויתפרסמו בעלון הבא מדי שבוע.

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק
לאור דברי האור החיים

בפרשת מכירת שדה עפרון לאברהם אבינו, מקדיש האור החיים יריעה נרחבת להסבר אודות אופי המכירה, פרטיה ודקדוקיה, וממחיש עד כמה התעכב אברהם ועמד בחכמה נפלאה על כל פרט במטרה להביא את המכירה לידי גמר ולהעבירו לבעלותו לנצח נצחים על הצד הטוב ביותר.

בין השאר מפרט רבנו את חששותיו של אברהם מפני טענות שונות ומשונות אותן יוכל עפרון להעלות בעתיד, ביניהן ליקויים אפשריים בקנין מצד דיני אונאה; טענות עתידיות בנוגע למניעת מעבר אברהם לשדה; אפשרות עתידית להפקעת הקרקע מכח דינא דר-מצרא ועוד, וכך גם נקודות חשובות בדיני הקנין הנוגעות לסוג הקנין - כסף; חזקה או חליפין; בתורת מתנה או בתורת מכר.

אין כאן המקום להאריך בכל זאת, ואדבר דווקא במסגרת מדור זה יתכן ובפרשה זו מן הראוי לחסוך במלל, שהרי מרן האור החיים עצמו כבר טווה עבורנו את הנידון התורני מהמרתק במילותיו הקדושות, והמעייין בדבריו הקדושים יוזה נחת. אולם בהחלט יש לתת את הדעת להיבט מסוים העולה מתוך דבריו אלו.

למעשה, לא מצאנו שנוהגים כמנהגו של אברהם אבינו בכל שטר. תמיד ישנם חששות, אולם אין הדרך להתחקות אחר כל תרחיש עתידי אפשרי. לא שתמוה מדוע נקט אברהם בדרך זו, שהרי במסגרת משא ומתן זה היה המוכר רמאי מוצהר ורמת הסיכון היתה גבוהה בהרבה מהמצוי בדרך כלל, אולם יש להסתפק - האם באופן כללי הנהגה טובה היא זו, שהמוכר יגבה את עצמו יותר מהנדרש.

בענין זה מצאנו שהמליצו חז"ל (בבא בתרא ס"ט, ב): "האי מאן דמזבן ארעא לחבריה, צריך למכתב ליה קני לך דיקלין ותאלין והוצין וציצין", ואף על גב דכי לא כתב ליה הכי קני, אפילו הכי שופרא דשטרא הוא [כשארם מוכר שדה לחברו, עליו לציין בשטר כי הוא מוכר לו סוגים שונים של דקלים, ולפרטם בשמותיהם. ועל אף שאף וולא פירוט זה קונה הלוקח הכל, מכל מקום יש בכך משום ייפוי כח השטר]."

אם כן, מצאנו הנהגה זו כראויה ונכונה, אולם זאת בנוגע לייפוי כח הלוקח במכירה. האם רצוי לנהוג כך גם בשביל לבטח כראוי את המוכר ולייפות את כוחו ככל האפשר?

תשובה אפשרית לשאלה זו נוכל למצוא בדברי הטור (ח"ו"מ רטו): "אף על פי שהמוכר שדה בסתם מכר כל האילנות שבה, טוב הוא לפרש בשטר שמכר אותה וכל האילנות שבה". על דבריו הוסיף וכתב הסמ"ע (ח"ו"מ רטו ס"ק א): "ודקדק הטור וכתב טוב לו שיפרש, ללמדינו שהגמרא שכתבה 'צריך' לכתוב לו לאו דוקא קאמר צריך, אלא עצה טובה הוא ללוקח".

העולה מכאן לכאורה, כי המלצה טובה וראויה היא אף למוכר לנהוג כן לטובתו. זאת כיון שמדובר בעצה טובה, ולא בדין מסוים מדיני מקח וממכר. אם אכן זהו בגר עצה - לכאורה אין סיבה לחלק בין עצה טובה ללוקח או למוכר.

שולחן שבת עם האור החיים

הריח היה חריף, דוחה ועוצמתי, והוא הכה בחוטמה הזעיר בכל מקום בו שהתה. מעץ לעץ ומענף לענף התעופפה לה היונה, לעסה עלים וירדה לנקר גרגרים, והריח עודנו שם. היא ניסה את מזלה בשובך המרוחק והיוקרת, אי שם בין האליטות שבחבורה, ועדיין, הריח הוסיף ללוות אותה. הביטה ימין ושמאל, תרה אחר מקור הריח, ולשווא.

פנתה היונה לחקור את הענין המטריד, הצטרפה ללהקת היונים הרכלניות וקיוותה למצוא בדל מידע, אך אין. או אז היא לקחה זאת צעד קדימה, ניסתה לגשש בעדינות אצל חברותיה ושכנותיה האם בהן מקור הריח, וכשזה לא עבד היא אף הטיחה האשמות ופזירה אמירות בוטות לכל עבר.

אפס, כלום. הריח הוסיף ללוות אותה, להעכיר את מצב רוחה, וכל מידע מוצק בדבר מקורו או הגורם לו טרם הגיע אליה. 'מי הוא חסר הרגישות הלז' חשבה היונה במרירות, 'אשר בז לכל כללי ההתנהגות והקודים החברתיים, ומפיץ סביבו ריח כה לא נעים?'

כך הלך המצב והחמיר, התדרדר יותר ויותר והשפיע לרעה על מצב רוחה. גווה הפך שפוף, כנפיה שמוטות ומקורה מוטה כלפי מטה, נוצותיה החלו לנשור ואת גופה עיטרו קרחות שהלכו והתרבו מיום ליום.

'היא בדיכאון' לחששו היונים סביבה. 'יונה קשת יום' החרו החזיקו אחריהם הגוזלים הפקחים, 'מרת נפש ואומללה'.

חלפה תקופה של התמודדות מורכבת, והנה מצאה את עצמה היונה במקום האומלל ביותר בו יכולה יונה להיות. היא קצה בחייה, וכבר הועידה את פעמיה אל הכביש הקרוב, שם - כך קיוותה, יבוא רכב כזה או אחר וישים קץ לסבלה.

'היי, יונה!' שמעה את הקריאה הרועדת, אך התקיפה, 'מה לך ולפעולות נמהרות שכאלה?'

הטתה היונה את אוזניה, פנתה אנה ואנה ומצאה את מקור הקול. היה זה התור הזקן, זה שמספרים עליו כי עוד הסתופף בצל היונים שבדור הקודם, והכל ידעו כי אצלו ניתן למצוא עצה ותושייה, מזור ומרפא.

'מה אומר ומה אדבר' פלטה היונה בחצי מקור ובצפצוף עגמומי, 'מזה עידן ועידינים אני נתקלת בריח מבאיש ממנו אין אני מצליחה להימלט, והן עתה קצתי בחיי

והחלטתי לשים קץ לסבל הרב'. 'ניסית לבדוק את רגליך?' בירר התור.

סימני השאלה ריצדו בעיניה והיא הביטה בו בתימהון, מה לו ולרעיונות מוזרים כאלה. אך מבטו כמו זירז אותה לעשות כהמלצתו, והיא השפילה מבט מטה, אל רגלי הציפור ששימשו אותה נאמנה בניסיונות הבריחה המרובים ממקור הריח.

שם, למטה, בין אצבעותיה הדקיקות, הבחינה היונה בפיסת לכלוך שדבק בה.

אצלי הכל בסדר

הנטייה אנושית הטבעית, כמצופה, הינה להתעלם מהמגרעות האישיות ומהחסרונות הבולטים של האדם עצמו, תוך שהוא דן בחומרה ובו לכל אלה שסביבו הנושאים עמם את אותן מגרעות.

סוג של 'הייתם נקיים' משודרג, אימוץ גישה המאפשרת לאדם לסקור את הסביבה במבט ביקורתי כשבד-בבד הוא מעניק לעצמו הקלות נרחבות בכל הנוגע להנהגתו שלו עצמו. זוהי פרשנות מעוותת, אך עם זאת רוחות ומצויה ביותר, לפיה אצלי - הכל בסדר, ואילו אצל הזולת ישנה רשימה ארוכה של נושאים הדרושים שיפור וחזוק.

עם כל כמה שהדבר נשמע מגוחך ואבסורדי, זהו המצב. אדם מסוגל לנהוג בדרך מסוימת, מפוקפקת ופתלתלה, אולם לדידו - דווקא חברו הנוהג כך הינו הבעייתי. הוא צח כשגל ונקי כצמר בן יומו, ואילו את הביקורת הנוקבת והאצבע המאשימה יש להפנות כלפי אלה שנוהגים כמותו.

אברהם אבינו עליו השלום, הכיר היטב את התכונה האנושית הלא-מחמיאה הזו. ברצותו להשיא את בנו יצחק לאשה כשרה ולהימנע מלהביאו בברית הנישואין עם אשה מבנות כנען, פנה לאליעזר עבדו והשביע אותו בשבועה חמורה כי ימלא את רצונו בכך.

"וְאֶבְרָהִם יָקָן בְּאֵימִים וְהָיָה אֵת אֶבְרָהִם בְּכַל: וַיֹּאמֶר אֶבְרָהִם אֵל עֶבְדוֹ יָקָן בִּיתוֹ הַמֵּשֶׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ שֵׁים נָא יָדָךְ תַּחַת יְרֵכִי: וְאֲשַׁבְּעֶךָ בְּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֵלַי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ" (כד, א - ג).

מבאר רבנו האור החיים: "לְצַד שְׂרָאָה עֲצֻמוֹ יָקָן, וְגַם רָאָה כִּי הִגְדִּיל ה' לְהַטִּיב עִמּוֹ בְּכָל טוֹב, חָשׂ עַל הָעֶבֶד הַמוֹשֵׁל בְּכָל רוֹאָה נְכֻסִים מְרֵבִים וְהָאִשׁ אֲדוֹנֵי הַכָּל יָקָן, יַחֲשָׁב מַחֲשָׁבוֹת לְהַשִּׂיא בְתוֹ לְיִצְחָק כִּי יִתֵּן בְּטוֹב

ספיר ויהלום

פניני מוסר

ויראת שמים בפרשה

"וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (כג, א).

בטלן? ליצן? קל דעת? כל ההגדרות ועוד אי אלו כותרים בלתי-מחמיאים בעליל נקשרו לראשו של יעקב, או יוק'ל - כפי שאהב לכנות את עצמו בחיך עקום.

את ימיו כילה יוק'ל בבטלה אחת ארוכה ומתמשכת, השעמום נגס בו בכל פה ולמעשה ניתן לומר שהוא שדרג את המושג 'חוסר מעש' והקט אותו לאומנות של ממש. הפעולה המקסימלית בה נקט בחייו העלובים אשר תרמה באופן מסוים לעולם היתה כשנתן לעפעפיו תנומה, אלא אם כן ניקח בחשבון את עצם היותו ספר מוסר חי ודוגמה לכל התכונות המגוננות והמידות הרעות.

מחיקו נשרו תדיר קלפי-משחק, צחנה נוראה של אלכוהול ליוותה אותו להיכן שרק הלך ומבטים מלאי ספק-רחמנות ספק-בוז נשלחו אליו כל אימת שחלף ברחובה של עיר, מתנווד וכושל.

אם היה מדובר רק בו, ניחא.

אולם כשהגיע בנו יקירו שלמה-זלמן לעול תורה ומצוות, הוכיח כי הוא מייצג את ההיפך הגמור מאביו. הוא ניצב בשלחן הכבוד ולפול במשך שעה ארוכה בדרשה שכולה חידודים עמוקים, וזו היתה רק ההתחלה. עם הזמן התברר, כי ככל שחולפים הימים צומח כאן תלמיד חכם בקנה מידה חריג, ירא שמים מרבים ובעל ארשת חן הנסוכה על פניו תדיר.

ניתן היה להצביע עליו בחיבה ולהתגאות בעילוי שמוצאו בעיירה זעירה זו, אולם היו אלה דווקא השדכנים שהבינו שיש כאן בעיה, ולא כזו שאפשר להקל בה ראש.

הם ידעו היטב כי בכל הצעת שידוך שרק העלה על הפרק, יהיה השידוך אשר יהיה, יעלו הביורורים בחכתם את המידע המפורט אודות האב, ובדרך הטבע קשה יהיה עד מאד להביא את הנער המחונן לאותו טקס המכונה 'אירוסין', כל שכן נישואין.

או אז קם שדכן יצירתי אחד, טווה הצעת שידוך מכובדת משכמה ומעלה עם נערה צדקנית וחסודה, בת למשפחה שתורה וגדולה התאחדו על שלחנה ורמת היחס והתהילה, ואילו את המכשול העיקרי עקף בדרך מתוחכמת למדי.

'האבא נפטר זה מכבר' שיתף השדכן בפנים קודרות, 'ודווקא מתוך היתמות הנוראה צמח החתן והפך לכלי מפואר זה'.

התקדם השידוך בקצב משיביע רצון, ועד מהרה נקבע מועד לסעודת האירוסין. הופיע ובא המחותר עם פמלייתו, פסע אל תוך האולם וניגש לשלחן הכבוד, כשהוא נוכח לראות דמות עטויה סחבות ובעל מבט מפולפל שרועה על יד חתנו המיועד.

'מי הוא זה ואיזה הוא?' תהה באוזני חתנו לעתיד.

'אה, זה אבא' השיב החתן מבלי משים. המחותרן בקושי עצר את עצמו מלהשביט את השמחה, ואף רץ בחמת זעם אל השדכן - אשר לפי מראה פני המחותרן כבר הבין במה דברים אמורים.

'אמור נא' פנה מיוזמתו אל המחותרן והחווה באצבעו על האב, 'האם הוא חי? האם אלה חיים?'

חיים שכאלה, מבין כל בר דעת, אינן חיים.

חיים - משמעותם 'חי יודוך וישבחוך', חיים בצל השכינה ולאור התורה והמצוות.

במילים ספורות מסכם זאת האור החיים בפרשתנו, בבואו להסביר את משמעות הביטוי 'חיי שרה', ואלו דבריו: "כי הצדיקים מחיים ימיהם, והרשעים ימיהם מחיים אותם".

פיו לאות רשע והתברר כי אכן - עבד הוא. הבה ננתח זאת לרגע.

כיצד מתדרדר אדם לאותה דיוטה תחתונה, לאותו חוסר רגישות והעדר כבוד כלפי כל יצור הנברא בצלם? מה מביא אדם מן השורה, עם תכונות חיוביות וגם שליליות ומגוון שלם של יצירים טובים ורעים, להפוך את פיו לנשק ולהפנותו לכל עבר מבלי מחשבה?

מדובר באדם הרגיל לזרוק רפש מילולי ודופי בסביבתו הקרובה והרחוקה, לחלק תארים ולהעניק כותרות כאלה ואחרות לכל אדם, ואין צורך להיכנס לניתוח פסיכולוגי מעמיק כדי להבין שהוא עושה זאת כמגננה מתוחכמת, אם כי בוטה ושפלה, נגד פקפוק על כשרותו וייחוסו שלו. איך הכל התחיל?

אותו אדם שמע מאי-מי טענה קלה, מרומזת, אודות מידת הטוהה של ייחוסו וייחוס אבותיו. אי מי פנה אליו ולחש משהו באוזנו, לחישה בלתי-מחמיאה בעליל, והוא נכנס כל כולו לעמדת הגנה. ואיך אומרים? ההגנה הטובה ביותר הינה ההתקפה. מפה לשם מצא לו הלה אסטרטגיה מבריקה אך פשוטה בתכלית, והוא החל להשמיץ, לתת דופי ולבוזות את כל סביבתו.

רק לחשוב על כך שכל פעולותיו הנבזות מקורן בתכונה אחת, שפלה ביותר אך אנושית למדי, של התעלמות מוחצת ממגרעות אישיות והעדפה להבחין באלו של אחרים, ולהצטמרר. רק לחשוב על כך, וחשבון הנפש הנוקב מזדקר מאליו וניצב מול העיניים.

אני אנוש אנחנו, אכן, עם מעלות וחסרונות כמו גם ליקויים שונים לצד יתרונות. עלינו, לכל הפחות, להכיר בכך.

ואם בבריאה המורכבת והמרתקת שנקראת 'אדם' עסקינו, ובמודעות לאתגרים הניצבים לה בכל הנוגע לתכונות נפש ומידות כאלה ואחרות, כאן המקום להיזכר בדבריו הנוקבים של הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, אודות הפסוק החותם את ספר קהלת (יב, ג): "סוף דְבַר הַפֶּלֶל נִשְׁמַע אֶת הָאֱלֹקִים יֵרָא וְאֵת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם". חז"ל מתארים כי בבריאת אדם הראשון כלל בו ה' את תכונות בעלי החיים כולם, ובאמצעות הנפש האלקית ממעל הוא הפך לאדם.

במידה ואכן האדם משרת את המטרה לשמה נוצר ומצדיק את קיומה של הנפש האלקית בכך שהוא פועל כדברי שלמה המלך: "אֵת הָאֱלֹקִים יֵרָא וְאֵת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר", הבהיר ר' אלחנן - אזי הוא נחשב 'אדם'.

אולם לולא זאת, אם למרבה הצער מתעלם האדם מצרכי הנשמה וחי את חייו ללא יראת שמים וקיום מצוות כראוי, הרי הוא בבחינת 'גן חיות' מהלך!

עינו. לזה אמר לו 'שים נא ידך וגו', נתחכם להשביעו בדרך כלל על הפנעני, ואזניו תשמענה דבר כי הקול לו קול אליו שיביטל דעתו כי הוא ארוך כנען כפי דבריהם ז"ל (בראשית רבה נט, ט), 'ויצחק ברוך'.

אברהם ידע היטב כי אילו יזהיר את אליעזר שלא להשיא בתו ליצחק, ויתלה זאת בהיות אליעזר נצר לכנען, ימצא אליעזר הסבר, נימוק או תירוץ כזה או אחר שיאפשרו לו - מנקודת מבטו, גמישות מסוימת עם ההגדרה המדוברת.

אליעזר, סביר להניח, יסיק כי הוא עצמו אינו נכלל בהגדרה השפלה של 'עבד עבדים' שנאמרה על סבו כנען, וכי כל הענין נוגע אך ורק לאותם ארחי פרחי שבשוק, עבדים במהותם, ולא אליו - עבד נאצל ורם המעלה כמותו. כך ימצא לעצמו היתר ופתח להשיא בתו ליצחק.

ממשיך רבנו ומבאר, כי לא זו בלבד שאליעזר יוכל לחשוב כך, אלא שאף ימצא לכך סימוכין מדברי הקב"ה לאברהם אבינו. למה נחוץ היה לאברהם לסיים את דבריו ולחתום במילים: 'אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ?' על זאת משיב רבנו: "גַּלְתָּ דַּעְתּוֹ אַבְרָהָם, טַעַם שֶׁהֶצְרַךְ לְהַשְׁבִּיעוֹ וְלֹא הוֹעִיל טַעַם שֶׁזָּנָה בְּרוּךְ וְהוּא אֲרוּר, כִּי הֶעֱבֵד חֶשֶׁב מַחֲשַׁבוֹת שֶׁהֵגֵם שֶׁכִּנְעַן אֲרוּר, כִּכְר יֵצֵא [הוא - אליעזר] מְאֲרוּר, מְטַעַם שֶׁאָמַר הַכְּתוּב וְהָיָה בְּרַכְהוּ, פְּרוּשׁ שֶׁכָּל מִשְׁפַּחַת שְׂרָיָה אַבְרָהָם בְּתוֹכָהּ תִּהְיֶה מְבֻרָכָת, גַּם אֲמָרוֹ וּבְנֵיכֶם בְּךְ'.

"לזה אמר 'אשר אנכי וגו', פרוש, הגם שאני יושב בקרבו ונברכו בי, עם כל זה אין דבר זה מוציא לך ארוך מקלתו". במילים אלה למעשה הבהיר אברהם לאליעזר את הנקודה הבסיסית והחשובה כל כך - אל תתלה את החסרון באחרים, כסביבה בלבד. עליך להפנים כי הנך חלק מהענין, ועליך כמו על אחרים להיות מודע לכך.

הסכנה שבחוסר המודעות

כך קובעת הגמרא, בהתייחסה לסוגיית פגם-משפחה והדינים המסתעפים מכך (קידושין ע, א): "וכל הפוסל - פסול, ואינו מדבר בשבחה לעולם. ואמר שמואל: במומו פוסל".

בהמשך דבריה מספרת הגמרא אודות אותו אדם שברוב חוצפתו העז לבזז לאמורא הקדוש רב יהודה ולהטיח דברים נגדו, ובהתאם לכך נידה אותו רב יהודה כדין.

כשסופר לרב יהודה כי אותו אדם נוהג לכנות אנשים בתור עבדים כנעניים, לא היסס רב יהודה לרגע ופרסם אודותיו כי הוא עצמו הינו עבד, זאת על פי ההלכה הנ"ל שנאמרה מפי שמואל רבו של רב יהודה, כי 'כל הפוסל - במומו פוסל'.

מפה לשם, במהלך סיפור המתואר באריכות בגמרא, בסופו של דבר הכשילו

גם אתם זכותם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדודים פלוס' - באר ישראל

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאור הזך של האור החיים

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

היה רבנו אמון על דברי שמאי הזקן (אבות א, טו): "עשה תורתך קבע", אף כשנראה היה בעין בשר ודם כי הדבר יגרע מהפרנסה, והנהגה זו הנחיל אף לבני עדתו וצאן מרעיתו בכל מקום אליו בא. בהנהגתו זו הסתמך על דברי התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי (ברכות לה, ב): "אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתו נעשית על ידי אחרים... ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתו נעשית על ידי עצמן".

בהתאם לכך, הורה לבני עדתו ואף לסוחרים ואנשי העמל שבהם להקדיש את מיטב עתותיהם לעמל התורה הקדושה, וכי לעסקיהם יקצו לכל היותר שלשה מים בשבוע, בעוד יתרת הזמן תיוותר קודש קודשים לתורה. דרישה זו הבטחתה בצדה היתה - 'דעו כי בעקבות כך לא ייגרע מאומה מפרנסתכם, ואדרבה תזכו לראות שפע ברכה והצלחה בכל העניינים עקב כך'.

אנשי עירו אכן הסכימו לדבריו והאזינו הם בתשומת לב, לקחו הנהגה זו לעצמם והפכו לטבע שני. כך נפוץ ורווח המראה המשובב, כששני סוחרים ישובו ופלפלו בעומקה של סוגיא ולצידם רכון אי מי מעמלי הכפיים בעיר על כרך משניות, בבלי אחד של תורה ועבודה.

דא עקא, חלפו שנים ועמם באה הירידה בעוצמת הקבלה הראשונה של אנשי העדה, הזמן עשה את שלו, וכידוע שדברי תורה צריכים חיזוק - לאחר הסתלקות רבנו והעדר דמות שתעודד ותדרוש זאת, מצאו את עצמם אנשי העיר נרפים מן העבודה הלא היא עבודת ה' ועמל התורה.

אך ראה זה פלא, הגם שהוסיפו אנשי העיר שעות וימים נוספים לעסקים על חשבון זמן הלימוד, על אף שנגסו נתחים בשעות שהוקדשו לתורה ותחתם עסקו בענייני הפרנסה, באורח פלא לא ראו רווח נוסף בעסקיהם, ולו אף באגורה שחוקה.

או אז נכחו הכל לדעת כי אכן כן - מדברי הצדיק לא ייפול מאומה ארצה, וככל שאמר איש האלקים כן יש לעשות, ללא נטייה ימין ושמאל.

'האם יודעים אתם כמה חשיבות יש לכל דולר שאתם תורמים? כל סנט? כל מטבע וכל שטר? המשך ופירט. 'כל דולר חשוב!' שב והכריז, 'כל סנט קובע'.

למותר לציין כי ההתלהבות הגדולה נמוגה, המבטים הוצלבו וההבנה נפלה בלב הנוכחים - אם אכן דולר אחד חשיבותו כה רבה, למה לתרום יותר?...

בבושת פנים עזב ר' אלחנן את המקום, מאוכזב מרות. למחרת פסע אותו פרזיזנט מעדנות ברחובה של עיר, והנה מולו צועד גאון ישראל שזה עתה היה אצלו בבית הכנסת.

טיפש הוא לא היה. באי-נעימות ניגש לר' אלחנן וברר ברעד: 'האם כבודו מקפיד עליי?' 'חס ושלום!' הגיב ר' אלחנן.

'הבן נא' המשיך והסביר, 'כשנצטווה משה רבנו מפי הגבורה למנות את בצלאל בן אורי למלאכת המשכן וכליו, האם כעס על כל אדם שאינו בצלאל - על כך שאינו בצלאל?'

'אף אתה וקהילתך' חתם את דבריו תוך שהוא משפד אותו במבטו, 'לא זכיתם להיות בצלאל ולהיות מתומכי משכן ה'. מה הטעם להקפיד על כך? לא זכיתם, מה לעשות'.

לעתים קרובות מזדמנת לפתחנו זכות, כזו אשר תתרחש בכל מקרה, וכל שנותר לנו הוא להתפלל שזוכה להיות שליחים טובים ונאמנים, וכי יתבצע הדבר על ידינו.

'יאמר ה' אלקי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם' (כד, יב). על כך כותב רבנו: 'בְּטוֹחַ הַיָּהּ אֱלֹהֵינוּ בְּאֲדוֹנוּ שֶׁתְּפַלְתּוּ מִקְבֵּלָתוֹ, אֲשֶׁר הַתְּפַלֵּל הוּא 'שֶׁלַח מֵאֲכֹ' וְגו''.

עם זאת, למרות שידע אליעזר היטב ולא היה לו ספק בכך שמשמרים ייענו לתפילת אדונו אברהם, מכל מקום: 'וְהוֹסִיף הוּא לְהַתְּפַלֵּל שֶׁיְהִי הוּא רֹאֵי לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר עַל יְדוֹ, כִּי יִמְצָא לְפַעֲמִים שֶׁתְּהִי מְנִיעָה לְקִיָּם דְּבָרֵי הַתְּפִלָּה מִצִּד הָאֲמִצְעִי, לְזֶה הַתְּפַלֵּל לְאֱלֹקֵי אֲדוֹנוּ שֶׁיִּקְרָה לְפָנָי'.

היה זה כאשר נקלעה ישיבת אהל תורה שבברנוביץ' לקשיים כלכליים, כדרךן של ישיבות שכל חיותן מבוססת על נדבת עמך ישראל, ואף ענין זה נתון לעליות ומורדות בהתאם למידת נדיבותם ואף מצבם הכספי של הנדיבים מחזיקי עץ החיים.

לא נותרה ברירה, כי אם להרחיק לכת אל מעבר לים ולהתדפק על פתחם של נדיבי עם, לפרט על נימי לבבם ולזכותם במצות החזקת תורה. באותם ימים, הכתובת המועדפת לגיוס תרומות היתה ב'יבשת הזהב' היא אמריקה, שם התגוררו רבים ששפר עליהם גורלם מבחינה חומרית.

ארו אפוא ר' אלחנן את חפציו המעטים, צרר את תפיליו וספריו ויצא לדרך. אך הניח את כף רגלו על אדמת אמריקה, ותיכף חש למלאכתו ועבר ממקום למקום, כשחלק גדול מהקהילות והעדות אכן מצא את שאהבה נפשו - יהודים חמים לתורה ואוהבי תלמידי חכמים, אשר ראו לעצמם זכות לקחת חלק בהחזקת ישיבתו.

לא כן היה הדבר באותו בית כנסת מודרני, עכשווי, בו קבל את פניו בנימוס ה'פרזיזנט', הלא הוא נשיא בית הכנסת - אשר שימש להלכה וגם למעשה כראש הקהלה ששלט בקהילה ביד ברזל.

נדרש אפוא ר' אלחנן לאישורו של הלה כדי לשאת מדברותיו לפני הקהל, ואכן פנה אליו, ביקש וקיבל את רשותו לכך.

למחרת ניצב ר' אלחנן על בימת בית הכנסת, נאם וזעק מקירות לבו והצליח להניע נים או שניים בלבם של המתפללים הנרגשים מהמעמד.

כסיום דבריו, הודה לו הפרזיזנט במבט קפוא-משהו, ואז התברר כי דאגתו העיקרית הינה לרווחתם הכלכלית של בני הקהילה, תפקיד אותו מילא נאמנה. הוא עלה על הבימה, נתן מבט רב משמעות במתפללים והחל לדבר בפאתוס.

'רבותי' פתח בקול רועם, 'יודעים הנכם כמה חשובה הינה התרומה להחזקת תורה?'

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

בדורנו, דור עתיר הרצאות וסדנאות כאלו ואחרות, בין השיטין נוצרו פרצות וביניהן חדרו אי אלו רוחות זרות, אשר מקורן במקרה הטוב לא ברור, ובמקרה הפחות טוב - מקורן ברור וידוע, ולא ממש לטובה.

השקפות מסולפות וערכים מעוותים שמדת נכונותם מוטלת בספק, עד בלתי קיימת בעליל, מצאו את דרכם אל תוך המחנה, וכך הופכות תזות פסיכולוגיות בגרוש ל'כזה ראה וקדש', בעוד דעת התורה נדחקת אי שם אל קצה התודעה. גלות, כבר אמרנו?

אחת הדעות הנפוצות גורסת, כי אף אם נדרש מהאדם להיות נעים למעלה ונחמד למטה, טוב ומתחשב בבריות, מכל מקום אל לו להיות 'סמרטוט'. הִיָּה טוב, תתחשב ואפילו תתרום מעצמך, אך בגבולות הטעם הטוב. מהו הטעם הטוב? נו, על טעם וריח וכולי.

אוי, כמה שההגדרה הזו שגויה, ועד כמה היא לועגת באופן ציני, מחושב ומוכוון מטרה כנגד דעת תורתנו הקדושה. רבנו האור החיים הקדוש מתייחס לדברי חז"ל אודות מידת התאמתה של רבקה אמנו לבית אברהם אבינו, ולכך שהתאמה זו נקבעה על סמך נכונותה לסייע, קראתם נכון - גם במחיר של 'להיות סמרטוט'.

גבר כבן ארבעים, במיטב שנותיו ועם כושר פיזי של עבד מלומד, מצפה כי פעוטה רכה תמלא את הכדים שוב ושוב ותשקה את גמליו. על פניו, התרפסות מיותרת וריצוי לא-בריא בעליל. אולם עם זאת, התורה רואה בכך מעלה שאין למעלה הימנה, ובדיקו כאן - בסיטואציה הזו, ראה אליעזר את הכלה המתאימה ליצחק אבינו.

אולם רבנו לא מסתפק כך, אלא מתריע ומציין כי החושב אחרת, הנוקט בגישה שונה, אין הוא שייך כי אם למחנה של בתואל ולבן, וכך כותב רבנו: 'וְטַעַם שֶׁהַצֵּרֶךְ [אליעזר] לַעֲשׂוֹת סֶדֶר זֶה, כִּי חָשׂ לְכָל יְטַעוּהוּ מִשְׁפַּחַת אַבְרָהָם, כְּשִׁידְעוּ כִּי הוּא מְצוּה וְעוֹמֵד לְקַחַת בַּת מֵהֶם יִתְּנוּ לוֹ שְׂפָחָה מִשְׁפָּחוֹתָם אֲשֶׁר אִתָּם בְּבֵיתוֹ, וַיֵּאמְרוּ כִּי הִיא מְצוּהָ. לְזֶה נִתְחַפֵּם וְעָשָׂה כְּסֶדֶר זֶה, בְּהַבְחָנָה מְבִהָקֶת שֶׁהִיא הוֹתְרָנוֹת הַמְּפַלֵּאת שְׁנוֹתָנָת יוֹתֵר מִמָּה שֶׁשָּׁאֵל מִמֶּנָּה'.

מתיבתא אור החיים

(שם קח): שאין טענת בר מצרא כנגד אדם שקונה את הקרקע לקבורה, ומפרש שם רש"י (ד"ה בלא אכרותא) שהוא משום שאם ישתהה ויברר אם יש בר מצרא יש בזה בזיון למת, ואם כן מדוע חשש אברהם לדין בר מצרא אף שקנה את הקרקע לקבורה. ובברכת שמעון הוסיף להקשות, שאף שדין זה נאמר כלפי המוכר, שאינו יכול בן המיצר להוציא מיד הלוקח שמכרו לצורך קבורת המת, מכל מקום נראה שהוא הדין גם כלפי הלוקח, שאם קונה לשם קבורה אינו צריך להקנותו לבר מצרא, שהרי עיקר דין בר מצרא הוא על הלוקח. והמפרשים כתבו ליישב דברי רבינו בכמה אופנים:

א. בנמוקי חיים כתב, שרבינו כתב כן רק על דרך דרוש וקבל שכו.

ב. בברכת שמעון ומקחת חיים (וי"ס) תירצו, שאברהם חשש לטענת בר מצרא לגבי שאר שדה המערה, שאותה קנה לקבורת שאר משפחתו בעתיד, ולא שייך בזה הטעם שאם ישהה יהיה בזיון למת. ואמנם תירוץ זה תלוי במחלוקת האחרונים אם יש ללוקח דין בר מצרא בחלק הנותר של השדה שלא קנה, ויש לומר שדעת רבינו כדעת הנהגי' המשפט (סי' קעה ביאורים סק"ג) שאין ללוקח דין בר מצרא בזה, וממילא אף לאחר שקנה אברהם את המערה וקבר שם את שרה, הוא לא היה בר מצרא, וחשש שיטענו השכנים שהם בר מצרא, ולכן עשה קנין באופן שלא יוכלו לטעון כן.

שהיה הדבר באזני כל באי שער עירו. ואומרו לאחוזת קבר, להיות שלא בקש ממנו אלא המערה אבל השדה עודנו עומד לזכות עפרון יש מקום לומר אליו אחרי כן שלא יחפוץ בדריסת הרגל שיעברו עליו לקבור מתים והוא לא מכרו אלא לקבור שרה ואין דריסת רגל בשדה עוד, לזה אמר לאחוזת קבר:

דין בר מצרא בקונה מן הגוי

ומה שכתב רבינו 'מדין המצר'. הנה בפרשת ויחי (להלן מט לב) הוסיף רבינו בענין זה, שאף שמבואר בגמרא (בי"מ קח:) שהקונה מן הנכרי אין בו דין בר מצרא, כיון שיכול הקונה לומר לבר מצרא 'ארי אברחי לך ממצרא', מכל מקום חשש אברהם לדין בר מצרא, לפי שדברי הגמרא אמורים באופן שהמערער הוא ישראל, שיכול לומר לו 'ארי אברחי לך ממצרד', אבל אם הם גוים לא שייך טענה זו, כיון שלא איכפת להם מזה. ולכן אמר שם יעקב 'מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חתי', שבקנין זה נתבטלה מהם טענת בר מצרא.

ובנימוקי חיים (הגר, ב"מ קטז. ד"ה בנימוקי יוסף) הקשה על דברי רבינו, שהרי מבואר בגמרא

כתב רבינו (בראשית כג ט): 'ויתן לי וגו'. דקדק לומר לשון מתנה הגם שנטל ממנו דמים כאומרו בכסף מלא, גם דקדק לומר בתוכם. הנה נתחכם אברהם לקנות המערה בסדר שאין אחריו ערעור ולהיות שרז"ל אמרו (זהר ח"א קכח) שעפרון מימיו לא ראה במערה זולת החשך והבהלה ואם כן יכול הוא לבא בטענה כשידע שהמערה יקרת הערך ואפילו לעולם חוזר הוא ואין זכות המערה מתקיים ביד אברהם לעולם. והגם שאין אונאה לקרקעות, חש אברהם לסברת הירושלמי שכתבו התוספות (קידושין מב:) שיש להם אונאה בחצי דמיהם ודוקא אונאת שתות אין להם:

עוד יש לחוש שמא יערערו אחר המכר מדין המצר או שיצא אחר כך שטר שעבוד על הקרקע ההוא ויטרפוהו מיד אברהם לזה נתחכם לתקן כל זה ואמר לשון מתנה ומכר, הכוונה בזה שיעשה אופן שיש בו שניהם והוא החליפין שיש בו מכר ויש בו מתנה שיכול להחליף מחט בגמל ואין בהם אונאה בשום אופן. ודין חליפין ישנו בקרקע ובמטלטלין אבל לא במטבעות, לזה אמרו ז"ל בבכורות

ז"ל (ג א) אמר רבי חנינא כל שקל שכתוב בתורה סלעים וכו' חוץ משקלים האמורים בעפרון שהם קנטרין עובר לסוחר פרקמטיא נפקת וכו' עכ"ל. ומעתה לא נשאר מקום לעפרון לבא בטענה. ולחששת מצר גם לחששת שעבוד עשה כל בני העיר סרסורים בדבר וממילא בטלו טענת בר מצרא, גם נתגלה כי לא היה עליה שעבוד

איזו סיבה תיתכן כדי להשקיע בייפוי ופיתוח נוי של קבר? כיצד הדבר יכול להועיל מבחינה הלכתית והיכן מצאנו בדברי האור החיים שהתייחס לכך?

תשובה מגליון קודם: פרק יח פסוק יח.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'זכרת בחיים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם. בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מצא חיים
חידה שבועית בעיון
דברי האור החיים

מחברים להיום
לשמיעת שיטורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בדור הלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

מוקצה בטעות בין השמשות האם נאסר לכל השבת

מומחה, שהגמרא מביאה שרב כהנא פסק שאדם שהעלה פירות להתייבש בגו והסיח דעתו מהם, ובשבת עלה לגגו ומצאם שיבשו עוד קודם כניסת השבת, הפירות אינם מוקצים, כי הגם שהקצה אותם להתייבש בגו והסיח דעתו מהם, הרי כעת מתברר שפירות אלו היו ראויים למאכל בבין השמשות ואינם מוקצים. [ודלא כהירושלמי (ביצה דף א.) שכתבו בדרך תימה שבדואי גם כבי האי גוונא הי מוקצה לכל השבת, והביאו הראשונים (רשב"א, תוס' ר"ד ועוד, ביצה דף ב:).]

ברש"י (שם) לא ביאר רק מצד שהפירות היו למעשה ראויים בערב שבת ורק שבעל הבית טעה, ויש ללכת אחרי המצב של הפירות ולא אחרי סילוק דעת בעל הבית, ומוקצה בטעות אינו מוקצה, אלא כתב שכל מה שבעל הבית סילק דעתו היה עד רק שיתייבשו בגו, ומעתה שהתברר שבין השמשות כבר היו יבשים והוכחו לשימוש בעל הבית שוב אין כאן מוקצה.

וכתב הפרי מגדים, שלפי זה באופן שדבר איסור לא נפל לדבר לח מותר ואסור, ושוב נפל לתוך הדבר מותר עוד מן המותר, עד שנעשה האיסור בטל בשישים, אלא שבעל הבית לא ידע מזה בבין השמשות, כיון שבעל הבית הסיח דעתו לגמרי מהתערובת שהרי אסור לבטל איסור בידיים לגמרי, אין זה דומה למעלה פירות לראש גגו, שבעל הבית יושב ומצפה שיתייבשו הפירות ליחזור ליהנות מהם.

ומטעם זה הורה גם בחכם שהורה בטעות לאיסור שאפי' ששוב חזר להתיר, כיון שבבין השמשות בעל הבית לגמרי הסיח דעתו שהרי דבר רחוק שיבוא אותו חכם או חכם אחר ויתירו, היו מוקצה לכל השבת, וכן כתב בספרו משבצות זהב (סימן תנח ס"ק טו). ולפי זה גם בנידון דידן שהבעל שאל מרב בית הכנסת שאסור לו, אפי' ששוב עיין הרב בשאלה והתיר, וגם שאל לרב שגדול ממנו שגם כן התיר, כיון שבבין השמשות בעל הבית הסיח דעת מהטשולנט שוב לא מועילה חזרת הרב להתיר, שמיגו דאתקצאי בבית השמשות אתקצאי לכולי יומא.

דעת החולקים שכל מוקצה בטעות בבין השמשות מותר לכל השבת

אלא שרבים מהפוסקים נחלקו על הכרעת הפרי מגדים, שבשו"ע (אורח חיים סימן שי ס"ד) הביא את דין הגמרא בפירות שהועלו לראש הגג והתייבשו קודם השבת שאינם מוקצה, וגם שם כתב כן הפרי מגדים (סימן שי משבצות זהב ס"ק ד). לדינא, אך העיר כי בלבוש (שם ס"ק ד) כתב כי המשך בעמ' ב'.

בשבת בראשית נערך קידוש גדול על ידי החתן בראשית כנהוג. סמוך מיד לכניסת השבת נודע לגבאי בית הכנסת כי הטשולנט מתבשל בסיר אותו הניח בצד לצורך הגעלה בגלל ספק שהתעורר לו בכשרות הסיר, הגבאי פנה מיד לרב בית הכנסת וסיפר את עיקרי העובדות וזה הורה לו כי לדעתו הסיר אסור ואין אפשרות להתיר את הטשולנט באכילה; הטשולנט נשאר על הפלטה, והרב שידע שאין שום אפשרות להתארגן להחליפו בזמן הקצר עד כניסת שבת, החליט שלא לספר לבעל האירוע - החתן בראשית - את הדבר עד דקות ספורות לפני כניסת השבת. בבוקר, לפני תחילת התפילה, קיבל הרב את החתן בראשית בשמחה גלויה ואמר לו: 'ישבתי כל הלילה ללמוד את הסוגיה ולדעתי יעתיקי בהוראתי אמש, הלכתי לפנות בוקר לבית הכנסת של הגאון רבי פלוני, פוסק מפורסם, והוא הסכים אתי שיש להתיר את הטשולנט לאכילה בלי פקפוק'. אלא שכאן התעורר ספק חדש, אולי יש בעיה של מוקצה בדבר מאכל שבשעת בין השמשות חשבו על פי הוראת רב שאסור לאכול:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

בשאלה זו כבר דן בעל הפרי מגדים' ופסק לאיסור, ומן הטעם שבשעת בין השמשות סמך הבעלים בדעתו על דברי החכם שאסר את המאכל, אך רוב הפוסקים סבורים כי בכל מקרה של מוקצה ששורשו בטעות, אינו נחשב מוקצה, ונבוא לדון במקור הדברים וההכרעה למעשה.

דעת הפרי מגדים שחכם שהורה בטעות נאסר לכל השבת

הפרי מגדים (סדר הנהגות הנשאל עם השואל סדר ראשון דין ה) דן בסופרו דומה, בערב שבת קודם בין השמשות אדם שאל על דבר מה לחכם שאסר לו, שוב אחר בין השמשות חזר החכם וראה שטעה בדינו והתיר, או שבא חכם אחר גדול ממנו והתיר, פסק הפרי מגדים דכיון שבעל הבית סמך על דברי חכם שאסרו כבר היה מוקצה בבין השמשות, ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. ולפי זה הוא הדין בנידון דידן שסמך על רב בית הכנסת שאסר, אף ששוב חזר והתיר, כיון שבבין השמשות סמך על הוראת הרב שאסר הרי שהקצה מעצמו את הדבר, ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא.

דבריו בפרי מגדים הם על פי מה שדקדק בספרו ראש יוסף (ביצה כו) בדברי רש"י (שם ד"ה

הלכה למעשה

משולחן מורנו הרב שליט"א

שריפת הפרשת חלה

יהודי שמתפרנס ממכירת מיני מאפה, כאשר לאחר שמצטבר אצלו כמויות בצק של הפרשת חלה, נוהג הוא לשרוף אותם במקום הנחת הפחמים במכשיר למנגל; שכנו שריה השריפה והנחה לא נעם לו, העירו שאין צורך לשרוף את החלה ואפשר לזרוק לפח, וכן שיתכן שמעתה אסור לו להשתמש עם המכשיר, כיון שהכלי בלע בחום את הבצק האסור; כעת הוא שואל האם אכן אסור לו להשתמש עם המכשיר, וכן כיצד עליו לנהוג מעתה, האם להמשיך לשרוף, או שאפשר לזרוק את הבצק לפח:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

החלה המופרשת נחשבת לתרומה טמאה שדינה להישרף¹, ונחלקו הראשונים האם צריך דווקא לשרוף או שניתן לאבדה מן העולם גם בדרכים אחרות.²

עד שהחלה כבר אינה ראויה לאכילה. אם רוצה לשרוף את החלה מעל גבי הרשת של הגריל (מנגל), יצטרך ללבן אחר כך את הרשת, כמו במי שצולה כבד וכן שאר בשר שלא נמלה על הרשת.⁷

ברכה על שמיעת רעמים דרך הטלפון

אדם שמשוחח עם חבריו בטלפון ושומע קול רעמים דרך קו הטלפון, האם יכול לברך: תשובת מורנו הרב שליט"א: אינו מברך.⁸

ברכת האורח בשבת קודש

המתארח בשבת בבית אחרים, האם יכול לומר את ברכת האורח בשבת, או שאסור משום שאין מבקשים בקשות בשבת: תשובת מורנו הרב שליט"א: אורח אומר ברכת האורח לבעל הבית בברכת המזון אף בשבת, שזה בכלל טופס ברכות.⁹

בדורות האחרונים יש שכתבו להקל ולאבד את החלה גם בדרכים אחרות, משום שבזמן הזה חיוב החלה הוא מדרבנן, וכן מפני החשש שטורח השריפה יביא לידי תקלה.³ בזמננו שהאשפה נשרפת במקומות רבים לאחר איסופה, יש מקום לומר שגם הנחת החלה בפח האשפה נחשבת כקיום מצוות השריפה.⁴ למרות ההיתר להקל, ראוי לכתחילה לשרוף את החלה לאחר הפרשתה, כפי שכתבו פוסקים רבים.⁵ בשעת הדחק, כשקשה לשרוף, ניתן להקל ולהפריש פחות מכזית, שכן יש אומרים שבפחות מכזית אין מצוות שריפה כלל ולתת את החלה בתוך שתי שקיות ולהניחה בפח האשפה או לקבורה באדמה.⁶ למי שבוחר לקיים את עיקר הדין ולשרוף את החלה, כפי שמבואר ברמב"ם (פיק' הלכה ט) ובשולחן ערוך (סימן שכב ס"ד), יש להיזהר מאוד בדרך השריפה, זאת משום שהחלה כתרומה טמאה, דינה ככל איסורי מאכלות והיא עלולה לאסור את הכלים, ניתן לשורפה באופן בטוח בקופסת שימורים על האש, או על המבער עצמו ללא החצובה, או בתחתית תנור ריק כשהיא עטופה היטב בנייר כסף. בכל מקרה, יש לוודא שהשריפה תהיה

1 (מנחת אלעזר ח"ב סימן עב, נטע שעשועים סימן ד, ד, שערי דעה

סימן ב, עיין גליוני הש"ס למסכת ברכות כה. ד"ה ערוה בעששית.

ראה גם אגרות משה א"ח ח"ב סימן קח) ויש שחלקו שאין

יוצאים י"ד"ח, (מנחת יצחק ח"ב סימן קנח מנחת שלמה ח"א סימן

ט) משום שהקול המגיע מהטלפון או דרך ומקול

אינו קולו של המדבר כלל, אלא קול אחר לגמרי

הנוצר על ידי זרם חשמלי, והרי זה כשומע מקול

שאינו בר חיובא.

9 ברכי יוסף (א"ח סימן קפ"ח שירב קרא סק"א).

6 (מנחת יצחק שם, ע"פ ש"ת מהר"י סאד"ר סי' שנוב),

7 (יורה דעה סימן ע סעיף ד, וראה ס"ז סק"י שאוסר אף בדיעבד).

8 כבר נודע בשערים מחלוקת הפוסקים אם אפשר

לצאת יד"ח ע"י שמיעה דרך טלפון ומיקרופון,

וכמו כן נחלקו גם לעניין אם אפשר לענות אמן על

ברכות בשמיעה באופנים אלו, אולם לעניין ברכה

אין לברך, גם משום דהוי בגדר ספק וספק ברכות

להקל. (רכובות אפרים ח"ח א"ח סימן קב אות ב.) לגבי לצאת

יד"ח שמיעת קריאת המגילה יש שנטקו שיצואים

לעומתו, דעת רוב הראשונים, ובהם התוספות (שבת

שם ד"ה כן), הרשב"א והריטב"א (שבת שם), והרמב"ם

(הל' יו"ט פ"ג ה"ח), שיש חובה לשרוף את החלה דווקא,

ולא די באיבוד בדרך אחרת.

3 הרדב"ז בתשובותיו ח"א סימן תשל"א, וראה

חזו"א דמאי סימן טו ד"ה וע"ד.

4 שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ה הערה נג.

5 חכמת אדם שערי צדק פרק יד סעי' לד, מנחת

יצחק ח"ד סי' יג

טעם שאין הפירות מוקצים משום שזה 'מוקצה בטעות', ולפי טעם זה גם אם הקצה דעתו מהתערבות בטעות שלא ידע שכבר התרבה ההיתר על האיסור בשישים, זה 'מוקצה בטעות' ומותר, וסיים דבריו בצריך עיון. וכדברי הלוש כן כתבו גם בעולת השבת (שם ס"ק ה), ערוך השלחן (שם ס"ק ו), והלבושי שרד (שם ס"ק ד). [אמנם בשולחן ערוך הרב (שם ס"ק ה) ובמשנה ברורה (שם ס"ק ז) נקטו בלשון רש"י.]

גם בשפת אמת (שבת מו: ד"ה תא שמע נשאלין) הקשה, כי מאחר והחכם עוקר את הנדר למפרע נמצא כי בבין השמשות הדבר היה מותר ולא הוקצה כלל, וכתב כדבר פשוט שבוודאי אם יטעה אדם בבית השמשות לסבור שדבר מה אסור בשימוש ושוב יתברר לו התירו של דבר זה, אינו נעשה מוקצה לכל השבת, והוא הדין בנדר מאחר והותר למפרע אינו מוקצה אלא בטעות. וכן כתב בחזון איש (שבת סימן מט ס"ק יג) בהדיא לדגא כי הטועה לסבור על דבר מה שהוא אסור ונתגלה שהוא מותר, אינו מוקצה לכל השבת.

וכן פסק בשמירת שבת כהלכתה (פרק כב אות יט-ט) שכל מוקצה בטעות אינו מוקצה לכל השבת. ובשם הגרש"ז אויערבאך כתב (הערה שם ס"ק לה) שאין לדייק כהפרי מגדים מדברי רש"י להתיר רק ביושב ומצפה שהפירות ייתבשו, אלא גם בכל מוקצה בטעות מותר, וכל כוונת דברי רש"י רק לומר כי מאחר וההקצה של הפירות הייתה רק מחמת סיבה, אם מתברר שהסיבה אינה קיימת אין כאן הקצאה, והוא הדין שאם הקצה רק מחמת איסור ונתברר שאין איסור אין כאן הקצאה. וכן נקטו לעיקר בארחות שבת (פרק יט ס"ק רכז ובהערה שם ס"ק שח).

עוד אמר הגרש"ז אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה פרק כב הערה לח) לחלק שגם לדעת הפרי מגדים כל שנאסר הוא דווקא באופן שבתחילה הקצה דעתו שלא בטעות, שהרי נפל דבר איסור אל תוך ההיתר ונדחה משימוש באמת, ושוב אין להתיר רק כאשר ראש היה יושב ומצפה להיתר, אבל אם טעה לסבור שדבר מה אסור, ושוב ראה שטעה והוא היתר, גם לדעת הפרי מגדים הכל כאן טענה ואין כאן דיחוי והקצאה. ולפי זה בנידון דידן גם לדעת הפרי מגדים מותר שהרי הרב טעה בהוראתו, אלא שיש לעיין כי בפרי מגדים שהבאנו בתחילה (סדר הנהגות הנשאל עם השואל סדר ראשון דין ה) בפירוש דן באופן של טעות בהוראה אסור. ודוחק לחלק באופן שהחכם אסר ואחר כך התיר, שבשעה שהחכם אסר הרי במציאות כעת הוא אסור.

דיק דברי הראשונים בנידון

רש"י כתב שמקור דבריו בספר שאילתות דרב אחאי גאון, אמנם המעיין שם (בשלח סוף שאילתא מז) נוכח שלכאורה בשאילתות כתב ממש הפך דעת רש"י, שביאר את מהות ספק הגמרא האם יש לאסור את הפירות שיבשו משום שיש ללכת אחרי דעתו של האדם והוא הקצה דעתו, או אחרי המאכל שהוא מוכן לשימוש, ורב כהנא פסק שהמוקצה נקבע לפי מצב המאכל והרי הפירות כבר התייבשו. והיינו שיש ללכת אחרי המציאות שאינו מוקצה, ולא אחרי דעת האדם.

אבל רש"י בדבריו לא הסתפק בזה שהמציאות היא שהמאכל אינו מוקצה, ונתן טעם שדעת האדם התנתה מראש את ההקצה במצב המאכל, ובמצב זה לא הקצה, ולכן אפי' שאינו יודע את מצב המאכל הולכים אחרי עיקר דעת האדם. אך מחמת רש"י עצמו מעיד שדבריו הם על פי ספר השאילתות יש ליישב הדברים זה עם זה, שהרי בוודאי שאדם יכול להקצות גם דבר הראוי לשימוש ולייחוד לסחורה והוא נעשה מוקצה, רק שעיקר החידוש של השאילתות הוא שהמוקצה לא נקבע לפי מה שהקצה בפועל מחמת טעותו, אלא לפי עיקר דעתו להקצות, והרי אין דעתו להקצות פירות מוכנים.

וכן מבואר במאירי (שם ד"ה היה) שנקט בלשונות השאילתות ורש"י ומוכח שהכל ענין אחד, וזה לשונו: 'כלומר שלא בדקוהו מבעוד יום, ולמחר רואים שיבש ומכרים בו שמאמול יבש, מותר דבתר אוכלא אזלינן ולא בתרי דעתא דגברא, דאנן סודי דגברי כיון דפריי חזו דעתיה עלויה'. וכלשון רש"י מצינו גם בתוס' הרא"ש (שם).

ולמבואר בשאילתות ברש"י ובמאירי ההיתר משום שמוקצה אינו נקבע לפי טעות המקצה שהקצה דבר מה משימוש, אלא לפי עיקר דעתו להקצות דבר שאינו ראוי והרי דבר זה ראוי, או לפי עיקר דעתו להקצות דבר אסור, והרי דבר זה מותר. אבל הפרי מגדים למד שההיתר משום שדעת המקצה מראש רק עד שייבש והרי כבר ייבש, אבל הקצה מחמת איסור שלא עומד לחזור להיתרו הקצה בלי הגבלה, ולכן אפי' שחזר להיתרו שוב אינו ניתר עד שיחזור וייחדו לשימוש.

הרשב"א בסוגיא (שם ד"ה אי דחזו) הקשה, מדוע תמרים שנדחו לסחורה מוקצים משימוש עד שיקצה אותם בחזרה לשימוש, והפירות שנדחו להתייבש בגג אין צריכים שיקצה אותם בחזרה לשימוש, ויישב שתמרים שהוקצו לסחורה הוקצו משימוש לעולם, אבל הפירות שהועלו לגג לא הוקצו מתחילה אלא עד שיתייבשו, ולכן מעתה שייבשו שוב אינם מוקצים. ומשמע כדעת הפרי מגדים שמה שמראש ידע שהפירות עתידים לחזור לשימוש הוא קולא, אלא שהרשב"א השתמש בקולא זו לגבי שלכן אין צריכים לחזור ולייחד את הפירות בפירוש ככפירות שהוקצו לסחורה, ואפשר שבנקודה זו הכל מודים שמוקצה שיש לו מראש גבול אינו צריך ייחוד מחדש, אבל ברשב"א לא כתב כהפרי מגדים שטעם ההיתר באופן שהם על הגג והוא לא ידע שהם כבר התייבשו משום שמראש הקצה עד שיתייבשו, ואפשר שבוה סבר שההיתר משום שזה מוקצה בטעות וגם בכל שאר הטעויות המוקצה יהיה מותר. וכדברי הרשב"א הנוכרים כתב בספר אהל מועד (מחראשונים, עשר השבת דרך י נתיב ב) עיי"ש.

וכעין סברת הפרי מגדים מצינו גם ברבינו תם (ספר הישר תשובות סימן ז) שהקשה, מפני מה מכבדות של תמרים שלא היו ידוע שיפלו ויכשרו בשבת נחשבים מוקצים, והפירות שיבשו בלי שיהיה ידוע זאת מראש אינם נחשבים כמוקצים. ויישב, כי הפירות הוקצו משימוש בידי אדם, ומה שמוקצה בידי האדם נחשבים תלוי בדעתו והרי כבר מתחילה דעתו עליהם לשעה שיתייבשו, אבל המכבדות המחבורות לדקל שהוקצו מחמת המציאות שיש בהם איסור, אין ההקצה תלוי בשום דעת כדי שנאמר שאחרי כלות האיסור תבטל ההקצאה. וזה כדעת הפרי מגדים שסיבת ההיתר לפי שהוקצה מראש לעד שייבש, אבל לדעת הפרי מגדים ההיתר זה שייך גם בדבר שנאסר מחמת איסור, כאשר בעל הבית יודע שהאיסור עתיד להתבטל ודעתו עליו, אבל לדעת רבינו תם כל דבר שנאסר מחמת איסור אינו תלוי בדעת בעל הבית.

הלכה:

א. הכרעת רוב הפוסקים, שכל שהוקצה בטעות, בין טעות בדין ובין טעות במציאות, הולכים אחרי עיקר כוונתו, והרי אין כוונתו להקצות דבר זה המותר והראוי. ולדא כהפרי מגדים שהתיר דווקא כאשר הקצה מראש לעד שיתייבשו הפירות, ובמקום שהדבר גורם צער גדול הוא שעת הדחק ויש להקל. ב. גם לדעת הפרי מגדים שאסר, האיסור הוא רק באופן שהרב הכריע לאיסור, אך במקרה שבבין השמשות היה הדבר מוטל בספק לפתחו של הרב, ורק לאחר כניסת השבת התיר הרב את המאכל, לא נחשב המאכל למוקצה, כי לא היה 'היסח הדעת' נגור ממנו. ג. כך הדין בפירות שהניח לייבש ולא ידע מה מצבם בכניסת השבת, שאינו מסיח דעתו לגמרי מהם, ולכן אם התברר בשבת שכבר בבין השמשות היו הפירות יבשים מותר לאכלם בשבת.

בשיר וקול תודה נפצה ברננה, בתוך ומחול וצלצלי מגנינה
לעת משוש כי יבוא ובהגיע שמחת בי הילולא זו החתונה
בבית הגדול בו גדלים אילנות מלבלבים פורחים כשושנה
מן באר ישראל ומימי הזכים ישקו העדרים עדת מי מנה
וקול תודה מהדהד בהיכל בנעימה בכל עת ועונה
צורבים יודעי ש"ס הוגי שעשועות בידיעת התורה עדות נאמנה
רננים מובהקים ויושבי מדין דבר הלכה משיבים מענה
ונשמע פתגם בתשובות ערוכות בהשכל ותבונה
מכתלי ההוראה ומתלי בית דינא
הכל יוצאין ונמשכין בשיר לקראת האי חתנא
המוכרת והמצוין בכל מידה נכונה
בנו יקידו של מורדנו הרב שליט"א
החתן המופלג יהודה אריה לייב פומדנץ שליט"א
ע"ג נת הרב החסיד רבי שמואל רפאל יודקביץ שליט"א
למולא טבא ולגריא יאה בשעה טובה ומריצלת
תקף לתלמיד חכם ברכה, בהלל והודאה ובשיר ושבחה
לעדי עד יבנה זה הבית, בנים ובני בנים כשתלי זית
יגדלו ויצמחו לנו ולתפארת, בבריאות איתנה כבוד ואדרת
שמחה ונחת מתוך נהורא מעליא, ושלא תמוש התורה מתוך האכסניא
מעתה ועד עולם אמן
המאחלים בלב עמוק
חכמי ורבני כוללי דיניות, הוראה ויודעי ש"ס

- הרב אבדום מרדכי אשש
- הרב יודיה וסקל
- הרב שאול משה טייטלבוים
- הרב יצחק שלמה זלמן קאן
- הרב שמואל מנחם בל
- הרב בני לייבוויץ
- הרב אליהו סליל
- הרב יודיה זרם מוסקין
- הרב ישראל נטעם
- הרב ישראל מאיר בל
- הרב פנחס מנחם מנל
- הרב יעקב פנקיץ
- הרב ראובן קופץ
- הרב שלמה זרם חומסקי
- הרב ישראל אהרן
- הרב ישראל שטרנפלד
- הרב דוד קיימאן
- הרב יהודה אפרתי
- הרב נטעם מרדכי איבל
- הרב אבדום שלום מייקוביץ
- הרב אבדום נטעם
- הרב יודיה ורבינו
- הרב אבדום מרדכי פומדנץ
- הרב משה ורבינו
- הרב אבדום מרדכי פומדנץ
- הרב רפאל יודקביץ
- הרב יוסף ארבי
- הרב פנחס מנחם מלייטניק
- הרב ישראל פנחס בדין
- הרב בצלאל נוסלד
- הרב פנחס מנחם בנין
- הרב ארזן יעריה נטעם
- הרב מנחם מרדכי לנקאף
- הרב יוסף ינון
- הרב פנחס מנחם לייבוויץ
- הרב משה ארזן מנחם מרדכי
- הרב שמואל מלח
- הרב אליעזר ליפמן צישנבוים
- הרב בנין פנחס מנחם ריכטר
- הרב פנחס מנחם רובי
- הרב שמואל ארזן ריגל
- הרב אבדום נטעם
- הרב אבדום מרדכי פומדנץ
- הרב משה ורבינו
- הרב אבדום מרדכי פומדנץ
- הרב רפאל יודקביץ
- הרב יוסף ארבי
- הרב פנחס מנחם בנין
- הרב בצלאל נוסלד
- הרב פנחס מנחם בנין
- הרב ארזן יעריה נטעם
- הרב מנחם מרדכי לנקאף
- הרב יוסף ינון
- הרב פנחס מנחם לייבוויץ
- הרב משה ארזן מנחם מרדכי
- הרב שמואל מלח
- הרב אליעזר ליפמן צישנבוים
- הרב בנין פנחס מנחם ריכטר
- הרב פנחס מנחם רובי
- הרב שמואל ארזן ריגל

חשש ריבית בהשכרת חפצים
עם צ'ק לאחריות נזק

כשמוזג האויר בקיץ מתחמם ומטפס גם מצב רוחו של יעקב, שכן יעקב זה הינו מתקין מוגנים מקצועי ביותר, ויעידו על כך שלל לקוחותיו בעבר ובהווה. באחד מימי הקיץ הלוהטים בעודו קודח בועת אפי בקיר בטון שבר, לפתע חייב המכשיר הוותיק, והוא נזקק בדחיפות למכשיר חילופי, לאתגר התקשר לידו וביקש ממנו שישכיר לו מכשיר דומה לחודשיים. ידיו נענה לעומתו: 'יש לי מכשיר חדש מהאריזה, ואם תפקיד בידי צ'ק על מלאו שווי למקרה של נזק אשכיר אותו לך 200 ש"ח לחודש. מתקין המזגנים שגם יודע ספר היה נענה מיד: 'אם אתה מחייב אותי מראש לשלם במקרה אונס כפי שוויו עכשיו הרי שאין כאן שכירות אלא הלוואה, ואסור לשלם שכירות משום ריבית. טען החבר להגנתו 'כרגע אין כאן אלא שכירות, ורק במקרה נזק תשלם'. מי מבין שניהם צודק?

תשובה: כתוב בגמרא (ב"מ טו): שמותר להשכיר פרה לחברו ולשום את שווייה, ובמקרה של נזק או אונס ישלם את שווייה. ונחלקו הראשונים בטעם ההיתר ומדוע אין זה נחשב כהלוואה. לדעת רש"י: ההיתר הוא כיון שכאשר מחזיר אותה בחיים אינו משלם את ההפרש במקרה שירד מחירה. שמשלם את רותה הבהמה או הכחשיה די בכך שהזולא על בעה"ב כדי להתיר ולהחשיב זאת כשכירות, ותוס' פליגי על רש"י וס"ל שאין די בכך אלא צריך גם שאם יהיה בה פחת לא ישלם זאת השוכר. וכמו לגבי דוגמא נוספת שהגמרא מביאה (דף ע.) שהיו נוהגים שכשעשה משכירים דוד של נחושת היו שוקלים אותו והיו משלמים אם נפתח ממשקלו, ומדגישה הגמרא שאין היתר לעשות אא"כ הבעה"ב מקבל עליו את מה שהדוד נשרף ושווה פחות ע"י" (ובישוב שיטת רש"י מקושיא זאת עיין במנח"א סימן לב).

כמו כן נחלקו הראשונים אם כונתה הגמרא כפשוטו שבמקרה נזק או אונס משלם כפי שוויה בשעת השכירות, וכך היא דעת הרמב"ם ורש"י. ולדעת הרמב"ן אסור לשלם בשעת השכירות משום שאם ישלם בשעת השכירות הרי זה סותר את ההיתר. מפני שבכך מוכיח שעד עכשיו ג"כ היתה ברשות השוכר והרי זה כהלוואה.

הלכה, הרמ"א (סימן קעו ס"ג) פוסק כרמב"ן וכתוס' שצריך שיהיה הפחת גם בעודה קיימת על המשכיר וכן צריך שהתשלום יהיה לפי שוויה בשעת מיתה, והמחבר שם מעתיק את דבר הרמב"ם, שמותר גם אם התשלום מחושב לפי שעת השכירות. ובעניין הפחת, ביאר המ"מ בדבריו והעתיקו ש"ך שהפחת כשמחזירה בעין מוטל המשכיר ואסור שהשוכר ישלם אותו. וא"כ יוצא שלכו"ע אסור שהשוכר את מה שנפחת ומתבלה ע"י השימוש כשמחזיר את הכלי בשלמותו וכשנשבר נחלקו אם מותר לשלם כפי שוויו בשעת השכירות, או שצריך לחלק את התשלום לפי שבו בשעת הנזק, וכמו"כ נחלקו בכך האחרונים אחר השו"ע לדעת השו"ע הרב טוב להחמיר לשלם כשעת הנזק. והחכמ"א נוטה להקל בזה ומביא שיש אומרים שצריך לשלם כשעת מיתה.

העולה לדינא:

- המשכיר חפץ לחבירו ורוצה לקחת צ'ק למקרה של נזק, לכתחילה אין לקחת צ'ק לפי שוויו בשעת השכירות, ובוודאי שאין לשלם את מה ששווה פחות בגלל השימוש כשמחזירו שלם. ב. בדיעבד כשלקח צ'ק לפי שוויו בשעת השכירות ושילם שכירות, אינו יכול לתבוע את המשכיר החוזיר את השכירות. ג. יש אפשרות נוספת שהמשכיר לא יקבל את דמי השכירות, ואז יוכל לתבוע שישלם לו דמיו כשעת השכירות (ה"ד).

מי ששתה לאחר ברכת המזון האם מתחייב לברך שוב

בשעה טובה ומאוחרת הסתיים האירוע החגיגי. עם סיום הסעודה הדשנה, בירכו הנאספים ברכת המזון והתפזרו לבתיהם. משום מה, דווקא לאחר ברכת המזון נתקף ראובן בתחושת צימאון, והרגיש כי גרונו מיובש לחלוטין, והוא מיהר אל הברז הקרוב, כדי לגמוע מלא לוגמיו מים צוננים, ולנטרל את תחושת המחנק הנוראה שאפפה אותו. לאחר שבירך בכונה, מילא את גרונו והרווה את צמאונו, נתייבשה דעתו, והוא נטל כיסא והתיישב בירכתי האולם, לפתע הכתה במוחו מחשבה: רגע, האם שתייה מיידית אחרי ברכת המזון אינה מעוררת ספק לגבי הברכה שבירך, מצפוננו של ראובן לא נתן לו מנוח, והוא פנה אל הרב, כדי לדעת מה עליו לעשות כעת:

תשובה:

אכן, בנוגע לחיוב ברכת המזון, כתב הרמ"א (שו"ע או"ח סי' קצז ס"ד), יש אומרים שאינו חייב לברך מדאורייתא אם לא שתה והוא תאב לשתות. עכ"ל.

ולאור דבריו, בנידון שלפנינו, צריך לברר מה עשה אלישע לפני ברכת המזון. כלומר, אם שתה לאחר האכילה לפני ברכת המזון, גם אם אחרי ברכת המזון התעורר לו צורך חדש בשתייה, אינו צריך לברך ברכת המזון שוב, נפשו שכבר נפטרה ונתחייב בברכת המזון מן התורה, ופשוט שכבר נפטרה בברכתו זו ואין השתיה מביאה חיוב נוסף. אבל אם לא שתה אחר אכילתו, שבאופן זה לא נתחייב (לשתייה הנ"ל) בברכת המזון מן התורה, שהרי "ואכלת ושבעת וברכת", "ושבעת" זו שתייה, אלא רק מדרבנן (מ"ב שם סק"ה), ולאחר שבירך שתה, לכאורה מתחייב כעת (כל עוד הוא שבע) בברכת המזון מדאורייתא.

אך יש לסייג, שהנה במשנה ברורה (שם סק"ו) כתב, דאם אינו תאב לשתות לכולי עלמא חייב מדאורייתא אף בלי שתייה. עכ"ל. ומכאן, שאם בשעה שבירך לא היה צמא ולא הרגיש צורך לשתות, ורק אחרי שבירך הרגיש פתאום שהוא צמא, אין שתייה זו מחייבתו לברך שוב, שהרי ברכת המזון שבירך כבר היה מחייב בה מן התורה. כך, שכל הספק הוא רק באופן שהיה צמא כבר לפני שבירך, ולא שתה אז אלא רק אחר שבירך, שאז לכאורה לשיטה זו מתחייב כעת בברכת המזון מן התורה.

ודין זה אינו רק משמעות דברי הרמ"א, אלא ביאור הלכה מפורש (סי' קפ"ד ד"ה בכיות), שכן כתב שם המ"ב: ודע עוד, דאף לשיטת הפוסקים דבעינן שביעה ממש, מ"מ בחולה או זקן או שכבר אכל מקודם והוא שבע ע"י כזית או בכביצה, לכו"ע מחויב מן התורה לברך כיון שזמ"מ הוא שבע (רדב"ן, מובא בע"ת), ומלשון הרדב"ן משמע לכאורה, דאם כבר אכל איזה דבר וסיים שביעתו ע"י אכילת כזית פת, מהני לחיוב מן התורה, דאי מיירי שאכל מקודם ג"כ פת פשיטא דחייב. אך יש לדחות, ומיירי שאכל פת מקודם לזה ובירך ברכת המזון, ומ"מ הוא חייב עתה מן התורה לברך, כיון שעכ"פ הוא שבע ממידי דיוין, וגם בלי זה אפשר לומר שאי אפשר לפטור מן התורה על ידי ברכת המזון שבירך מתחלה, שהרי אז היה פטור מן התורה. עכ"ד.

משמע מדבריו שמי שבירך ברכת המזון בשעה שלא היה שבע, שזה אומר שלא היה חייב לברך אלא מדרבנן, ושוב חזר ואכל כזית או יותר ושב, מתחייב לברך שוב, מן התורה, משני טעמים: א. היות ועכשיו שבע מכזית, אם כי כבר אכל הרבה לפני כן, נתחייב מן התורה, וכדין זקן או חולה שמעבים מאכילה מועטת. ב. אכילתו של עכשיו מצטרפת לסעודה שקדמה לה, לשיעור שביעה, ואף שבירך ביניהם, הרי ע"פ תורה לא היה חייב בברכה זו כי לא היה שבע אז ולא מתחשבים בברכה זו כלל.

מאותו הטעם, מי ששתה אחר שבירך, שכשבירך לא היה חייב מן התורה (למ"ד "ושבעת" זו שתייה), שתייתו מצטרפת לאכילתו לחיוב בברכת המזון מדאורייתא. ואמנם, על פי דברי הביה"ל, כתב הג"ר יוסף שלום אלישיב (קובץ תשובות ח"א כ"ב), שלכאורה יחול עליו כעת חיוב ברכת המזון מן התורה.

אמנם שיטת המרדכי הנ"ל, שגם הרמ"א הביאה רק בשם "יש אומרים", יחידאה היא (או נדברו ה"י סי' כב). ואם כי לכתחילה ראוי לשתות קודם שיברך, עכ"פ מעט, למעשה אף אם לא שתה כלל אין לו לברך, וכמו שפסק החזון איש (או"ח סי' ק"ב) שאין אדם מתחייב ברכת המזון מן התורה אלא ששכח שיעור שביעה בסעודה אחת. כן יש להכריע גם באופן זה שלפנינו, שהשתיה לא היתה באותה סעודה עם האוכל, שלא התחייב

ליבון הלכתא

קעת מן התורה, ופשיטא שאין לו לברך שנית ברכת המזון מספק (ומדרבנן).

וכן הכריע להלכה ה"שפת אמת" (מכתבי תורה סי' לד), בתשובתו לבנו ה"אמרי אמת", שהסתפק במי שאכל פחות מכדי שביעה ובירך ואכל שוב ושב, אם נתחייב לברך מן התורה. וכתב שבכל אופן כבר יצא בברכה שבירך. כי למרות שמדאורייתא אינו חייב לברך אלא אם שבע, אין הכוונה שרק מדברי חז"ל הוא מחוייב לברך ומן התורה ברכתו אינה ברכה, אלא שמן התורה לא נתחייב להודות כל זמן שלא שבע לגמרי, ולדעה אחת, כל שהוא צמא מחמת אכילתו אי"ז נחשב שביעה שיתחייב לברך. אבל אם כבר בירך, אף שעדיין לא התחייב, ברכתו ברכה אף מדאורייתא. וגם מן התורה יוצא בברכה זו, ואף אם יאכל או ישתי עוד לאחריה לא יתחייב מדאורייתא לברך שוב. עכ"ד.

סברת השפת אמת פשוטה וקלה להבנה (ראה גם פסקי תשובות סי' קפ"ד אות טו): גם אם מי שאכל פחות משיעור המחוייב מן התורה לא נתחייב מן התורה לברך, עדיין מותר לו לברך, ואם בירך - בוודאי שפטר את אכילתו זו (שהרי התורה לא אסרה לברך על שיעור כזה, רק לא חייבה זאת), ואם אחר כך אוכל שוב - אין שום קשר בין אכילה זו לאכילה הקודמת שאותה כבר "תיקן" ופטר בברכתו, ובכך יצר ניתוק והפסקה גמורה בין שתי האכילות.

וגם מדבריו משמע, שאין בעיה לשתות אחרי ברכת המזון אם אכל ושב, וכמו שדייקנו לעיל מדברי המ"ב (סי' קצז הנ"ל). ויש לציין שהביאור הלכה הנ"ל, מתבסס על לשון הרדב"ן, וכבר העירו (ר"ב וידסלבסקי, לקט הלכה ח"ד עמ' קפג) שאין אלו דברי הרדב"ן אלא דברי השואל בשו"ת הרדב"ן ז"ל, והרדב"ן עצמו אינו כותב אלא רק שכל אחד ששבע חייב בברכת המזון מן התורה ואפילו אכל מעט. וידוע שאין מביאים ראיה מלשונות של שואלים. ואמנם מלשון הביאור הלכה משמע שלא ראה הרדב"ן במקורו, כי מביאו בשם ה"שערי תשובה" (שמצטט אותו מה"ברכי יוסף", וכנראה שגם הוא, בעל ה"שערי תשובה", לא ראה את דבריו במקור).

[שוב ראיתי להרב שערי הברכה (מהדו"ח פרק ו הערות ב ו) שהאר"ך בזה, והביא (סוף עמ' קיד ותחילת עמ' קטו) את דברי הבה"ל הנ"ל כהלכה למעשה, ואח"כ דן באוכל דברים אחרים ואחרים פת אם חייב לברך. ולא הזכיר שם שהשפת אמת והחזון איש חלקו על הבה"ל וכאמור, וכן שדברי הביאור הלכה מבוססים על דעת הרדב"ן (בטעות, שכאמור, זו דעת השואל, הרדב"ן לכאורה חולק על זה). אך אח"כ מוסיף שה"צ"ץ אליעזר" (ח"ב סי' ק"ז) דן בזה ופוסק ש"אף אם שבע לאחר בהמ"ז באכילת פחות מכזית, מ"מ אינו חייב לברך שוב בהמ"ז אף אם אכל את הפת שהשלימה לחיוב שביעה בתוך כדא"פ מאכילת הכזית הראשון, כיון שאין כאן אכילת כזית נדצ"ל: כדי שביעה המחייבת בהמ"ז" כ"לומר: ה"צ"ץ אליעזר" פוסק הדין מבאיור הלכה. ואח"כ רומז בקיצור נמרץ לדברי השפת אמת, בזה"ל: "שור" שכבר קדם לדון בכך בס' מכתבי תורה. עכ"ד. ולפי מה שנתבאר כאן, דעת השפ"א והחזון איש להלכה ולמעשה אינה כהביה"ל, אלא כמו שפסק ה"צ"ץ אליעזר", שלא לחזור ולברך שוב].

העולה לדינא:

- סיים סעודתו ושתה לפני ברכת המזון, גם אם אחרי ברכת המזון היה צמא ושתה, אינו צריך לברך שוב ברכת המזון.
- לא שתה אחר אכילתו, ובירך בעודו צמא, ואחר כך שתה, נחלקו הפוסקים, והכרעת רוב האחרונים שלא יחזור ויברך (אמנם לכתחילה ראוי לשתות לפני ברכת המזון, אם הוא צמא - לכו"ע, וגם אם אינו צמא - כדי לצאת יד"ח הדעה שאין חיוב ברכת המזון מן התורה אלא אחרי ששתה).
- סיים לאכול ולא היה צמא כלל ובירך ברכת המזון, ואחר כך נתעורר לו צימאון ושתה, לכל הדעות אינו צריך לחזור ולברך.
- בירך ברכת המזון ולא היה צמא בשעה שבירך, וכל שכן אם שתה קודם שבירך, רשאי לכתחילה לשתות לצמאון, אפילו מיד אחרי שסיים לברך, ללא כל חשש.
- אכל פחות משיעור מדאורייתא ובירך ואח"כ הוסיף לאכול, וביאור הלכה מצדד (ע"פ הרדב"ן) להחמיר שיברך שוב ברכת המזון, ולמעשה הכרעת האחרונים שלא לברך שוב. ולכתחילה ראוי להימנע מלהיכנס למצב כזה, ולברך ברכת המזון רק אחרי שאכל שיעור מדאורייתא.

בליל שבת לאחר הסעודה יצאו כמה מבני החבורה לטייל ולשאוף אויר ברחובות הירושלמיים הקרירים. באמצע הדרך כאשר עברו ברחוב מלכי ישראל אמר אחד לחברו שיסתכל בצד שם בחלון הראוה עומד בגד יפה המתאים לקנותו לחתונת אחיו, ובאותו זמן בחור אחר רוצה לגשת לחלון הראוה של חנות ספרים לראות את הש"ס פנינים החדש ולבדוק מה מחירו; השאלה היא, האם מותר להסתכל בחלונות ראוה בשבת קודש כדי לקנותם לאחר השבת:

תשובה: הנה בגמרא (עירובין לה:): לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה, כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד. ורש"י [ד"ה מוכחא מילתא] מסביר וז"ל: במאי בעי בשדהו אם לא לידע מה היא צריכה ורחמנא אמר ממצוא חפצך וכן בפתח המדינה אבל חוץ לעיר עד התחום לא מוכחא מילתא דל ערובי לצורך מחר קאזיל ולא מסקי אינשי אידעתיהו אלא צורבא מרבנן הוא אמרינה שמעתי משכחיה שמהרהר בה ואין דעתו עליו ע"כ.

והנה בגמרא (שבת קג.) מביאה המשנה אין מחשיכין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות, משמע מזה דרך לילך עד סוף התחום אסור אבל בתוך התחום מותר להחשיך ולראות דברים שצריך לעשות בחול, וזה סותר למה שכתוב בעירובין דאפלו בתוך שדהו אסור להיכנס לראות מה צריך לעשות שם בחול, ומתרגם שם תוספות הרא"ש וז"ל: וי"ל דהתם מי נכרא מילתא טפי דהנכנס לתוך שדהו לפקח על צריכה הוא נכנס וכן מת' תוספות (קג:) וכן מתרגם הרמב"ן שם.

ויוצא מזה בכל האיסור של ממצוא חפצך, שאסור לעסוק בחפציו בשבת הוא רק אם ניכר ממעשיו לכל שעוסק בשבת, אבל אם לא ניכר ממעשיו שעוסק בחפציו בשבת מותר לו לעסוק בזה, וכך נפסק בשו"ע (סימן שו"א) ממצוא חפצך חפצים אסורים אפי' דבר שאינו עושה שום מלאכה כגון שמעיין בנכסיו לראות מה צריך למחר, ובסימן ש"ז (ט"ו) פוסק המחבר מותר להחשיך לתלוש פירות ועשבים מגינתו וחרבתו שבתוך התחום ולא אסור להחשיך אלא בסוף התחום משום דמינכרא מינתא ומבאר שם המג"א דלא דמי למה שכ' בסימן ש"ו ס"א דהתם הוא תוך שדהו שהיה צריכה לחרוש ולעבוד דמינכרא מינתא ע"כ, וכן פוסק בשו"ע הרב וז"ל: והוא בענין שניכר שמתכוין אבל אם הוא בענין שאין הדבר ניכר שמתכוין לחפצים האסורים אלא לחפצים המותרים הרי זה מותר ע"כ:

ובנידון דידן נחלקו האחרונים אם להסתכל בחלון ראוה בשבת ניכר ממעשיו שמתכוין לחפצים האסורים בשבת או לא ניכר שמתכוין לחפצים האסורים בשבת, הגרש"י אירבאך (שולחן שלמה א) פוסק דמותר וז"ל: מותר להסתכל בסחורה המוצגת בחלון ראוה גם אם כונתו לחפש מה לקנות אחרי זאת השבת, דלעמוד שם ולהסתכל סתם מותר שהרי נהנים מזה ותו לא מינכרא מילתא, אבל הגר"ש אלישיב חולק עליו ואוסר, דסובר כיון שעיקר החלון ראוה נעשה לצורך קניית הסחורה וחפציו, ומי שמסתכל בו על דעת כן הוא והוי בכלל מינכרא מילתא כיון שסתמו לכך ולא הותר רק לטייל בדרך טיולו.

וכל זה רק מעיקר הדין אבל מצוה מן המובחר לכו"ע להרהר בעסקי בשבת כמבואר בשו"ע סימן ש"ו ס"ט, ולצורך מצוה מותר לכו"ע כמבואר בשו"ע סימן ש"ו ס"ג, לפי"ז יוצא לדינא דבחלון ראוה של בגדים נכנס במחלוקת דלעיל, אבל בחלון ראוה של ספרים מותר להסתכל בו כיון דהוי לצורך מצוה, ולבדוק מחירים אסור בכל גוונא כיון דהוי שטרי הדיוטות:

העולה לדינא:

- נחלקו הפוסקים האם העמידה בחלון ראוה ניכרת שהיא כדי לקנות לאחר השבת ולכן הדבר אסור משום 'ממצוא חפצך', או שאינו ניכר ומותר.
 - לכתחילה וודאי מצווה מן המובחר שלא להרהר בעסקי בשבת כלל.
- ולצורך חפצי מצווה מותר. ג. לבדוק מחירים בכל אופן אסור משום 'שטרי הדיוטות'.

להכניס בשבת מאוורר הנמצא בחצר שלא יתקלקל בגשם

בשבת קודש חול המועד סוכות בעיר הגדולה לונדון, התחילו לרדת - ללא שום תחזית והתרעה מוקדמת - גשמים עזים ומרובים. מכיוון שלא היו מוכנים לזה, נוצר מצב שהרבה נתקעו עם מכשירים חשמליים בסוכה, וחששו שיתקלקלו המנועים. רצו היהודים תחת הגשם החזק לרבנים לשאול האם מותר להכניס את המאוורר לתוך הבית, ולהצילו כדי שלא יתקלקל, ואז יוכל להשתמש איתם שוב בסוכה כשיעבור ענני הגשם. ואחר עיון הדברים וביורור נביא את פסק ההלכה בעניין זה:

תשובה: בעניין כלים חשמליים דנו הפוסקים בהרחבה במוקצה שבו, ועיין באגרות משה (ה"א סימן מט) שמחלק בין שני סוגי מכשירים: במכשיר שמפעילים אותו אחת לימים רבים כמו שעון, שמכניסים בו בטרייה אחת לשנה, דינו ככלי שמלאכתו להיות, אך כלים אשר בסדר שימושם בכל עת שמוסיימים את השימוש בהם, מנתקים הזרם מהם ע"י כפתור או משיכת השקע מהתקע, ככה"ג נידון ככלי שמלאכתו לאיסור, וכן היא מסקנת רבים מהפוסקים.

והנה בדין של כלי שמלאכתו לאיסור נפסק בשו"ע (סימן שח ס"ג) שמותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו אך מחמה לצל ושלא יגב ולא יפסד אסור. ולפי"ז כאן שרוצה להציל המאוורר כדי שלא יפסד יהיה אסור.

אך בענייניו קל יותר, מכיוון שבעצם סיבת טלטולו הוא, כי רוצה להשתמש בהם בעצם יום השבת לגופו של המאוורר, וא"כ למרות שעכשיו מצילו מחמה לצל, אך יחד עם זה הוא מטלטלו לצורך גופו לאחר זמן, ואולי יש להחמיר בכה"ג.

אולם במשנה ברורה (שם סק"א) כתב לגבי כלי שמלאכתו להיות שמותר לטלטלו לצורך אבל שלא לצורך כלל אסור, וז"ל "היינו אם כל היום לא יצרכנו כלל אבל אם יצטרך לו באותו יום והוא מטלטלו כדי שיהא מוכן לו בשעתו שרי" עכ"ל, ומשמע שלא הותר כן אלא בכלי שמלאכתו להיות אבל לא בכלי שמלאכתו לאיסור.

ובעצם הסברא מדוע אסור בכלי שמלאכתו לאיסור, כתב בנחלת ישראל (עמ' קנו) דע"י מה שמטלטלו לפני שצריך לו, הוא עושה טלטול נוסף דהרי יורידו לפני השימוש ושוב ייקחהו, וכיון שאין בזה צורך אין להתירו. ולפי סברא זו אינו אסור אלא א"כ יטלטלו פעמיים, אבל אם רק יטלטלו פעם אחת, כגון ארגז כלים לשבת עליו, ומטלטלו בשביל שיצטרך לו עוד פרק זמן, ואז לא יזיזו שוב אלא ישב עליו, אז יהיה מותר, מכיוון שלא הוסיף טלטול שלא לצורך. וע"פ סברא זו י"ל שגם בכל מקרה שמטלטלו פעמיים, אך אין לו דרך אחרת לעשות כך בשביל למנוע ממנו את הטלטול כדי להשתמש איתו, יהיה מותר, ולפי"ז יש לנו צד חזק להקל להוציא המאוורר מהסוכה שזה הדרך היחידה והטלטול המינימלי כדי שיוכלו להשתמש איתו במשך היום לגופו.

ויש להעיר דמלשון רש"י (שבת קכג: ד"ה מחמה לצל) יש קצת משמעות לאסור בכה"ג וזה לשונו "שאינו צריך לו עכשיו לא לגופו ולא למקומו אלא חס עליו שמא יתבקע בחמה" ומשמע מלשונו קצת שאם לא יצטרך עכשיו יהיה אסור לטלטלו מחמה לצל, וצ"ע בדבריו והאם זה דיוק נכון.

ומצאתי בספר תהלה לדוד (סימן שח אות ה) שכתב שאע"ג שיש איסור טלטול בכלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל אפ"ה אם יצטרך אותו אח"כ למשך השבת, כגון פטיש שנמצא בחוץ ויש חשש שייגנב, מותר להכניסו עכשיו, ע"מ לפצח עמו אגוזים בסעודה שלישית שיאכל אח"כ.

העולה לדינא:

א. אסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור בשביל לאחר זמן דהרי לפני תשמישו יטלטלו שוב ונמצא שמרבה בטלטולם שלא לצורך.

ב. במקרה שרק יטלטלו פעם אחת ולפני השימוש לא יצטרך להזיזו שוב [כארגז כלים שמטלטלו לשבת עליו] מותר גם אם אינו משתמש בו מיד אלא במשך השבת.

ג. מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל על מנת להשתמש בו לצורך גופו במשך השבת, מכיוון שאי אפשר לומר שיטלטלו רק פעם אחת לפני שימוש, דהרי אם יטלטלו רק לפני השימוש, לא ישאר לו מכשיר, ולכן מוכרח לטלטלו פעמיים.

